

Språk i Norden 2007

Mediespråk

Publicerat med stöd från Nordens språkråd

© Språknämnderna i Norden 2007

ISSN 0108-8270

ISBN 82-7433054-4

INNEHÅLL

INNEHÅLL	3
FÖRORD	5
Nordiska medievanor i förändring	7
<i>Eva Harrie</i>	
Språk och språkvård i offentlighetens Big Bang	19
<i>Jan Svensson</i>	
Sprogets medialisering	29
<i>Stig Hjarvard</i>	
Fra studio og kateter via dagligstue og kosekrok til ”ute-på-byen-sted” ...	47
<i>Ruth Vatvedt Fjeld</i>	
Talt vs. skrevet – om manusets rolle i radiospråk	61
<i>Ari Páll Kristinsson</i>	
Språkvård för morgondagens medier	73
<i>Catharina Grünbaum</i>	
En praktisk formidlingsudfordring – om formidling af sproglige emner på sprogportalen sproget.dk	85
<i>Anne Kjærgaard og Ida Elisabeth Mørch</i>	
Kommunikationsstrategier i svensk-danska samtalsrum – några inledande iakttagelser	93
<i>Katarina Lundin Åkesson & Robert Zola Christensen</i>	
Från deklARATION till handling	105
<i>Mikael Reuter</i>	
Farväl till den svenska modellen – eller god dag?	111
<i>Olle Josephson</i>	

Det nordiske språksamarbeidet i 2006	119
<i>Rikke E. Hauge</i>	
Ny språklitteratur	125
Danmark <i>Jørgen Nørby Jensen</i>	125
Finland <i>Charlotta af Hällström-Reijonen, Anna-Liisa Kristiansson-Seppälä, Aino Piehl, Klaas Ruppel</i>	136
Island <i>Ari Páll Kristinsson</i>	148
Norge <i>Svein Nestor</i>	152
Sverige <i>Birgitta Lindgren</i>	160
Om författarna	171
Instruktioner till författarna	173
Årsskrift för de nordiska språknämnderna	175
Adresser til språknemndene i Norden	178
Skrifter	180
Rapporter	181

FÖRORD

Språk i Norden är en årsbok för språknämnderna och språkråden i Norden och utges med stöd av Nordens språkråd. Årsboken, som har utkommit under namnet *Språk i Norden* sedan 1970, fick ett nytt format och ny grafisk utformning i följande. *Språk i Norden* redigeras av de nordiska sekreterarna på språknämnderna och språkråden i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Huvudredaktören är för närvarande från Finland.

Språk i Norden har brukat innehålla artiklar baserade på föredrag som hållits på det årliga nordiska språkmötet. Så är det även detta år, även om vi numera också publicerar andra tematiskt relevanta artiklar.

Det femtiotredje nordiska språkmötet ägde rum 1–3 september 2006 i Selfoss på Island. Mötet hade mediaspråk som huvudtema. Därför är även temat för denna årgång av *Språk i Norden* mediaspråk. Föredrag hölls av Ari Páll Kristinsson, Ruth Vatvedt Fjeld, Catharina Grünbaum, Eva Harrie, Lars Hedman, Stig Hjarvard, Anne Kjærgaard och Ida Elisabeth Mørch, Jan Svensson samt Sigrún Stefánsdóttir. Av dessa föredrag är sju publicerade i årets nummer av *Språk i Norden*. Dessutom publiceras artiklar av Mikael Reuter, Olle Josephson, Katarina Lundin Åkesson och Robert Zola Christensen. Rikke Hauge redogör för det nordiska språksamarbetet under 2006. Som tidigare år publiceras en bibliografi över ny språklitteratur från de nordiska länderna.

Redaktionen för *Språk i Norden* 2007 är: Ari Páll Kristinsson (Íslensk málnefnd), Hannele Ennab (Språkrådet, Sverige), Pia Jarvad, (Dansk Sprognævn), Birgitta Lindgren (Språkrådet, Sverige), Svein Nestor (Språkrådet, Norge) och Charlotta af Hällström-Reijonen (Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland).

Helsingfors, april 2007
Charlotta af Hällström-Reijonen
huvudredaktör

Nordiska medievanor i förändring

Eva Harrie

Tv-tittarna bänkar sig framför datorn.

Ungdomen sviker televisionen.

Ljudbokens framfart går inte att stoppa.

Massmedier blir medverkarmedier.

Det här är bara några exempel på tidningsrubriker som ropar ut en förändring i hur vi använder medier. Bakom tittarnas, läsarnas, åhörarnas och användarnas beteende tycks ligga ett nytt mediesamhälle. Förändringar i medielandskapet beskrivs inte sällan med ord som medieexplosion och digital revolution. Samtidigt fylls vår medievardag med allt fler nya begrepp som bloggar, hd-tv, bredband, mp3, ep3 och pvr.

Enligt rubrikerna tycks de "traditionella medierna" hotade. Vi byter ut tv-apparaten mot datorn, och böcker och tidningar i papper förkastas för elektroniska versioner. Vi tar heller inte bara emot innehåll utan vill själva vara med och medverka. Men är förändringarna så drastiska som beskrivningarna pekar på? Vad är det egentligen som har hänt i medielandskapet, med medieutbudet och mediepubliken?

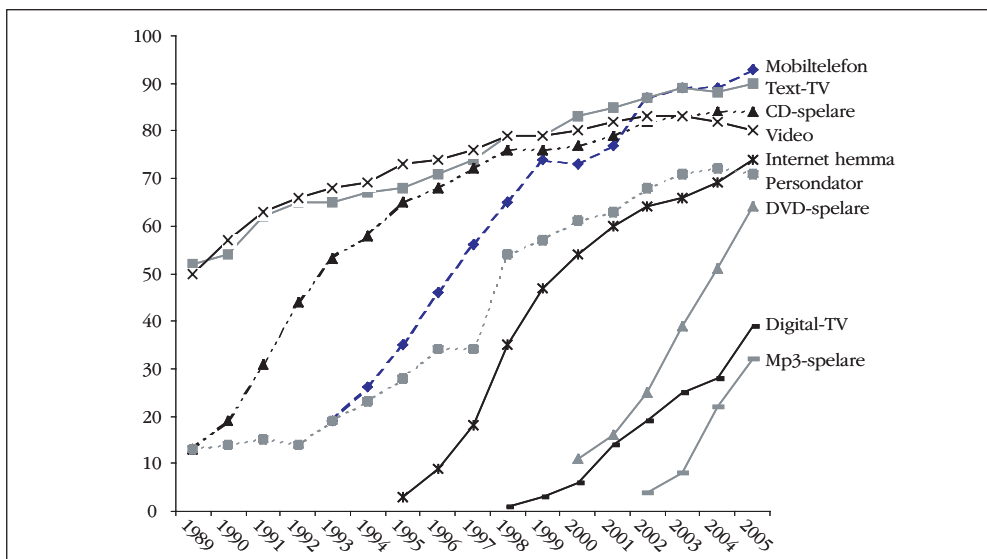
Den här artikeln vill peka på några övergripande förändringar i struktur och utbud samt ge en översikt av medieanvändningen idag med några trender över tid. Utvecklingen i Internetanvändning, tv-tittande, dagspressläsning och radiolyssnande tas upp särskilt.

Ett växande medieutbud

Medieutbudet har ökat kraftigt sedan 1980-talet. Med Internet har vi fått ett helt nytt medium. Den digitala utvecklingen har lett till att elektroniska medier smälter samman, med en mängd nya apparater och fler sätt att ta del av innehållet som följd. Utbudet har också blivit mer splittrat genom fler och nischade kanaler eller titlar inom varje sektor.

Före 1980-talet dominerades det nordiska medielandskapet av det vi idag kallar för traditionella medier, dagstidningar, populärpress, böcker och inom radio och tv public service-företagen. Under 1980-talet utvecklades veckopressen med nya specialtidningar, video gjorde sitt intåg och satellitsänd tv nådde de nordiska länderna. Public service-monopolen upphörde och gradvis introducerades kommersiell tv och radio. Under 1990-talet kom gratistidningarna att spela en stor roll i alla nordiska länder utom Norge. Den första moderna flerdagars gratistidningen, Stockholms *Metro*, startade 1995, och har följts av bland annat finska *Uutislehti 100* 1997, danska *Urban* och isländska *Fréttablaðið* i början på 2000-talet. Under 2006 har vi fått se ett tidningskrig i framför allt Danmark där flera nya gratistidningar delas ut till hushållen.

Internet expanderade i slutet av 1990-talet. Den fortsatta digitala utvecklingen har gått fort och gör att fler radio- och tv-kanaler kan distribueras, får plats, och ny teknik har också gjort exempelvis tidskriftsproduktion billigare. Detta har lett till att vi får fler och fler tv-kanaler, fler och fler tidskrifter som riktar in sig på små specialintressen, så kallade nischmedier. En annan aspekt är konvergensen, att medierna blandas. Tidningsinnehållet görs digitalt och kan läsas via Internet, radioprogram i digital form kan laddas ned till mp3-spelaren eller lyssnas på via nätet, och så vidare. Och Internet nås inte längre bara via datorn, utan även via andra apparater som mobiltelefon eller kabel-tv. Med ökad tillgång till bredband går utvecklingen än snabbare.

Figur 1. Tillgång till några olika medie- och kommunikationstekniker i svenska busbäll 1989–2005 (procent av befolkningen 15–85 år)

Källa: Dagspresskollegiet, www.dagspresskollegiet.jmg.gu.se (data från den nationella SOM-undersökningen).

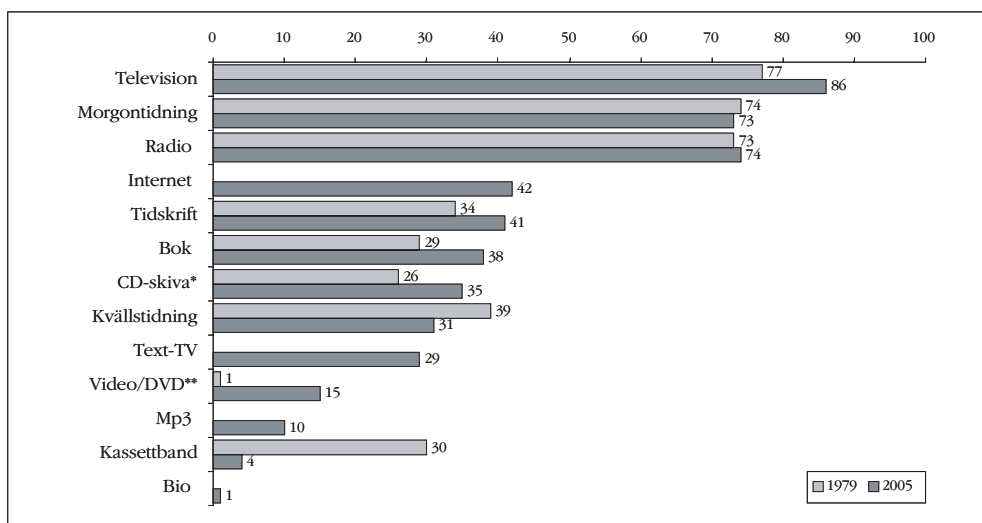

De nordiska hushållen har i stor utsträckning tillgång till ny teknik, nästan alla har mobiltelefon, 65-80 procent har tillgång till Internet och 50-70 procent bredband (1 kvartalet 2006). Island ligger högst i hela Europa vad gäller bredbands- och Internettillgång, och de andra nordiska länderna kommer inte långt därefter. Figur 1 visar hur svenska hushåll skaffat sig tillgång till nya apparater sedan slutet på 1980-talet och att det varit en snabb utveckling. Samtidigt leder inte utbredd tillgång till ny teknik automatiskt till genomgripande förändringar i användning.

Användning av medier en vanlig dag

Nordborna är flitiga tidningsläsare, radiolyssnare och tv-tittare. Runt 70-80 procent använder dagligen dessa medier och har gjort så i många år. Internet används av cirka hälften av invånarna en genomsnittlig dag.

Nordicom-Sveriges Mediebarometer är en årlig undersökning som belyser hur stor andel av den svenska befolkningen som tagit del av ett antal enskilda medier en genomsnittlig dag. Syftet är att beskriva trender och förändringar i människors användning av massmedier över tid. Eftersom undersökningen genomfördes första gången 1979 är det nu möjligt att studera medievanorna över ett kvarts sekel. Mediebarometern handlar om svenska förhållanden, men i de fall vi kan jämföra med uppgifter från andra nordiska länder så ser vi en ganska likartad utveckling.

Figur 2. Andel som använder olika massmedier en genomsnittlig dag 1979 och 2005 (procent av befolkningen 9-79 år)

*1979: Grammofon

** 1979: TV-bandspelare

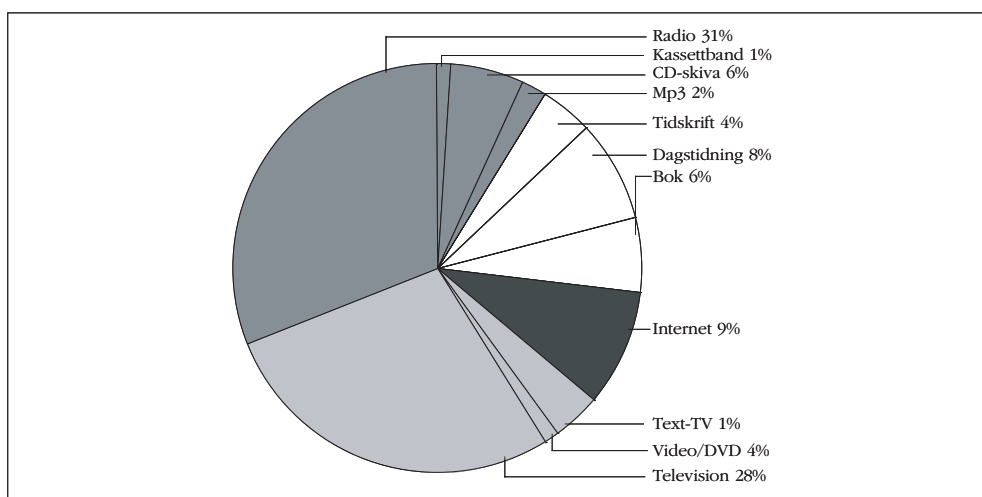
Källor: Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2004 respektive 2005.

En bild av mediedagen 2005 (figur 2) bekräftar att de flesta tittar på tv, läser morgontidning eller lyssnar på radio en genomsnittlig dag. Samlad tidningsläsning (morgon-, kvälls- och gratistidning) hamnar nästan lika högt som tv-tittandet. På fjärde plats kommer Internet som fyra av tio personer använder dagligen. Ungefär lika många läser en tidskrift eller bok.

Bilden presenterar också motsvarande mediedag 1979 och en jämförelse mellan åren pekar på stabilitet. För över 25 år sedan var det samma mediegrupper – tv, radio och dagstidningar – som nådde flest människor. Under senare år har nya medier som Internet och mp3 tillkommit. Mp3 mättes för första gången 2005 och används framför allt av ungdomar.

Sex timmar medier om dagen

I genomsnitt ägnar invånarna i Norden sex timmar varje dag åt medier. Det låter mycket, men förklaringen är att det handlar om bruttotid. Man kan ägna sig åt flera medier samtidigt och man kan också använda medier under tiden som man gör något helt annat. Lyssnar man på radio en halvtimme medan man läser tidningen så räknas det som en timmes medieanvändning. Den största skillnaden i medietid är åldersmässig; barn ägnar ungefär hälften så mycket tid (cirka 3,5 timmar) på medier en genomsnittlig dag som pensionärer (6,5 timmar).

Figur 3. Mediedagen 2005: Den bruttotid som befolkningen 9–79 år ägnar åt massmedier fördelad på olika medier 2005 (procent)

Not: Bruttotid är 5 timmar och 41 minuter.

Källa: Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2005.

Den svenska *Mediebarometern* visar att bruttotiden inte ökat med mer än en halvtimme sedan 1979, trots ett drastiskt ökat medieutbud. Under de senaste åren har den legat på samma nivå. Det innebär att varje medium ägnas genomsnittligt mindre tid. Mediesystemet har alltså successivt förtätats utan att de existerande medierna har minskat märkbart i betydelse.

Radio och tv får mest av vår medietid. En förklaring till radiolyssnandets tredjedel ligger i att radio ofta fungerar som bakgrundsmedium. Vi lyssnar samtidigt som vi gör något annat. Tv-tittandet är mer aktivt än radio, men undersökningar visar att även tiden framför tv:n kombineras med en rad andra aktiviteter, framför allt bland unga. Tiden för tidningsläsning är betydligt kortare, men halvtimmen vi använder är förmodligen mer aktiv och koncentrerad än för radio och tv.

Bilden av mediedagen berättar också om fördelningen mellan tryckta medier (18 %), ljudmedier (40 %), medier för rörlig bild (33 %), Internet (9 %). Även om antalet minuter för olika medier förändrats något över åren, så har fördelningen mellan mediegrupper legat fast. Procentalen var i huvudsak desamma redan i början av 1980-talet, innan de stora förändringarna i medielandskapet, låt vara att Internet då inte fanns med. Här upprepas alltså den stabilitet som vi tidigare noterade för enskilda mediers räckvidd. Stabilitet till trots, så har det ändå hänt något i barns och ungdomars beteende. Det gäller främst en omfördelning vad gäller audiovisuella medier och Internet. Tiden för radio- och CD-lyssnande samt tv-tittande har minskat, till förmån för ökad tid för Internetanvändning och lyssnande på mp3.

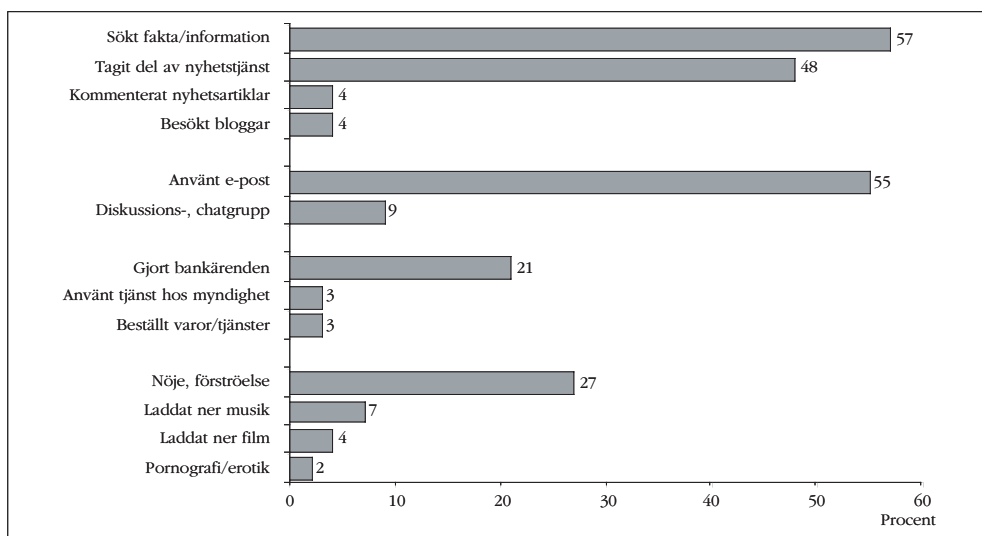
Sammanfattningsvis behåller de stora dagliga medierna, som grupper, en stadig plats i människornas vardag. Samtidigt har vi med Internet fått ett helt nytt medium, digitaliseringen har fört med sig en mängd ny teknik och mediernas utbud har ökat och blivit mer fragmenterat. Utifrån dessa fakta ska vi undersöka vad som skett i användningen av några specifika medier. Först ut är Internet och därefter television och dagspress, som ofta lyfts fram som speciellt hotade av den nya utvecklingen.

Internet – ett nytt kommunikationssystem

Internet fick snabbt fäste i alla nordiska länder. Återigen får svenska siffror tala för den nordiska utvecklingen, denna gång om andelen brukare. Från 1995 till 2005 ökade i Sverige andelen regelbundna användare, det vill säga de som använder Internet flera gånger i veckan, från ett fåtal procent till över hälften av befolkningen. Samtidigt minskade de som aldrig använt Internet från 90 till 27 procent.

På bara tio år har Internet blivit en del av vardagen för många, fast inte för riktigt alla. Skillnader knutna till ålder och "social klass" syns tydligt. Ungdomar är de flitigaste användarna; bland 15–19-åringar använder 77 procent Internet flera gånger i veckan, medan bara 14 procent av de äldre (65–85 år) använder det lika ofta. Bland högre tjänstemän är motsvarande siffra 75 procent, jämfört med 41 procent för arbetare. Det här är ett mönster som inte är lika tydligt för något annat medium än just Internet.

Medan utvecklingen i hur ofta man använder nätet ändå tycks gå mot en utjämning på sikt, förblir skillnader i vad man använder nätet till stora. Även här är det främst en åldersfaktor, unga och gamla använder sig av olika tjänster och innehåll. Beteende- och konsumtionsmönster är olika för många medier, men för Internet är det extra framträdande. Mycket beror på nätets karaktär. Det kan egentligen inte klassificeras som ännu ett massmedium. Snarare är Internet ett nytt kommunikationssystem med plats för många olika typer av kommunikation, såväl traditionell masskommunikation som direkt eller personlig kommunikation.

Figur 4. Användningsområden minst någon gång varje vecka, privat Internetanvändning, 2005 (procent av befolkningen 15–85 år)

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2005, i Bergström (2006).

De olika användningsområdena i figur 4 visar tydligt på Internet som kommunikationssystem snarare än ett traditionellt massmedium. Nätet används som uppslagsverk eller som kanal för nyhetsinnehåll från traditionella medier eller liknande. Brukare ges möjlighet att interagera bland annat genom egen publicering via bloggar eller läsarkommentarer på artiklar, medan e-post, chattgrupper

och olika "communities" är former för direkt kommunikation mellan ett fåtal eller många användare. Internet rymmer också tjänster från myndigheter, kommuner och andra offentliga instanser, samt kommersiell service som köp, försäljning och bankärenden. Även nöje och förströelse i olika former finns att tillgå.

De vanligaste användningsområdena är att söka fakta och information, ta del av nyheter och att e-posta. Också bankärenden och nöjesanvändning är ganska utbredd. För barn och unga är personlig kommunikation (chattgrupper och e-post), spel och att ladda ned musik vanligast. Bloggar är ett omtalat fenomen som fått en snabb utveckling på bara några år. Enligt den nationella SOM-undersökningen 2005 läste fyra procent av svenskarna någon blogg varje vecka. Under hela året hade runt tio procent överhuvudtaget läst någon blogg. Medverkan och interaktivitet på webben rör sig således om e-post och chattgrupper i främsta hand, och blogg och kommentarer i mindre utsträckning. Bloggandet har under det senaste året fått mycket uppmärksamhet, vilket ger anledning att tro att bloggskrivande och -läsande kommer att ha ökat något i 2006 års undersökning.

Bland de webbsajter som får flest besök återfinns många traditionella medier. De har funnit en plats i det nya kommunikationssystemet. Vi tar med oss våra medievanor och förtroende för vissa medier till nätet och söker webbnyheterna hos de medier vi känner till.

Mer tv och radio

Med förändrade distributionsmöjligheter har följt ett stort antal nya tv-kanaler. Public service-bolagen och de stora privata kanalerna har knoppat av sig med fler kanaler, med exempel som YLE:s och SVT:s digitala kanaler och svenska TV4:s samt norska och danska TV2-kanalernas nytillskott. Andra nya kanaler har också tagit plats i digitala marknät eller satellit- och kabelutbud, bland annat internationella kanaler som i ökande utsträckning erbjuder språkversioner även för små marknader. Vanligast bland dessa är barnkanaler samt dokumentärkanaler som Animal Planet och Discovery-kanalerna.

Tv-tittandet är ganska stabilt, ungefär lika stor andel av befolkningen tittar år från år och ungefär lika länge. Alla åldersgrupper ser på tv en vanlig dag. Variationen ligger i hur länge vi tittar, pensionärerna är de som tillbringar mest tid framför tv-apparaten, och i vilka kanaler man väljer.

I Sverige har de så kallade "fem stora" (SVT1, SVT2, TV4, TV3 och Kanal 5) den största andelen av tittartiden. De stora har dock sammantaget tappat i tittartid till förmån för "övriga kanaler". För fem-sex år sedan fick "övriga" bara tio procent av den samlade tittartiden, idag har gruppen ökat till sammanlagt 20 procent.

Ökningen i denna kategori ligger emellertid inte i att enstaka kanaler har stärkt sina andelar, utan handlar främst om att antalet kanaler som slåss om tittarnas tid blivit fler. Den här utvecklingen är tydligast i Sverige, men anas även i Danmark och Finland.

Radion nämndes tidigare som ett vanligt bakgrundsmedium. Detta börjar bli sant även för televisionen. En svensk undersökning från Kairos Future visar på olika sysselsättningar framför tv:n. Resultat redovisas för tre olika ålderskategorier: 16–25 år, 26–45 år och 46–65 år. Några beteenden är ungefär lika vanliga för alla tre åldrarna: man läser en tidning eller bok (14–19 %), gör hushållsarbete som att stryka eller sortera tvätt (14–19 %) eller sover (25–28 %). Några aktiviteter är dock vanligare bland de unga. De äter (71 %), umgås (63 %), surfar/mejlar eller chattar (27 %), pratar i telefon (24 %) och arbetar eller pluggar (21 %) framför apparaten i betydligt större utsträckning än de båda äldre grupperna.

Radio har en stadig andel dagliga lyssnare och lyssnartid. En åldersmässig skillnad finns i kanalvalet: äldre lyssnar i större utsträckning till public servicekanaler än yngre, som i sin tur lyssnar mer på privata stationer. Har man hittat sin favoritkanal så nöjer man sig med den, vilket visas av att över hälften av befolkningen håller sig till en kanal. Bara några få procent lyssnar på tre eller fler kanaler en genomsnittlig dag, oavsett ålder. Även radioutbudet har ökat med digitala alternativ, främst i form av olika nischkanaler som sänds via webben eller i andra format som DAB eller DVB, beroende på land. Dessa kanaler når idag inga större lyssnarskaror, utan hamnar tillsammans på några få procentenheter.

Stadig dagspressläsning

I flera nordiska länder säljs fler dagstidningar än i resten av världen. På en global lista över betald upplaga per tusen invånare kommer Norge högst med över 600 exemplar, Finland och Sverige tätt därefter med runt 500 exemplar, medan Island och Danmark ligger något lägre. Vad gäller läsning har dagspressen i Norden totalt sett en stabil räckvidd, runt 75–85 procent av befolkningen läser en tidning dagligen.

När vi talar om dagspressläsning ingår tre grupper av tidningar. Morgonpressen är till övervägande del prenumererad och delas ut till hushållen. Ett nordiskt särdrag är de lokala tidningarnas styrka och här kan en förklaring till ett stabilt läsande ligga. Den lokala tidningen fungerar som huvudkälla för den lokala samhällsorienteringen. Innehållet har lokal anknytning, den erbjuder lokal identitet, är ett forum för den lokala debatten, med mera. Den har också ofta högt förtroende bland allmänheten. För den andra kategorin, kvällspress eller tabloidpress,

som säljs via lösnummer och nyhetsmässigt snarare har nationell än lokal prägel är situationen kärvare. Pappersupplagorna går ned, men webbsatsningarna räddar läsningen.

Den tredje och senast tillkomna kategorin är gratistidningar som *Metro*, *Urban*, med flera. De är flerdagstidningar (kommer ut med 4–7 nummer per vecka), delas ut framför allt i större städer via kommunala trafiksystem, utlämningsställen eller direkt till hushållen. I viss mån bjuder de på lokalt material men är framför allt generella nyhetstidningar. Gratistidningar har haft viss betydelse för att tidningsläsandet hållit sig på en jämn nivå. I Sverige visar undersökningar att *Metro* fick fäste i storstäderna som haft vikande tidningsläsning. Tidningen blev ett tillskott och nådde grupper som inte tidigare haft tidning, främst resurssvaga områden med stor andel invandrare. Även jäktade storstadsbor (främst unga) fick en ny tidning. Tidningen nådde alltså särskilt personer som inte hade så stark lokal anknytning eller tidningsvana.

Den grupp som i svenska *Mediebarometern* svarar att de enbart läser tidning på Internet är liten. Det hindrar inte att tidningars webbsajter är mycket populära, flera nordiska kvällstidningar kvalar in bland de tio mest besökta sajterna i Norden. Nätläsandet har dock inte tagit över läsning på papper, utan har främst varit ett komplement. Läsarna hinner med fler tidningar än tidigare eller uppdaterar sig via tidningars nätupplagor under dagen.

Ett välkänt mönster för dagspressläsning är att ålder och livssituation påverkar. Barn och unga har alltid läst tidningen i mindre utsträckning än äldre, men i takt med åldern och en annan livsfas har läsningen sedan ökat. Men kommer beteendet att upprepa sig? Idag ser forskarna tendenser hos yngre grupper som väcker frågan om de verkligen kommer att följa mönstret och nå samma läsarnivåer som tidigare generationer gjort.

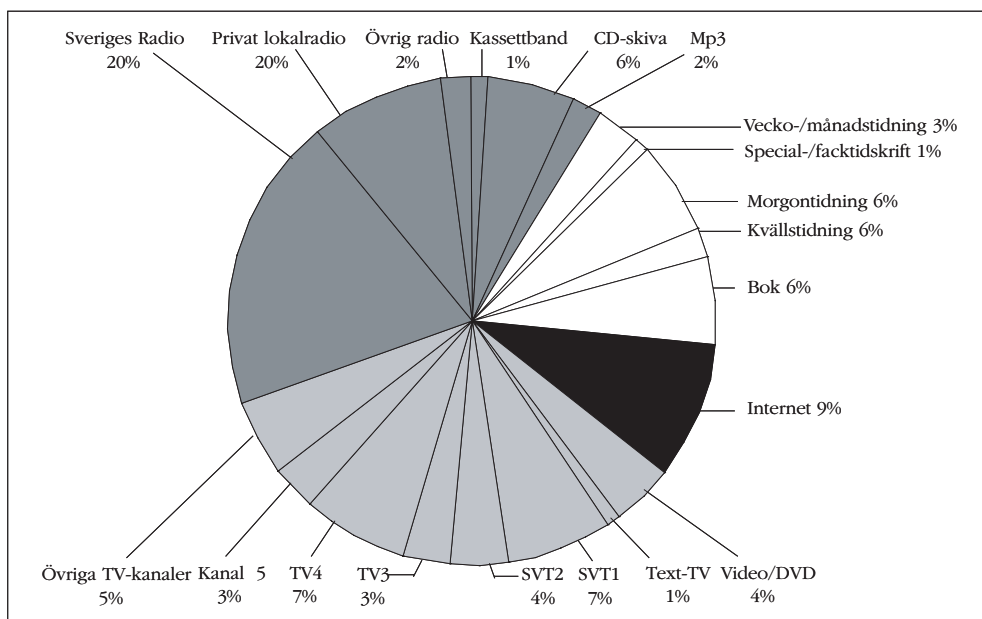
Medieanvändning i förändring?

Sedan 1980-talet har vi sett genomgripande förändringar i medielandskapet, mycket beroende på teknikutvecklingen. Under 1990-talet tillkom ett helt nytt medium, Internet, som funnit sin plats i mediasystemet och blivit en del av vardagen för många. Samtidigt har nya distributions- och produktionstekniker bidragit till ett kraftigt ökat utbud från de traditionella medierna.

Nordborna har överlag varit snabba att ta till sig ny teknik och olika apparater har fått stark spridning i hushållen. Men trots alla dessa förändringar i struktur och utbud, visar undersökningar på en grundläggande stabilitet i människors medieanvändning. De stora dagliga medierna – dagspress, radio och tv – behåller sin

position i människors vardag, och de tryckta medierna klarar sig väl i konkurrensen med de elektroniska. Den sammanlagda tid vi lägger på medier har inte heller ökat nämnvärt, trots det större utbudet.

Många prognoser har visat en övertro på den nya teknikens konsekvenser, det vill säga att tekniken i sig skulle vara den avgörande förändringsfaktorn. Att medieanvändningen inte hängt med i samma takt som tillgång till ökat utbud och apparater beror på att mediebruket är en del av våra vanor, våra vardagsrutiner. Vanor, även mediepublikens, kan förstås förändras, men det brukar ta tid.

Figur 5. Mediedagen 2005: Medieanvändning i tid fördelad på olika medier och kanaler 2005 (procent av befolkningen 9-79 år)

Källa: Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2005.

En tydlig förändring är dock att det alltmer fragmenterade medieutbudet har bidragit till att mediepubliken blivit mer splittrad och fördelar sig över ett allt större antal olika kanaler och titlar (figur 5). Förskjutningar i användningen till de nya mediernas fördel syns också, främst bland unga.

Att det är ett annat mediasystem idag, avspeglas framför allt i de yngres medievanor. Även om tv-tittande och bokläsning fortfarande hör till de vanligaste medieaktiviteterna bland barn och unga, växer andra mönster fram. Ungdomar förhåller sig till exempel tydligt annorlunda till Internet än medelålders, och användning av ny teknik ingår i deras livsstil. Och för dagspressens räkning visar

forskning att generationerna födda på 1960- och 1970-talen i början av 2000-talet inte är lika flitiga morgontidningsläsare som tidigare generationer i motsvarande ålder. För unga ingår således traditionella medier och mer traditionellt medieinnehåll i vanorna samtidigt som de är steget närmare ny teknik och nya typer av innehåll. Med detta kan vi konstatera att gammalt blandas med nytt och att utvecklingen inte står stilla – samtidigt som förändringar i människors medieanvändning är långt ifrån så drastiska och revolutionerande som medier och debatt många gånger låtit påskina.

Referenser

- Bergström, Annika, 2006: Nyheter, bloggar och offentliga sajter I: Sören Holmberg & Lennart Weibull (red.): *Du stora nya värld. Trettiofyra kapitel om politik, medier och samhälle*. Göteborg: SOM-Institutet, Göteborgs universitet.
- Carlsson, Ulla & Lennart Weibull, 2003: Om kultur- och medievanors förändring I: *Bokläsning i den digitala tidsåldern*. Göteborg: Nordicom (serie: Medienotiser 3/2003).
- Eurostat (November 2006) Information Society Statistics, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
- Harrie, Eva (red), 2006: *Media Trends 2006 in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden. Radio, TV and Internet*. Göteborg: Nordicom (serie: Nordic Media Trends 8)
- Nilsson, Åsa, 2005: Tidningsläsandets åldrar och generationer I: Bergström, Wadbring & Weibull (red.): *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska tidningsläsare*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2005* (2006). Göteborg: Nordicom (serie: Medienotiser 1/2006)
- Norsk Mediebarometer 2005* (2006). Oslo: Statistisk Sentralbyrå (publicerad elektroniskt på www.ssb.no)
- Svenska Dagbladet 19.08.2006: Tittarrevolutionen (om Kairos Futures enkätundersökning till 2 200 personer; Vad gör du framför tv:n?)
- Wadbring, Ingela, 2003: *En tidning i tiden? Metro och den svenska dagstidningsmarknaden*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.

Wadbring, Ingela, 2006: Metro goes national I: Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red.): *Du stora nya värld. Trettiofyra kapitel om politik, medier och samhälle*. Göteborg: SOM-Institutet, Göteborgs universitet.

World Press Trends 2005. Paris: World Association of Newspapers/Zenith Optimedia, 2005.

Summary

The aim of this article is to provide a short overview of the changes in the Nordic media landscape and media use over time. Since the mid-1990s a completely new medium, the Internet, has become a part of daily life for many. Digital development and convergence have resulted in new technical equipment and more ways to experience media content. Digitization has also brought about a sharp increase in media output from traditional media, with a more fragmented offering of specialised channels and titles as a consequence.

There are more media in the Nordic countries than ever before, and people in the region have quickly gained access to new technologies and household equipment. Nevertheless, media habits have remained rather stable over the years. The time spent with media during an average day – approximately six hours – also seems to have remained unchanged: over the course of 25 years it has increased with no more than half an hour. The sharp increase in media output has, however, led to increasingly fragmented media audiences. Major daily media – newspapers, radio and TV – have retained their position in people’s everyday lives, but alongside these, the public’s attention is distributed over more and more channels. Changes have also been noticed especially in young people’s media habits. The use of new technology is a part of their lifestyle in a clearly different way than is the case with middle-aged people. Here we can imagine new patterns of use that new generations will bring with them into the future.

Språk och språkvård i offentlighetens Big Bang

Jan Svensson

Språkvården i det moderna svenska samhället står (liksom i andra samhällen av liknande slag) inför stora problem både när det gäller att motivera sin existens och när det gäller innehåll i den egna verksamheten. Det finns ingen stabil konsensus kring arbetsuppgifterna, och utvecklingen av de offentliga språkformerna är så snabb att det blir en näst intill oöverstiglig uppgift att täcka hela fältet.

I artikeln redogörs skissartat för en del av de utvecklingar som sker av offentligheten och i det offentliga språket och vilka konsekvenser utvecklingen kan komma att få för möjligheterna att uppfylla de olika språkpolitiska målen. Framför allt diskuteras effekterna av de förändringar som kan betecknas som informalisering, centrifugalisering och internationalisering. Avslutningsvis diskuteras språkvårdens möjligheter att agera i denna splittrade och mångfasetterade situation och som en väg föreslås ett (åter)upprättande av en gemensam standard för hantering av komplexa samhälleliga angelägenheter.

Av och till hamnar jag i diskussioner med min tonåriga dotter om olika språkliga frågor. Ibland gäller det rena sakupplysningar som vi kan lösa direkt eller med hjälp av någon ordbok, men ofta gäller det mer diffusa frågor av språkriktighetskaraktär. Dessa senare diskussioner lämnar inte sällan den konkreta utgångspunkten och övergår i mer övergripande resonemang om det meningsfulla i att syssla med språkriktighetsfrågor överhuvudtaget. Mina argument om värdet av trygghet och precision i språkanvändningen kan då mötas med det konklusiva argumentet att jag sysslar med i-landsproblem och hellre kunde ta mig före något vettigt i stället. Min dotters hållning är varken ny eller originell, men den är en realitet. Stora grupper i samhället, unga och gamla, är av uppfattningen att språkvårds- och språkriktighetsfrågor överhuvudtaget inte är intressanta.

Men det finns som vi vet också en annan bild. För somliga personer eller grupper av personer är språkriktighetsfrågorna av största vikt, och diskussioner om

vad som är rätt och fel kan röra upp mycket starka känslor. I samband med förberedelserna för det här arbetet stötte jag på en kommentar om värdet av gott språk från ett lite oväntat håll. Den marxistiske historikern Perry Anderson skriver i ett resonemang om de intellektuellas roll i den offentliga debatten att "[it] should be a matter of honour to the Left to write at least as well [...] as its adversaries" (citat från Collini 2005). Det goda språket är alltså inte bara en fråga om funktionalitet eller etikett, det är en fråga om heder och ära. Problemet med utsagan är att Anderson inte lämnar några besked om vad det är som konstituerar det goda språket.

Dessa båda exempel är valda för att illustrera en del av de svårigheter som en seriös språkvård har att hantera. Det gäller att motivera sin existens för dem som har svårt att se värdet i verksamheten och det gäller att kunna ge tydliga och konkreta besked till dem som faktiskt är intresserade av att skriva och tala väl (och helst också till dem som inte är intresserade). Det finns en utbredd men vag och lite opreciserad föreställning om att det är en fördel att ha en god språkbehärskning, men exakt vad som konstituerar denna språkbehärskning är inte alldeles självklart. Svårigheterna blir inte mindre av att förutsättningarna för språkanvändning i offentligheten förändras mycket snabbt. I det följande ska jag diskutera några tänkbara sätt att förhålla sig till situationen, och det som jag kommer att argumentera för i slutet av artikeln är att det i den situation vi nu befinner oss förmodligen behövs en ganska väldefinierad norm som lärs ut som en sådan och som inte nödvändigtvis är någon enskild grupps modersmål.

Språkdiskussioner

Vad är det då som karakteriserar den nuvarande situationen? Ett sätt att svara på en sådan fråga är att hänvisa till de debatter och diskussioner som förs eller nyligen har förts i offentligheten. En sådan diskussion rör unga människors påstådda bristande språkbehärskning, ofta kopplad till en mer allmän diskussion om brister i utbildningsväsendet. Det hävdas att elever som lämnar grundskolan har för dålig språkbehärskning för att klara sig i gymnasieskolan och att elever som lämnar gymnasiet inte har tillräckliga språkfärdigheter för att klara universitets- och högskolestudier. Framför allt påtalas de ungas svårigheter att skriva sammanhängande och komplexa texter som rapporter eller akademiska uppsatser. En annan diskussion rör problemen för de personer som har annat modersmål än svenska. Under våren 2006 rasade en debatt om den s.k. blattesvenskan och dess användbarhet i olika sammanhang. Utan att ta ställning i sakfrågan kan man konstatera att den språkform som ibland kallas "svenska på mångspråkig grund" i högsta grad är en

realitet och måste tas hänsyn till i en beskrivning av svenskans olika varieteter. Däremot är det inte självklart hur språkformen bör värderas i offentligheten. En tredje diskussion gäller engelskans inflytande på svenskan. Den har pågått länge, och är inte unik för Sverige; den förs i övriga nordiska länder liksom på många andra håll i Västeuropa. Den vanliga övergripande synpunkten är att engelskan genom sin dominans tar över allt mer och hotar svenskan (och andra nationalspråk). En fjärde diskussion, som för tillfället är lågintensiv men som ständigt har en latent aktualitet rör frågan om mediaspråk och medieutbud. Det som ofta lyfts fram som ett problem är det som av många uppfattas som förflackning eller förtunning. Det finns inte tid att utföra komplicerade resonemang. De förhållanden som tas upp behandlas på ett ytligt sätt och därmed blir språket också ytligt och förenklat.

Det faktum att det förs diskussioner om dessa frågor är inte i sig något bevis för att de nämnda tendenserna och utvecklingarna är starkare nu än tidigare, men det säger ändå något om en del av det som händer. Diskussionerna visar också på komplexiteten i de frågor som språkvården har att hantera, inte minst med tanke på de förväntningar som från officiellt håll ställs på de språkvårdande organen. I den officiella svenska språkvårdspolitik, t.ex. så som den uttrycks i betänkandet Mål i mun (2002) är ambitionen 1) att svenskan ska vara ett komplett och samhällsbärande språk, 2) att svenskan ska vara ett korrekt och välfungerande språk och 3) att alla ska ha rätt till språk. Av dessa mål är det väl framför allt det andra, och i någon mån det första som traditionellt har hanterats av olika språkvårdande instanser. Det är också dessa som jag ska ansluta till i det följande, för att i avslutningen också lyfta upp den tredje punkten.

System och bruk

För den som tar ambitionerna på allvar – vilket den officiella språkvården bör göra – blir då frågan om vi tillsammans lever upp till dessa krav? För att gripa sig an frågan om korrekthet och funktion måste man till att börja med förhålla sig till distinktionen mellan system och bruk. När någon säger att det svenska språket har försämrats sedan 1970-talet (eller sedan 1950-talet eller någon annan tidpunkt) får man anta att personen uttalar sig om det svenska språket som en abstrakt storhet som lever sitt eget liv i någon mening oberoende av de människor som använder språket. Betraktat på det sättet talar det mesta för att svenskan är ett synnerligen välfungerande språk. Det grammatiska systemet – förstått som en uppsättning regler med vars hjälp vi kan bygga upp olika konstruktioner – har genomgått mycket små förändringar under det senaste halvsekle. Jag kan inte

komma på en enda konstruktionstyp som stod till buds för en skribent vid mitten av 1950-talet som inte också står till buds för en skribent år 2006. Det är nu liksom då fullt möjligt att bygga komplicerade meningsstrukturer med långa bisatskedjor, att använda framförställda participiella satsförkortningar (*den redan under fjoråret uppnådda nivån*), att spetsställa en hel prepositionsfras i en relativ bisats (*den man på vilken jag satte alla mina förhoppningar*) osv. Frekvensen av konstruktioner som de exemplifierade har minskat, men typerna är fullt levande och möjliga att utnyttja. De delar av systemet som utgörs av ordförråd och fasta uttryck har förvisso förändrats, men inte på så sätt att möjligheterna till precision och nyansering har minskat. Tvärtom. De ord och uttryckssätt som stod till buds för 1950-talsskribenten är med få undantag fortfarande användbara, samtidigt som tillflödet av nya ord hela tiden skapar nya uttrycksmöjligheter. Det går alltså inte att hävda att det svenska språket, betraktat som system, skulle ha genomgått någon försämring. Det är förmodligen så, att vi har större möjligheter än någonsin att skapa texter med både precision och nyansrikedom.

Den andra delen av dikotomin system/bruk är mer problematisk. Det handlar då om hur språkbrukarna faktiskt använder det tillgängliga systemet i konkreta sammanhang, dvs. när de producerar text. Det man först kan konstatera – och som är lätt att få bekräftat genom studium av offentliga texter – är att det är ovanligt att man i texter som är producerade av skribenter som skriver på sitt modersmål möter brott mot de grundläggande ordföljds- eller böjningsreglerna. Systemet upprätthålls med stor säkerhet i de delar som är förknippade med den grundläggande språkinlärningen.

Däremot erbjuder det inga som helst svårigheter att leta upp texter som är bristfälliga i andra avseenden. Det finns texter som har rörig disposition eller dålig anpassning till mottagargruppen, texter där många ord är felstavade eller ger oprecis innebörd, och det finns texter med avvikande idiomatik. Felaktigheter av dessa slag kan vara nog så problematiska, och det är angeläget att skribenten görs uppmärksam på dem och får hjälp att rätta till dem. Ofta(st) betraktar också skribenten fel av det här slaget som fel då hon uppmärksammas på dem. Dessa felaktigheter är emellertid inte principiellt intressanta. Principiellt intressant blir det först när skribenten inte vidgår ”felet” utan anser att skrivsättet är korrekt. Vi har då att göra med det som Ulf Teleman har kallat normkonfliktfel och som bl.a. kan förstås som en konflikt mellan de språkformer som utvecklas i den privata sfären och de språkformer som är kopplade till skolinlärning eller om vi så vill till boklig bildning. De delar av språkssystemet (i vid mening) som görs till föremål för diskussion i dessa sammanhang är de delar som är mer eller mindre tillgängliga för medveten reflexion. Dessa delar av språkssystemet utgör ett kampområde,

där striden om vilket språkbruk som är tillåtet hela tiden rasar. Och det är ingen tvekan om att fronterna i detta krig har förskjutits på olika sätt under det senaste halvsekle. Förskjutningarna sker inte godtyckligt och utan skäl; de är kopplade till andra förändringar som sker i samhället. Dessa kopplingar kan inte naglas fast med vetenskaplig säkerhet, men några kan ändå beskrivas med rimlig precision. Förändringarna påverkar både bruket och förutsättningarna för bruket, det man kan kalla språkbruksvillkor.

Värderingen av hur svenska språket faktiskt fungerar kräver alltså ett visst mått av definitions- och avgränsningsarbete. Vad vi har att ta ställning till är det språk som används i offentligheten. Vi har ingen anledning att i det här sammanhanget beakta privata språkformer, inte heller specifika språktyper med preciserade förutsättningar som lagspråk eller vetenskapligt språk.

Informalisering, centrifugalisering och internationalisering

Vad offentligheten är eller kan vara är inte så lätt att nagla fast. Enligt Jürgen Habermas, som är den som främst bidragit till etablering och utveckling av begreppet, uppstod den borgerliga (eller medborgerliga) offentligheten under 1600-, 1700- och 1800-talet i takt med att handelskapitalismen utvecklades. Offentligheten etablerades som en arena för diskussion om gemensamma angelägenheter, skild både från det privata och från det statliga (se Habermas 1984). I takt med industrisamhällets framväxt förändras offentligheten successivt, bl.a. så, att den kritiska publik som tidigare agerade i offentligheten övergår till att bli en i huvudsak konsumerande publik. Offentligheten blir också mer fragmentariserad, inte minst genom att medieutbudet blir mer varierat. Under de senaste decennierna har denna utveckling förstärkts, och man kan urskilja åtminstone tre ganska tydliga tendenser, vilka alla också kan antas ha effekter på språkanvändningen, nämligen informalisering, centrifugalisering och internationalisering.

Mycket av samhällsutvecklingen under 1900-talets sista tredjedel kan beskrivas i termer av informalisering. Förändringarna i umgängesformer, tilltalsformer, kontakter mellan medborgare och myndigheter, relationer mellan lärare och elever osv. har i mycket stor utsträckning gått i riktning mot ökad vardaglighet. Ett annat sätt att uttrycka saken är att de rutiner som tidigare var förbehållna den privata sfären i ökande utsträckning utnyttjas också offentligheten. Denna utveckling har också i väsentlig mån påverkat språkbruket, inte bara i ordval och uttryckssätt, utan också i utnyttjandet av de syntaktiska resurserna. Med en förenklad sammanfattning kan man säga att talspråkliga konstruktioner har vunnit mark på de skriftspråkliga konstruktionernas bekostnad.

Denna utveckling brukar hälsas med tillfredsställelse av språkvårdare därför att de offentliga texterna har blivit enklare och tydligare och därför att man har kommit ifrån snåriga och tillkrånglade språkformer som tidigare präglade mycket av den offentliga kommunikationen. Det finns emellertid också röster som pekar på faror och problem med den språkliga utvecklingen. Lars-Johan Ekerot har i ett antal artiklar pekat på svårigheter som kan uppstå, t.ex. då det gäller översättning av EU-dokument. De möjligheter till precision som en mer elaborerad syntax- och texttradition erbjuder, är inte alltid så lätt att upprätthålla i ett språkklimat där förenkling och talspråksanpassning är ledstjärnor (se Ekerot 2000).

Med centrifugalisering avser jag här det fenomenet att offentligheten får en allt otydligare kärna, samtidigt som det växer fram nya fora för offentlig debatt, inte minst med hjälp av internet. En variant är de många chattsajter som växt fram, både spontant och i anslutning till redan etablerade medier, t.ex. dagstidningar. En annan variant är den formliga explosionen av bloggar som inträffade några år in på 2000-talet. Denna utveckling har haft intressanta konsekvenser för offentligheten och det offentliga språket. För det första har de nya tekniska möjligheterna skapat möjligheter till interaktivitet som var helt otänkbar för några decennier sedan. I någon mening har ju därmed Habermas tanke om den kritiska publiken fått en renässans. Man behöver inte nödvändigtvis vara passivt konsumerande, utan har möjlighet att själv framföra sina åsikter och göra dem tillgängliga för alla andra som är uppkopplade. Däremot har man inga garantier för att bli läst eller lyssnad på. För det andra har utvecklingen lett till en om möjligt ännu större variation i de språkliga uttrycksformerna än den som rådde i de traditionella etermedierna. På somliga chattsajter används ett starkt förenklat språk med genrespecifika uttryck som främst är till för att tjäna snabbheten i kommunikationen. På andra chattsajter, och ännu mer i vissa seriösa bloggar används ett komplext språk för att hantera komplicerade fenomen. I dessa avseenden kan vi tala om offentlighetens Big Bang, en ständig utvidgning med nya former och innehåll.

Offentlighetens internationalisering har en mycket påtaglig realitet i det faktum att vissa delar av diskussionerna om ekonomisk politik och politisk ekonomi faktiskt förs på överstatliga arenor. EU:s olika organ är i vissa fall viktigare än de nationella parlamenten, och det är många svenskar i ledande positioner som skaffar sig sin dagliga information via internationella medier, både etermedier och tidningar. Dessa förhållanden bidrar givetvis till att ytterligare stärka engelskans inflytande över svenskan (och andra jämförbara nationalspråk). Ett annat, mycket påtagligt tecken på offentlighetens internationalisering utgjorde Jyllandspostens publicering av Mohammedkarikatyrerna. I ett läge med nationellt begränsade offentligheter hade publiceringen antagligen inte väckt någon större uppmärksam-

het, men med de tekniska möjligheter som numera erbjuds för att sprida information blev saken en angelägenhet i stora delar av den islamska världen med kända politiska och ekonomiska spänningar som följd. Men internationaliseringen har också sin spegelbild – eller antites om vi vill se det dialektiskt. När trycket från omvärlden ökar uppstår också önskan och behov att värna det nationella. Det kan ta sig uttryck i vagt artikulerad främlingsfientlighet eller i mer organiserade politiska rörelser med värnet om den nationella enhetligheten på programmet. Det kan emellertid också ta sig kulturella uttryck, som t.ex. i de kanondiskussioner som förts under de senaste åren både i Danmark och i Sverige. Det är naturligtvis ingen tillfällighet att önskan om en kulturell, litterär eller språklig kanon växer sig stark i tider av stor internationell rörlighet.

Den bild som tonar fram är alltså komplex. På beskrivande nivå kan man konstatera att offentligheten har blivit ytterligare differentierad under de senaste decennierna. Man kan möta praktiskt taget alla slags språkformer om man ser alla offentlighetsarenor som en totalitet – och man kan delta åtminstone i någon del av offentligheten med praktiskt taget vilken språkform som helst.

En situationsberoende norm behövs

För språkvårdens del är detta givetvis ingen enkel situation att hantera. Alla språkvårdssträvanden som syftar till något slags inflytande och påverkan måste ansluta rimligt nära till det rådande bruket. Om man föreslår eller föreskriver ordningar som är främmande för stora grupper blir man snart marginaliserad och eventuellt ifrågasatt. Å andra sidan kan språkvården inte heller förhålla sig på något aktivt sätt till alla de språk- och textformer som har uppstått i den moderna offentligheten. Det gäller att finna en väg som både är framkomlig och som leder till ett intressant och eftersträvat mål.

Det är möjligt att en väg att gå vore att i större utsträckning än hittills betona det tredje av de språkpolitiska målen, alltså målet om allas rätt till språk. En tolkning av detta mål är att var och en ska kunna använda det språk som vederbörande har fått med sig och förvänta sig att bli anständigt bemött och tagen på allvar. Tanken är vacker, men så vitt jag förstår fullkomligt orealistisk, i alla fall om man tar frågor om makt och inflytande på allvar. Det är inte så att alla slags språk duger i alla sammanhang. De som har skaffat sig ett brett register som också innefattar förmågan att bygga upp komplexa och retoriskt effektiva framställningar i tal och skrift kommer även framgent att ha ett försprång framför dem som är hänvisade till ett mer begränsat register. Målet om allas rätt till språk bör därför

tolkas som rätten till ett språk som ger den enskilde möjlighet att göra sig gällande också på de arenor där kampen om den politiska och ekonomiska makten står.

Behovet av en gemensam språkform kvarstår alltså trots allt – kanske ännu mer i det nya läget. Exakt hur denna språkform ska se ut måste definieras tydligare än vad som hittills har gjorts, och i detta arbete skulle språkvården kunna fylla en viktig uppgift. Det finns inom de språkvårdande organen en mycket hög kompetens både om vad som krävs för att tala och skriva effektivt och hur sådan kunskap kan föras ut. Normen måste innefatta både lokala och globala krav, både traditionella språkriktighetsaspekter och aspekter som har med textorganisation och övergripande framställningsform att göra. Det är det diskursiva skrivandet som måste lyftas upp. Andra, mer specifika texttyper får läras ut i de sammanhang där de ska användas. Man måste också betona att denna språkform inte är något som kommer naturligen till den ena eller den andra. Vi får kanske acceptera ett slags diglossisituation, där var och en kan använda alla de situationsspecifika varieteter som är nödvändiga, men där var och en också förväntas behärska en situationsoberoende norm. Denna norm blir med nödvändighet en abstraktion, men den skulle kunna bli rimligt entydig på ett sätt som gör den inlärningsbar också för dem som inte kan tillägna sig den via hemmiljön.

Vilka verktyg har vi för att åstadkomma detta? Språkvården skulle som sagt kunna göra en viktig insats genom att på olika sätt definiera och skriva fram normen. Däremot har språkvården naturligtvis små möjligheter att implementera normen. Den enda rimliga ordningen vore att lägga denna uppgift på skolan och övriga delar av utbildningsväsendet. Det är lätt att förutse invändningarna mot ett sådant förslag. Skolorna har mängder av andra problem att hantera, elevgrupperna är heterogena, många elever har annat modersmål än svenska osv. Inte desto mindre menar jag att detta borde göras och att tillräckliga resurser borde skjutas till för att uppgiften skulle kunna lösas. Om det inte görs kan man inte ta det tredje språkpolitiska målet på allvar.

Litteratur

Collini, Stefan (2005), Marxism and Form. I: *The Nation*. <http://www.thenation.com/doc/20051212/collini>

Ekerot, Lars-Johan (2000), Klar komplexitet. Om språkform och begriplighet vid översättning av författningstexter. I: *Svenskan som EU-språk* (utg. Björn Melander). Ord och stil 30. Uppsala.

Habermas, Jürgen (1984), *Borgerlig offentlighet*. Lund: Arkiv
Mål i mun (2002)

Summary

Institutions for language planning in the modern Swedish society face serious problems, just like many corresponding institutions in other societies, when it comes to the motivation for their existence and decisions on the contents of their work. On the one hand, there seems to be no consensus on the tasks which have to be undertaken. On the other hand, changes in the public sphere and the public language are so rapid that it is almost impossible to cover the whole field.

This article gives a sketchy account of some of the developments in the public sphere and the public language. It also touches on some of the consequences of the developments aimed at fulfilling the goals of the Swedish language policies. The most important of these are the goals that aim to make the Swedish language complete, comprehensive, and correct, and adequately mastered by every citizen. In particular, the discussion focuses on the ongoing changes which could be summarized with the notions of informalization, centrifugalization and internationalization.

Informalization has created a climate in which language forms depending on spontaneous speech are increasingly important, while language forms depending on writing are less widely used than before. These developments have had many positive consequences; especially, they have made the public sphere accessible for citizens with different social backgrounds. However, the developments have also decreased the level of precision in certain genres and types of text.

The tendency of centrifugalization is shown above all in a fragmentation of the public sphere into different subsections, many of which result from new technologies. In the subsections of the public sphere, very specific language forms and types of text have developed. The texts produced differ in many respects both from each other and from the texts produced using the resources of the traditional standard language. These changes have provided citizens with more opportunities to participate in public debates, but they have also led to a dilution of the common and centralized political and cultural debates.

Internationalization has generated more pressure to use English instead of Swedish even in situations where Swedish used to be the only possible language only a few decades ago. This, in turn, has led to a reaction among many groups and individuals who want to defend the national values related to various linguistic and cultural issues.

Finally, the article focuses on the chances of the institutions working with language planning to act in the new fragmented and multidimensional situation. The main proposal concerns the (re-)establishing of a common linguistic standard for dealing with complex societal matters.

Sprogets medialisering

Stig Hjarvard

Med afsæt i begrebet medialisering præsenteres en teori om samspillet mellem medieudvikling og sprogforandring. Den øgede påvirkning fra engelsk er blandt andet et resultat af et ændret mediesystem, og i takt med den øgede anvendelse af medier fremkommer en række mediespecifikke sprogvariationer. Hvor dialekter og sociolekter ikke mindst prægede det agrare og industrielle samfund, er medialekter et kendetegn ved det globaliserede netværkssamfund.

I medierne kan man iagttage forandringer af både det talte og skrevne sprog. Uformelle taleformer har eksempelvis vundet større indpas i radio- og tv-programmer inden for genrer som talkradio, talkshow og reality-tv, og i personlige, interaktive medier og genrer som sms, chat, blogs m.fl. kan man se skriftlig kommunikation antage mundtlige former. Medierne er imidlertid ikke kun passive videreformidlere af allerede eksisterende sproglige variationer eller nydannelser, der har sit udspring et andet sted. Medierne bidrager selv til forandringen af det talte og skrevne sprog, og det sker som følge af, at medierne i stadig flere tilfælde anvendes til kommunikation mellem mennesker. Mediernes evne til at kommunikere på tværs af tid og sted bidrager til at udbrede sprogformer og sprogbrug fra en lokalitet til en anden, og mediernes tekniske krav, sociale organisering og de forskellige genrers æstetiske normer sætter nogle særlige betingelser for sprogbrugen, der bidrager til ændringer i stavemåder, syntaks, udtale, konversationsmønstre m.m.

I denne artikel vil jeg præsentere en teoretisk forståelsesramme for mediernes påvirkning af sproget. Formålet er dels at præcisere, på hvilke måder medierne kan tænkes at indvirke på sproget, og dels at sætte dette samspil mellem medier og sprog ind i en samfundsmæssig og kulturel sammenhæng. Både sprog og medier er grundlæggende set redskaber for menneskers kommunikation og interaktion med hinanden, hvorfor man ikke kan forstå hverken sproglig udvikling eller mediers betydning uden at inddrage den samfundsmæssige og kulturelle kontekst, de indgår i. Medier har givetvis altid spillet en vis rolle for sprogets ud-

vikling, og ikke mindst trykkekunstens opfindelse revolutionerede vores opgang med det skrevne sprog. Når jeg i det følgende vil hævde, at medierne spiller en særlig rolle i dag, har det at gøre med, at hele samfundet undergår en medialisering: både kvantitativt og kvalitativt præges samfundets forskellige institutioner af medierne i disse år.

Medialisering

Ved medialisering af samfundet kan man overordnet forstå, at samfundet i stigende grad underlægges eller bliver afhængige af medierne og deres logik (Schultz 2004). Mere præcist kan man skelne mellem en direkte (stærk) og en indirekte (svag) form for medialisering (Hjarvard 2004b). Ved den direkte form for medialisering er der tale om, at en aktivitet bringes på medieform, hvorefter den udføres gennem interaktion med et medie. Et simpelt eksempel på en sådan direkte medialisering finder man i skakspillets transformation til computerspil. Skak var tidligere knyttet til de fysiske skakbrikker og brættet, men det er i stigende grad blevet til en aktivitet, der spilles ved hjælp af software på en computer. På sin vis er spillet det samme, i den forstand at reglerne og skakbrættets udseende er uforandret, men computerspillet åbner op for nye handlemuligheder: man kan spille mod computeren, spille over internettet, gemme og hente gamle spil frem osv., og disse handlemuligheder ændrer gradvist spiloplevelsen. Et mere kompliceret eksempel er medialiseringen af den politiske kommunikation; tidligere foregik politikernes kontakt med vælgerne gennem debattmøder i forsamlingshuse og taler til store forsamlinger på grundlovsdag og 1. maj. I dag udøves denne kontakt især gennem medierne i form af interviews, pressemøder, pressemeddelelser osv., og de politiske partier ansætter særlige medierådgivere til at bistå denne virksomhed.

Den indirekte form for medialisering består i, at en given aktivitet i stigende omfang påvirkes i sin form eller indhold af medieskabte symboler eller mekanismer. Igen vil et simpelt eksempel være den voksende merchandiseindustri i tilknytning til burgerrestauranter. Et besøg på Burger King eller McDonalds er ikke blot en særlig spiseoplevelse, men indebærer en betydelig eksponering af især film- og tegnefilmsfigurer, og for især mindre børn kan restaurantbesøget blive et led i at samle sådanne figurer. Burgers kan købes og spises, uden at forbrugeren nødvendigvis skal interagere med et medie, men den kulturelle sammenhæng, de typisk indgår i og som betinger deres værdi, attraktion osv., er præget af mediernes mellemkomst.

Den øgede medialisering i det 20. århundrede er muliggjort af en række medietechnologier som radio, tv, computer, internet m.fl., men det er ikke alene teknologierne, som befordrer, at stadig flere områder af samfundet påvirkes af mediernes særlige logik. Det er tillige afgørende, at medierne har udviklet sig til selvstændige institutioner i samfundet og indgår som sociale hjælpemidler i hverdagslivet. Tidligere var de forskellige medier snarere underlagt andre samfundsmæssige institutioner. Pressen var i perioden efter grundlovens vedtagelse i høj grad et redskab for de forskellige politiske strømninger og siden partier. Da Viggo Hørup var redaktør på Politiken fungerede den ligesom andre aviser i samtiden som et konkret redskab for redaktørens politiske ambitioner. De taler, som Viggo Hørup holdt rundt omkring i landet, offentliggjorde han bagefter som artikler i Politiken. I takt med at partier og ikke enkeltpersoner kom til at spille en større rolle i det politiske liv, blev aviserne til partiaviser, og den politiske institutions kontrol med pressen kulminerede med firebladssystemet, hvor der i større provinsbyer var én avis for hver af de fire store partier.

Radio og siden tv var fra begyndelsen underlagt samfundet. Ved tv's fremkomst talte Julius Bomholt således for at "bevare den kulturelle magt over fjernsynet", hvorved han forstod at den skulle tjene oplysning og kulturel dannelse (Bomholt 1955). De elektroniske medier skulle ikke mindst stimulere interessen for teater, kunst, historie, videnskab m.m. Radio og tv blev opfattet som en public service-virksomhed, og her skulle det engelske udtryk forstås i betydningen "a public servant", dvs. "en tjenestemand". Radio og tv var ikke et mål i sig selv; tværtimod var der i samtiden udtalt bekymring over, at befolkningen skulle bruge for meget tid på medierne. I stedet tjente medierne samfundets øvrige institutioner: teater, musik, videnskab, politik osv., hvorfor det var disse institutioner som prægede programindholdet snarere end omvendt.

Gennem den sidste halvdel af det 20. århundrede frigjorde medierne sig gradvist fra andre institutioners kontrol. Aviserne blev til omnibusaviser, der løsrev sig fra politiske bånd og i stedet satte fokus på at betjene et bredt marked. Radio og tv selvstændiggjorde sig gradvist fra andre institutioners indflydelse og tiltog sig mere kontrol over programvirksomheden. Siden tv-monopolbruddet i 1988 er tv-udbuddet eksploderet, og både nationale og internationale tv-stationer er først og fremmest styret af egne hensyn til at servicere forbrugerne. Nyere elektroniske og interaktive medier som computer, internet, mobiltelefoner har fra begyndelsen været markedsstyrede, hvorfor målet for medieproducenter og -udbydere er at sikre så omfattende en mediebrug som mulig uafhængig af indhold og formål. Resultatet af denne proces har været, at medierne ikke længere er i samfundets tjeneste eller tjener bestemte institutioner, men i langt højere grad er blevet

selvstændige institutioner, hvis egne formål og logik bestemmer indhold, form og omfang af medietjenesterne. I og med at medierne samtidig er forbindelsesled mellem forskellige samfundsinstitutioner og mennesker, er det i stigende grad blevet samfundsinstitutionerne, der er afhængige af medierne. Hvor politikere tidligere havde kontrol over partipressen og Danmarks Radio, er det i dag politikere, der må tilpasse sig mediernes logik.

Medierne indgår i stadig større omfang som en integreret del af hverdagslivet. En moderne dansker tilbringer omkring 5 ½ time hver dag i selskab med medier (Gallup), og her er ikke medregnet erhvervsmæssig brug af internet. Tv er den største tidsrøver, som vi i gennemsnit bruger 2 ½ time på, og dertil kommer radio, aviser, magasiner, ugeblad, internet, computer m.m. I nogle tilfælde er mediet i forgrunden og genstand for brugerens fulde opmærksomhed, i andre tilfælde er det en sekundær eller tertiær aktivitet, som når man spiser morgenmad og snakker med familien, mens radioen kører i baggrunden, og aviserne ligger på bordet. Alene forbrugets omfang indikerer, at medierne ikke er en særskilt aktivitet, som udøves for sig selv, men gennemtrænger praktisk talt alle former for menneskelig aktivitet. Medierne er blevet en slags sociale hjælpemidler, som moderne mennesker er blevet afhængige af for at få arbejds-, fritids- og familielivet til at fungere (Hjarvard 2005). Én konsekvens af dette er, at stadig flere mennesker selv er blevet aktive mediebrugere og kommunikerer via medierne. Hvor massemedier kommunikerer fra én til mange og derfor kan underlægges en større grad af central kontrol, herunder kontrol af sprogbrugen i medierne, gør en række af de nye medier det muligt at kommunikere decentralt: fra en til en, fra mange til mange osv. Det enkelte individ og de sociale netværk har dermed fået større spillerum til selv at udvikle sprogbrugen, men samtidig griber mediernes logik mere strukturerende ind både i kraft af mediernes øgede tilstedeværelse og samfundets vidende regulering af dem.

Tre metaforer for medier

Der findes mange forskellige slags medier, hvorfor man ikke nødvendigvis kan tale om, at medierne påvirker sproget i én og samme retning. Den sproglige performance, der kendetegner mange værtsbårne talkradioprogrammer, er en ganske anden end den funktionelle og nødtørftige stil, man kan finde i visse faglige mødefora på nettet eller i e-mail. En nærmere analyse af mediernes betydning for sprogets udvikling må derfor medreflektere de enkelte mediers karakteristika, og hvordan samspillet mellem medier, genrer og sprog udspiller sig.

På et overordnet plan kan man skelne mellem forskellige opfattelser af medier, der hver især implicerer bestemte tilgange til at analysere medierne og deres samspil med kultur og samfund. Til at belyse sprogets medialisering skal der her tages afsæt i Meyrowitz's skelnen mellem tre opfattelser af medier; han anvender tre forskellige metaforer til at beskrive forskellige aspekter af medierne: medierne kan opfattes som en kanal, som et sprog og som et miljø (Meyrowitz 1993). Ved medierne som *kanal* forstår han den grundlæggende funktion, at medierne gør det muligt at kommunikere på tværs af tid og rum. Medierne er i denne optik "forlængelser" af menneskets sprog, gestik og mimik. Opfatter man medierne som kanaler, vil man se på dem som passive videreformidlere af budskaber, der ikke nødvendigvis ændrer karakter af at blive formidlet i medierne. I stedet vil man fokusere på mediets evne til at udbrede meddelelser, herunder sprogformer, til nye steder, og mediets evne til at gøre en meddelelse tilgængelig over tid. Som kanaler har medierne gjort det muligt at læse og høre en sprogbrug i andre lokaliteter og nye sociale kontekster, end det sædvanligvis var tilfældet.

Ved medierne som *sprog* forstår Meyrowitz det forhold, at medierne former kommunikationen på bestemte måder. I lyset af denne opfattelse vil man fokusere på, hvordan bestemte medier, genrer og teknologier både muliggør og begrænser bestemte sider af menneskers kommunikation. Nogle medier taler til bestemte sanser, nogle muliggør interaktivitet, nogle er online, andre er offline osv. Ser man på medierne som sprog, vil man ikke interessere sig så meget for hverken afsender eller modtager, men derimod for de kvalitative sider af, hvordan mediet former meddelelsens indhold, herunder påvirker meddelelsens sprog. Endelig vil man med en opfattelse af medierne som *miljø* fokusere på, hvordan medierne bidrager til at strukturere den samfundsmæssige og kulturelle kontekst. Mediernes institutionelle struktur (politiske styring, økonomi osv.) og teknologiske kendetegn (envejs/tovejs, analog/digital osv.) sætter nogle rammer for, hvem der typisk kan interagere med hvem i samfundet, i familien, på arbejdspladsen osv. Mobiltelefonen er eksempelvis blevet markedsført som et individuelt medium, og det har muliggjort, at unge mennesker i langt højere grad kan kommunikere direkte med deres venner, end tilfældet er med den gamle fastnettelefon, der sædvanligvis er under forældrenes opsyn og kontrol. De sproglige nydannelser, som sms-kommunikation rummer, havde næppe fundet sted, hvis sms-funktionen var blevet udviklet til forældrenes fastnettelefon.

Den engelske sociolog Anthony Giddens (1984) taler om, at et karakteristisk træk ved moderniteten og globaliseringen er en kontinuerlig "disembedding" af samfundsmæssige strukturer: lokale og traditionsbårne sammenhænge brydes op, bukkes under og transformeres gennem kontakten med en større og moderne

verden, hvorved der sker en "reembedding" af det lokale i en national eller global sammenhæng. Som kanaler er medierne med til at bryde op, disintegrere lokale enheder, herunder bringe lokale sprogformer i kontakt med andre sprogformer, og som miljøer er medierne med til at skabe nye stabile samfundsmæssige enheder, der regulerer de forskellige måder, mennesker interagerer og kommunikerer med hinanden. Radio og siden tv bragte danskernes forskellige sprogformer i kontakt med hinanden, og var samtidig med til at institutionalisere en national offentlighed præget af rigsdansk som sprognorm. Det mediemiljø, som nu er under tilblivelse, favoriserer ikke længere så entydigt kommunikation i en national forståelsesramme præget af offentlig regulering; i dag præges mediemiljøet af blandt andet transnationale og kommercielle logikker, og det sætter sig præg på, hvordan og i hvilke sammenhænge mennesker kommer til at interagere og kommunikere, herunder hvilket sprog de benytter.

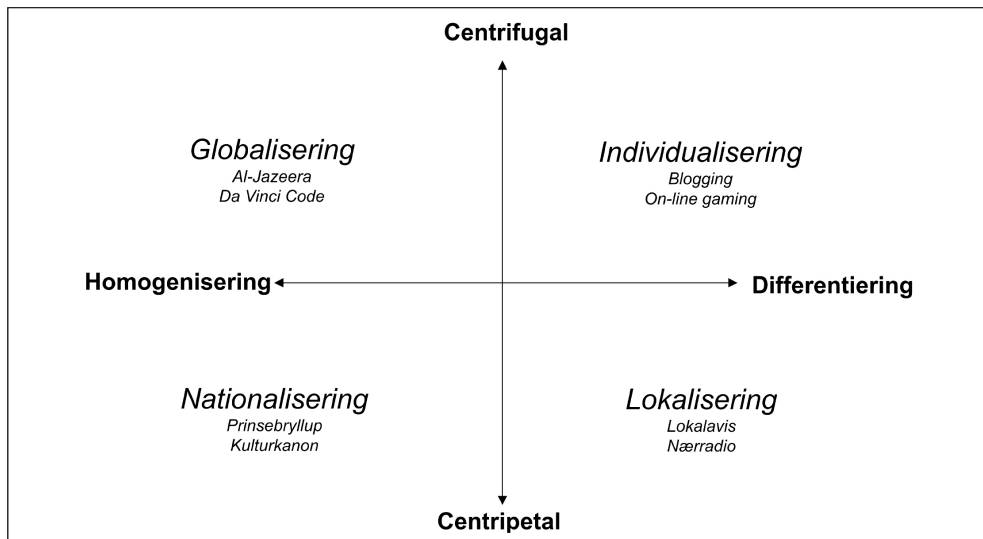
Voksende uorden

Det vanskelige ved at beskrive den aktuelle medieudvikling består blandt andet i, at den ikke bevæger sig i nogen entydig retning. Det synes snarere at være tilfældet, at udviklingen går i flere retninger på en og samme tid, hvilket alt i alt resulterer i et langt mere sammensat mediemiljø, end det vi kender fra tidligere. Man kan sige, at mediernes entropi vokser, og det sker på flere måder. Vi kan anvende flere medier til samme opgaver, hvor vi tidligere måtte nøjes med ét medie. Vi kan se tv via satellit, kabel, stueantenne og internet, og vi kan tale i telefon over internet, mobiltelefon og fastnettelefon. Det er i store træk den samme aktivitet, men de enkelte medieversioner giver aktiviteten et særligt præg. Samtidig får vi flere medier i samme medieplatform: efterhånden kommer medier i bundter, så telefonen samtidig er en mp3-afspiller, radio, fotografiapparat, videomaskine m.m.

Den øgede mangfoldighed er ikke begrænset til de tekniske karakteristika, men viser sig også i den sociale og kulturelle organisering. På et overordnet plan kan man forstå de modsatrettede processer ved hjælp af to modsætningspar: centrifugale kræfter versus centripetale kræfter og homogenisering versus heterogenisering. Hvis udgangspunktet meget forsimplet siges at have været et mediemiljø, der i det 20. århundrede var centreret omkring den nationale offentlighed, har de senere års udvikling trukket mediernes kommunikationsrum i nye retninger. På den ene side kan man tale om en centrifugalkraft, der har bragt den nationale offentlighed i større kontakt med en verden udenfor. Transnationale medier som satellit-tv (CNN, Al-Jazeera, Cartoon Network osv.) og internettet har bidraget til at skabe et globaliseret mediemiljø, hvor tekster, lyd og billeder flyder

lettere på tværs af grænser. På internettet er en udenlandsk avis eller radiostation sjældent mere end et klik væk, og i online spil kan ikke mindst unge mennesker spille og diskutere med hinanden på tværs af grænser. På en og samme tid virker en centripetalkraft, så mediemiljøet også præges af flere "indadvendte" kommunikationsrum i form af nærradioer, lokalaviser, kommunale websites osv. Vi har med et andet udtryk at gøre med "glokaliseringen", dvs. den samtidige globalisering og lokalisering af sociale sammenhænge.

På nogle punkter virker udviklingen homogeniserende, i andre tilfælde skabes større forskellighed. I kraft af det øgede medieudbud er der stadig færre radio- og tv-programmer, som vi som kollektiv hører og ser "sammen"; fremkomsten af en stribe interaktive medier tillader, at vi selv skaber forskellige sammenhænge, hvor vi kan kommunikere med andre typisk i mindre grupper, eksempelvis i chatrooms, blogs, online spil m.fl. Trods denne segmentering ser man alligevel lejlighedsvis mediefænomener, hvor det store kollektive og fælles "vi" genoplives for en kortere bemærkning. Det er i de senere år ikke mindst sket i tilknytning til nationale begivenheder som kongelig barkedåb og bryllup, hvor tv-sendingen gang på gang sætter nye rekorder. Som reaktion på globaliseringen ser man tillige kulturpolitiske tiltag med henblik på at (gen)skabe en fælles national referenceramme som eksempelvis den danske kulturkanon er et udtryk for. Homogeniseringen indfinder sig også lejlighedsvist på det globale og regionale plan. En tv-station som Al-Jazeera har eksempelvis bidraget til etableringen af en fælles, overnational politisk og kulturel offentlighed i den arabiske verden (Galal 2002), og bestsellere og blockbusterfilm som Ringenes Herre og Da Vinci Mysteriet kan lejlighedsvis gøre en fælles fortælling til samtaleemne blandt millioner af mennesker. De modsatrettede processer i mediemiljøets udvikling er forsøgt afbildet i *figur 1*. Pointen med denne model er at understrege, at mediemiljøet ekspanderer og udvikler sig i forskellige retninger, hvorfor man heller ikke kan tale om, at medierne påvirker sproget i én bestemt retning. Medierne er som miljøer med til at strukturere kommunikation og interaktion i stadig flere sammenhænge: I nogle tilfælde indebærer det en øget globalisering og eksponering af angloamerikansk kultur og sprog, i andre tilfælde er der tale om en øget individualisering eller segmentering præget af interaktion i mindre grupper. Medierne kan også fremme lokale og nationale sammenhænge og dertil knyttede sprogformer, men det er tillige værd at understrege, at de forskellige udviklingstendenser ofte vil spille sammen. En nærradio for flygtninge eller indvandrere vil kunne bidrage til at vedligeholde hjemlandets sprogbrug i en ny lokal sammenhæng, men det vil ofte gå hånd i hånd med en globalisering, hvor hjemlandets sprog under påvirkning af den nye sammenhæng skifter karakter.

Figur 1. Mediernes strukturering af forskellige kommunikations- og interaktionsrum.

Forandring af sproglige hierarkier

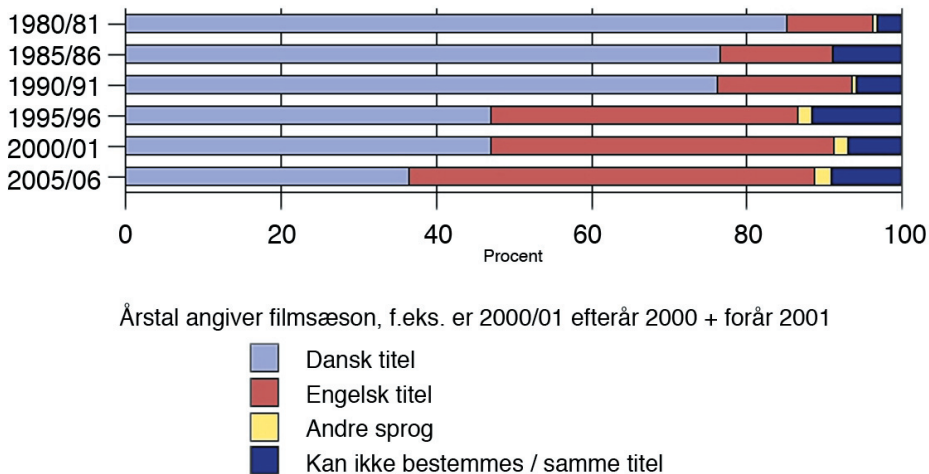
Mediernes betydning for sprogudviklingen viser sig eksempelvis i deres påvirkning af den kulturelle status, som forskellige sprog har. I efterkrigstidens Danmark har det danske sprog ikke mindst været påvirket af det engelske sprog, hvad der meget tydeligt har vist sig mængden af nye danske ord, der på den ene eller anden måde stammer fra engelsk (Jarvad 1995, 2001). Som Preisler (1999) har argumenteret for, skyldes denne påvirkning, at det engelske sprog aktivt promoveres forskellige steder i samfundet. I det danske samfunds systeminstitutioner inden for erhvervsliv, uddannelse og forskning fremhæves engelsk som en nødvendighed for succes, og i ungdommens subkulturer inden for eksempelvis heavy metal musik bliver bemestring af den rette engelske lingo et indeks for den enkelte persons status i det subkulturelle miljø.

Påvirkningen fra medierne er dog ikke kun begrænset til bestemte subkulturers favorisering af engelsksproget kultur, men må ses i sammenhæng med mediemiljøets udvikling og ikke mindst den betydelige dominans, som både engelske og nordamerikanske virksomheder har fået inden for praktisk talt alle brancher af medieindustrien. Hvor produktionen af hardware i høj grad foregår i Asien, er produktionen af software (her forstået i bred forstand) domineret af angloamerikanske virksomheder. Inden for musik, film- og tv-drama, computerspil m.m. har engelsksprogede virksomheder opbygget en dominans på det globale marked, som sætter dem i stand til at præge udbuddet, standarder og formater i mange

lande, herunder Danmark og øvrige nordiske lande. Medierne er derfor ikke alene en (passiv) kanal for videreformidling af andre landes kultur og sprog, men bidrager selv aktivt til at fremme udbredelsen af engelsksproget kultur og sprog. Påvirkningen fra engelsk kultur og sprog er naturligvis kompliceret og langt fra præget af passiv indordning (Biltereyst 2003; Gripsrud 1995). Engelsk sprog og kultur har været genstand for både begejstret modtagelse og fjendtligt afvisning, men nettoresultatet af denne kulturelle forhandlingsproces har ikke desto mindre været en højnelse af det engelske sprogs status og udbredelse i Danmark og globalt. Medierne har både afspejlet og bidraget til denne påvirkning, hvilket jeg her skal give nogle eksempler på.

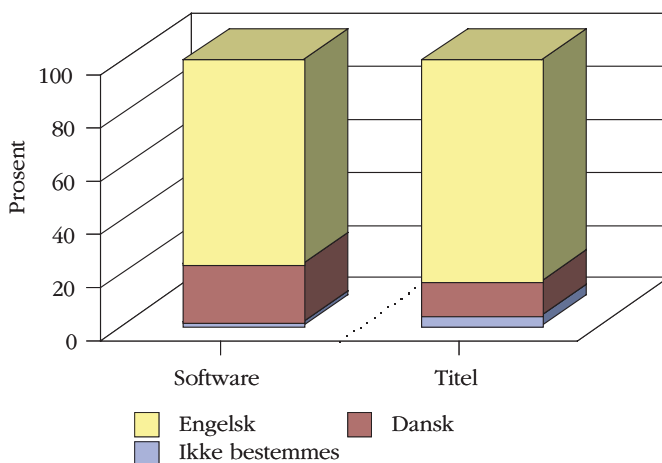
Til at belyse forandringer i det engelske sprogs status kan man eksempelvis se sprogbrugen i markedsføringen af medieprodukter og i reklamer for andre produkter. Ser man lanceringen af udenlandske film i Danmark over en 25-årig periode, viser det sig, at der er sket en tydelig ændring i valget af sprog til filmenes titel. Hvor man for 25 år siden i langt de fleste tilfælde oversatte den engelske titel til dansk, vælger man i dag i næsten 2/3 af tilfældene at beholde den udenlandske titel; da den absolutte hovedpart af importerede film er fra USA, betyder det i praksis, at titlen er på engelsk (se *figur 2*). Computerspil er ligeledes meget præget af engelsk, og det gælder såvel titler som det sprog, man skal anvende i selve spillet (se *figur 3*). Men hvor brugen af engelske titler gradvist har vundet indpas i importen af udenlandske film, har det været praksis fra begyndelsen på computerspillenes område. Det er stort set kun spil til småbørn, der oversættes til dansk, og det er videre karakteristisk, at også danskproducerede spil gives et engelsksproget navn fra begyndelsen. Computerspil produceres fra første færd til et globalt marked, og derfor er engelsk det foretrukne sprog. Det er imidlertid værd at reflektere over, hvorfor det opfattes som naturligt af både producenter og forbrugere. Hvis vi til sammenligning forestiller os, at man i dansk tv's barndom havde undladt at tekste amerikanske og engelske tv-serier, ville det med al sandsynlighed have affødt en omfattende kulturel protest. Det sker ikke i dag, når vi har med computerspil at gøre, selvom computerspil for længst er blevet en udbredt aktivitet blandt både børn og voksne. Når det ikke sker, har det givetvis noget at gøre med, at computerspil dels vandt indpas i en børne- og ungdomskultur, som nogle voksne i hvert fald ikke tidligere havde så megen fortrolighed med, og dels at computerspil har lav status i det kulturelle hierarki, hvorfor de sædvanlige kulturpolitiske aktører ikke har opfattet som noget, man skulle tildele hverken penge eller opmærksomhed. Ikke desto mindre er computerspil ved at indtage pladsen som et af de vigtigste narrative medier, og som sprogdomæne er det praktisk talt tabt for det danske sprog.

Udenlandske film i Danmark: Filmtitlers sprog

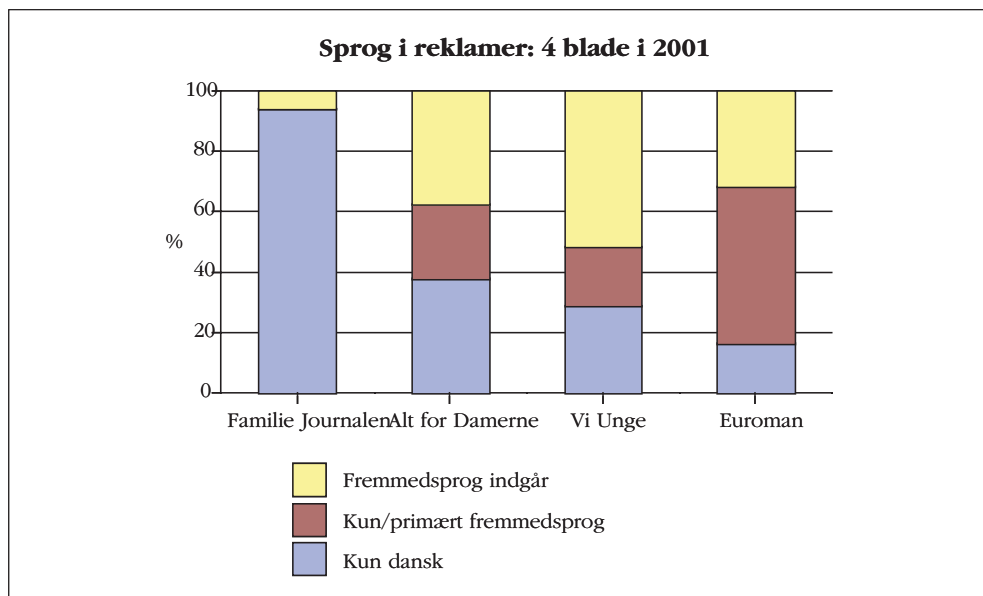

Figur 2. Filmtitlers sprog i udenlandske film vist i Danmark i perioden 1980-2006. Omfatter almindelige biografpremierer, hvorfor udenlandske film til filmfestivaler og lignende ikke er medregnet.

Sprog i PC-spil på det danske marked i 2001

Figur 3. Anvendte sprog i PC-spils titel og software udgivet på det danske marked i 2001.

Figur 4. Sprog i fire ugeblade og magasiner i 2001.

Den engelske sprogpåvirkning drejer sig ikke kun om en påvirkning udefra af det danske sprog, men griber uvægerligt ind i en række allerede eksisterende sociale og kulturelle forskelle, der kommer til at præge, hvordan sprogpåvirkningen finder sted. Sprogbeherskelse er en form for symbolsk kapital, der kan veksles til andre former for kapital som økonomisk kapital (bedre arbejde) eller kulturel kapital (anseelse og status) (Bourdieu 1992). Dette kan man se afspejlet i reklamer, hvor brugen af engelske udtryk er forskelligt afhængig af, hvilken målgruppe man henvender sig til. Generelt er der sket en betydelig stigning i brugen af engelske udtryk i reklamer i Danmark; i ugeblade og magasiner finder man siden 1970'erne stadig flere reklamer, hvor engelsk bruges til at forbinde et produkt med en attraktiv livsstil, og siden 1990'erne ser man en vækst i reklamer, hvor der enten udelukkende eller fortrinsvis anvendes engelsk i reklamer (Hjarvard 2004a). Det er imidlertid ikke alle medier og reklamer, som er præget af denne udvikling, men man ser en forskel alt afhængig af målgruppen. Generelt synes der at gøre sig den sammenhæng gældende, at jo yngre, mere urban og højt lønnet målgruppen er, desto hyppigere anvendes engelsk som livsstilsindikator, og omvendt jo ældre, provinsiel og lavtlønnet målgruppen er, desto hyppigere tales der udelukkende dansk i reklamerne (se figur 4). Reklamerne afspejler, at den kulturelle status og betydning knyttet til det engelske sprog varierer i befolkningen, men medierne er samtidig med til at konsolidere og udvikle sådanne

statushierarkier og betydninger. Sproghandlinger afspejler ikke kun tingenes tilstand, men er i sig selv med til at enten bekræfte eller ændre en tilstand, og på samme måde er medieverdenens reklamebureauer med til at vænne udvalgte dele af befolkningen til, at engelsk er et højstatusprog.

Medialekter

Påvirkningen fra engelsk skyldes ikke mindst mediernes rolle som kanal og miljø. Betragter man derimod medierne som sprog, er deres påvirkning af det talte og skrevne sprog sædvanligvis af en anden karakter. Lad mig indledningsvis præcisere, hvordan man kan opfatte medierne som et sprog ved at tage afsæt i James Gibsons begreb om *affordances*. Dette begreb har sit afsæt i perceptionspsykologien, hvor tankegangen er, at mennesker ikke blot passivt sanser verden, men forholder sig til verden og dens objekter ud fra en handlingsorienteret og praktisk tilgang. Når vi orienterer os mod omverdenen, forholder vi os samtidig til, hvilke handlemuligheder de enkelte genstande tilbyder os: om de er til at spise, sidde på osv. En avis er til at læse i, ikke til at slås med, men vi kan lejlighedsvis bruge den til at slå en flue ihjel med. Enhver genstand muliggør nogle bestemte handlinger, men afgrænser typisk også, hvad man ikke kan gøre med den. Tilsvarende vil enhver teknologi muliggøre bestemte handlinger, udelukke andre og som helhed bidrage til at strukturere de handlinger, hvori de indgår. Medier og genrer vil ligeledes kunne opfattes som teknologier, der har et sæt af affordances, som muliggør, begrænser og strukturerer kommunikation og interaktion, og det er disse kendetegn ved medier og genrer, som vi i metaforisk forstand kan betegne som deres sproglighed; sagt på en anden måde er medierne som sprog med til at formgive kommunikation og interaktion: medier og genrer favoriserer bestemte typer af indhold og udtryk og udelukker andre.

I forlængelse af James Gibsons begreb om affordances har konversationsanalytikeren Ian Hutchby (2001, 2006) demonstreret, hvordan forskellige medier fra telefonen til internettet griber strukturerende ind i de måder, hvorpå konversationer typisk forløber i de respektive medier. David Crystal (2001) har ud fra en beslægtet tilgang påvist, hvordan kommunikationen i forskellige internetgenrer generelt ser ud til at fremme en mere uformel sprogbrug. Det er videre interessant, som David Crystal peger på, at den medierede kommunikations sprogbrug virker tilbage på den øvrige, herunder ikke-medierede sprogbrug: "the arrival of new, informal, even bizarre forms of language extends the range of our sensitivity to linguistic contrasts. Formal language, and informal lan-

guage, are seen in a new light, by virtue of the existence of netspeak" (Crystal 2001, s. 242). De interaktive og interpersonelle medier og genrer, som telefon, chatrooms osv. har ikke mindst påvirket sprogbrugen i private former for kommunikation, men i takt med at sådanne medier og genrer kommer til at spille en rolle i eksempelvis den politiske kommunikation, f.eks. i politiske blogs, vil de kunne præge sprogbrugen i den offentlige kommunikation.

Broadcastmedier som radio og tv har befordret ændringer i den mundtlige kommunikation i offentligheden. Paddy Scannell (1991, 1996) har således i et historisk lys udforsket, hvorledes man først i radioen og siden i tv gradvist måtte lære at tage hensyn til mediets særlige kendetegn i de måder, hvorpå man talte til sit publikum. Heraf opstod en særlig "kommunikativ etos", hvor man på et generelt plan skulle tage højde for, at man med radio og tv kom indenfor i hjemmet hos modtageren og således måtte balancere mellem en offentlig og privat kommunikationsform. Med radio og tv skulle man i offentlig kommunikation ikke længere "tale til" men "tale med" sit publikum; man talte ikke til en stor og anonym skare, men til alle og enhver i deres egenskab af at være "nogle bestemte". Karakteristisk for radio og tv er endvidere, at samtaler mellem optrædende er tilrettelagt med henblik på at blive hørt af andre; med andre ord bliver hensynet til kommunikationens fremførende, performative aspekt meget væsentlig. Samtidig fordrer radio og tv's "live"-karakter, at tale og samtale skal fremstå spontan og livlig; hverken radio eller tv egner sig til den manuskriptbundne kommunikation. Et tilbagevendende dilemma har i lyset heraf været, hvordan det performative aspekt, der sædvanligvis fordrer forberedelse og manuskript, kombineres med den direkte form, hvor talen ikke må lyde indstuderet. Løsningen har sædvanligvis været et kompromis, hvor en begrænset manuskriptlægning af talen og planlægning af konversationsforløb kombineres med et vist mål af improvisation, samtidig med at i særdeleshed studieværter trænes i at bruge sproget, så talen lyder både energisk og spontan.

Det forhold, at sproget og sprogbrugen påvirkes af mediernes mellemkomst, kan man overordnet set betegne med begrebet *medialekt*. Hvor en dialekt betegner de sproglige træk, der er karakteristiske for kommunikationen i en bestemt geografisk lokalitet, og en sociolekt karakteriserer de sproglige træk, der kan tilskrives sprogudøverens sociale baggrund, betegner en medialekt de træk ved sproget og sprogbrugen, der er påvirket af medierne. Hvor sprogvidenskaben har et overordnet begreb for de sproglige variationer, der kan tilskrives henholdsvis stedet og personens sociale baggrund, må der i et stadigt mere medialiseret samfund også arbejdes med et begreb for, hvordan sprog og sprogbrug påvirkes af de medier, hvori sproget anvendes (se *skema 1*).

Dialekt	Sproglige kendetegn ved kommunikationen i bestemte <i>geografiske lokaliteter</i> : landsby, egn, landsdel osv.
Sociolekt	Sproglige kendetegn ved kommunikationen i bestemte <i>socialle grupper</i> : klasser, uddannelsesniveau osv.
Medialekt	Sproglige kendetegn ved kommunikationen i bestemte <i>medier og genrer</i> : sms, chat, e-mail, telefon, tv osv.

Skema 1. Typologi over kilder til sproglig variation.

Forstået som kilder til sproglig variation er dialekt, sociolekt og medialekt præget af forskellige tidshorisonter. Dialekter vil ofte have en længere varighed og en livslang indflydelse på en persons sprog, uanset hvor og hvornår den pågældende ytrer sig. Sociolekter kan være foranderlige, eftersom de er afhængige af det enkelte individs og gruppens sociale mobilitet; men typisk kan et individs sprogbrug være kendetegnet ved en sociolekt i det meste af sit livsforløb. Medialekter vil i sagens natur være mere situationsafhængige, al den stund at de er afhængige af den mediemæssige kontekst, som sprogbrugeren indgår i. Det enkelte individ vil derfor typisk bemestre flere medialekter, som vedkommende mere eller mindre gnidningsfrit kan kodeveksle mellem.

Tre faser

Ser man på forholdet mellem dialekter, sociolekter og medialekter i et bredere samfundsmæssigt og historisk perspektiv, kan man noget forenklet tale om, at de er knyttet til forskellige samfundsformer, der hver især gav afsæt for bestemte betingelser for sproglig variation. Dialekter er fortrinsvis knyttet til samfund præget af en agrar produktion, hvor der er ringe mobilitet og den mundtlige kultur dominerer. Sociolekter opstår med det industrielle samfund, hvor urbanisering og arbejdsdeling bevirker, at de sociale klasser kommer til at leve mere adskilt, og institutionelle tiltag som uddannelse beforder social mobilitet, der også sætter sig sproglige spor. Den nationale ramme, som præger praktisk talt alle samfundsmæssige gøremål i industrisamfundet får tillige sin sproglige pendant i rigsmålet, der bliver den vigtigste sproglige standard. Endelig vinder medialekterne for alvor indpas med det globale netværkssamfund, hvor bemestring af medieformidlet kommunikation på tværs af grænser sammen med engelsk bliver et vigtigt parameter for både individets og samfundets succes. Dertil kommer den sproglige variation, der følger med globaliseringens øgede migration, og som gør dansk til an-

detsprog for stadig flere indbyggere. I *tabel 2* er der en skematisk fremstilling af denne sammenhæng mellem sprog og samfundsform.

<i>Agrare samfund</i>	Sprog påvirket af dialekter samt fremmedsprog hos eliten	Ringe mobilitet, lokalt samfund, mundtlig kultur dominerende blandt almuen og få skriftlige medier for eliten
<i>Industrielle samfund</i>	Sprog påvirket af rigsmål og sociolekter	Urbanisering og arbejdsdeling, nationalt samfund, udbredelse af massemedier som presse, radio og tv
<i>Netværkssamfundet</i>	Sprog påvirket af engelsk, dansk som andetsprog og medialekter	Globalisering, transnational økonomi og kultur, massemedier og fremvækst af interaktive og interpersonelle medier

Skema 2. Historisk periodisering med forskellige samfunds sproglige, medie- og samfundsmæssige kendetegn.

Skemaet skal naturligvis ikke forstås således, at dialekter alene gjorde sig gældende i det agrare samfund og sociolekter kun i det industrielle samfund. Der er derimod tale om, at den enkelte samfundsform i højere grad synes at være genstand for nogle typer sprogpåvirkning end andre. Mediernes påvirkning påvirker således ikke kun sproget i netværkssamfundet, men har på forskellig vis præget sprogudviklingen i alle de tre samfundsformer. Da E. H. Berling udgav forløberen for Berlingske Tidende i 1749, udkom den på tre forskellige sprog, henholdsvis fransk, tysk og dansk. Meningen med den franske version var blandt andet, at læserne kunne "øve sig udi Sproget, i sær den Adelige og anden fornemme Ungdom" (citeret fra Vogel-Jørgensen, 1949, bd. 3.1, s. 100); på denne måde kunne E. H. Berlings avis være med til at fremme den fremmedsproglige orientering hos eliten i København, mens den tyske udgave var for håndværkere, embedsmænd og officerer, og den danske for almuen. Under industrisamfundets opbygning blev pressen, radio og tv vigtige redskaber i at udbrede det danske rigsmål som standard for både skriftlig og mundtlig kommunikation.

Når det først og fremmest er i det globale netværkssamfund, at medialekter bliver vigtig for den sproglige variation, hænger det sammen med den generelle medialisering, der præger samfundet, hvor de forskellige institutioner enten direkte eller indirekte påvirkes af mediernes mellemkomst, og hvor befolkningens kontakt både med samfundet og med hinanden i stigende grad foregår gennem medier. Netværkssamfundet består ikke mindst af medienetværk, og de globale

medienetværk er endvidere præget af den angloamerikanske softwareindustri, der ligeledes sætter sit præg på sproget såvel i som uden for medierne. Lad mig afslutningsvis tilføje, at medierne hverken er den eneste eller nødvendigvis den vigtigste forklaring på forskellige sproglige forandringer i disse år; men at medierne spiller en rolle, synes at være evident. I denne artikel er skitseret en teoretisk forståelsesramme for sammenhængen mellem medier og sprog, men hvordan mediernes påvirkning af sproget nærmere udspiller sig er i høj grad et empirisk spørgsmål.

Litteratur

- Biltreyst, Daniel, 2003: Globalisation, Americanisation and Politicisation of Media Research. I: Stig Hjarvard (red.): *Media in a Globalized Society*, side 55–90. København: Museum Tusulanum Press.
- Bomholt, Julius, 1955: Tv-transmitteret tale ved Statsradiofoniens indvielse af tv-senderen på Fyn.
- Bourdieu, Pierre, 1992: *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Crystal, David, 2001: *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Galal, Ehab, 2002: Al-Jazeera – borgerlig offentlighed i den arabiske medieverden. I: Lars Qvortrup (red.): *Mediernes 11. september*, side 101–117. København: Gads Forlag.
- Gibson, James Jerome, 1979: *The Ecological Approach to Perception*. London: Houghton Mifflin.
- Giddens, Anthony, 1984: *The Constitution of Society*, Cambridge: Polity.
- Gripsrud, Jostein, 1995: *The Dynasty Years: Hollywood Television and Critical Media Studies*. London: Routledge.
- Hjarvard, Stig, 2004a: The Globalization of Language. How the Media Contribute to the Spread of English and the Emergence of Medialects. I: *Nordicom Review*, no. 1–2, 2004, side 75–97. Elektronisk version: http://www.nordicom.se/common/publ_pdf/157_075-098.pdf
- Hjarvard, Stig, 2004b: From Bricks to Bytes. I: Ib Bondebjerg & Peter Golding (red.): *European Culture and the Media*, side 43–63. Bristol: Intellect.
- Hjarvard, Stig, 2005: *Det selskabelige samfund*, anden og udvidede udgave.

Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Hutchby, Ian, 2001: *Conversation and Technology. From the Telephone to the Internet*. Cambridge: Polity.

Hutchby, Ian, 2006: *Media Talk: Conversation Analysis and the Study of Broadcasting*. Maidenhead: Open University Press.

Jarvad, Pia, 1995: *Nye ord – hvorfor og hvordan?* København: Gyldendal.

Jarvad, Pia, 2001: *Det danske sprogs status i 1990'erne med særlig henblik på domænetab*. København: Nordisk Ministerråd.

Meyrowitz, Joshua, 1993: Images of Media: Hidden Ferment – and Harmony – in the Field. I: *Journal of Communication*, 43(3) Summer, side 55–66.

Preisler, Bent, 1999: *Danskerne og det engelske sprog*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag/ Samfundslitteratur.

Scannell, Paddy, 1991 (red.): *Broadcast talk*. London: Sage.

Scannell, Paddy, 1996: *Radio, Television and Modern Life*, Oxford: Blackwell.

Schulz, Winfried, 2004: Reconsidering Mediatization as an Analytical Concept. I: *European Journal of Communication*, vol. 19, no. 1, side 87–101.

Vogel-Jørgensen, T, 1949: *Berlingske Tidende gennem to hundrede aar 1949–1949*, bd. 1-3. København: Berlingske Forlag.

Summary

In order to understand how the media contribute to linguistic change, this article proposes a theoretical framework based on the concept of “mediatization”. Using Joshua Meyrowitz’s three metaphors of communication media: the media as conduits, languages, and environments; the various ways of media influence on languages are described. The English language has become increasingly important, partly because of the global dominance of media software industries based in English speaking countries. Further, the media work as catalysts for change in linguistic hierarchies, associating English language use with attractive life styles. Due to the ever-increasing use of media in all forms of human interaction, the communicative affordances of media provide a new basis for linguistic variation. Just as the concept of dialect is used to signify linguistic variation based on geographical origin, and sociolect points towards variation resulting from social differences, the concept of “medialect” refers to variation following the use of different media.

Om utviklinga av norsk radio- og fjernsynsspråk: **Fra studio og kateter via dagligstue og kosekrok til "ute-på-byen-sted"**

Ruth Vatvedt Fjeld

Nytter det å bruke radio og tv som middel i språkplanlegging og språkrøkt? En gjennomgang av språkrøkt i Norsk rikskringkasting siden 1930-tallet til i dag viser at arbeidet gir svært små resultater, og i språkspørsmål som er av liten viktighet for den generelle språkutviklinga.

Da NRK (Norsk rikskringkasting) ble etablert på 1930-tallet, var språksituasjonen i Norge annerledes enn i dag. Også den generelle politiske situasjonen var annerledes; det hersket en sterk optimisme og tro på oppbygging av et nytt og bedre samfunn ved hjelp av offentlig og demokratisk bestemt styring.

Et delmål i denne etableringen var å skape et moderne norsk språk som skulle fungere som et knirkefritt kommunikasjonsmiddel for alle nordmenn. Utviklingen av massemedier fra Gutenbergs tid hadde ført til utvikling av et felles skriftspråk i de moderne samfunn. Nå som radioen var oppfunnet, mente man også at det var mulig å utvikle et felles, normert talespråk som kunne passe alle, og alle ville føle seg like vel med. Det var målet og drømmen, men det har vel vist seg at det var en utopi.

Lydmediene hadde liten betydning for alminnelige folk før 1900, og i Norge gikk det et stykke inn på århundret før radioen ble noenlunde utbredt. (Fra 1910 ble radio brukt i sjøfarten og i militæret, ikke før i 1930-åra ble det vanlig med radio i norske hjem.)

I begynnelsen var radiosendingene i Norge private, og språket ble bestemt av dem som eide kanalene. Språkbruken der ble en videreføring av det dannede scenespråket.

Den 20. januar 1933 bestemte Stortinget at all kringkastingsvirksomhet i landet skulle gå over til statsdrift, og 24. juni samme år ble lov om kringkasting vedtatt. Norsk rikskringkasting overtok deretter de private kringkastingselskapa, og alt lå således til rette for å styre språkbruken der gjennom såkalt språkrøkt. Selve ordet

språkrøkt gir et lite glimt av tankegangen bak styring av språkbruken i det nye kringkastingsmediet. Og selve navnet Norsk rikskringkasting er et resultat av noen av de første tiltaka innen språkrøkten. Ordet kringkasting ble laget etter en konkurranse om hvem som fant på det beste norske ordet for det engelske broadcasting og det tyske Rundfunk. I kringkasting er begge ord smelta sammen og oversatt til norsk.

For å beskrive utviklinga av det norske radio- og tv-språket, kan det være klar-
gjørende å se den i sammenheng med utviklinga av selve mediene. Språket er ikke noe som eksisterer i seg selv, det påvirkes og farges av den virkeligheten det brukes i og om. Særlig i løpet av de siste tretti åra har det vært en rivende utvikling i antall medier, kanaler og programtyper, som alle krever egne språk- og stilsjangre. Jo flere kanaler, jo vanskeligere ble det selvsagt å kontrollere språkbruken i de forskjellige kanalene.

I den første kringkastingstida var det å snakke i etermedier veldig høytidelig. Det gjaldt både i radioens og i fjernsynets barndom. Derfor var det ikke nødvendig å ha regler for språkbruken; den gangen sa det seg selv at den som snakka inn i en mikrofon, han – for det var nok oftest menn som hadde det alvorlige oppdrag – snakka ordentlig, dvs. velpleid og i samsvar med de dannede klassers dagligspråk. Det gjaldt både i private og offentlige medier.

Hvorfor skal språk styres?

Målet med å regulere språkbruken i radio var å utvikle et praktisk og moderne felles norsk talespråk til bruk i all offentlig kommunikasjon. Et såkalt slitesterkt, felles bruksspråk, som skulle være umerka med hensyn til dialektal eller sosial bakgrunn. Men å regulere andres språkbruk slik at den faller sammen i et felles-språk, er vanskelig og kanskje umulig. Troen på språkplanlegging og språkstyring var i mellomkrigstida svært sterk i Norge, og særlig trodde man at et så sterkt medium som radio, skulle klare det.

Motstand mot språknormering i NRK

Et viktig mål med å passe på språkbruken i NRK var å kontrollere at begge de to offisielle norske målformene ble brukt. Allerede fra 1930-åra av var det bestemt at medarbeiderne i NRK måtte følge hovedregelen for statsadministrasjonen om likestilling mellom bokmål og nynorsk. Tolket ut fra reglene om målbruk i statstjenesten fra 1930 skulle man følge hovedregelen i meldingstjenesten, i andre programpresentasjoner kunne man bruke sitt eget mål. Det innebar først og fremst

at værmeldingene måtte presenteres både på bokmål og nynorsk helt fra begynnelsen av, fordi Meteorologisk Institutt var en statsinstitusjon. De første nynorsk-innslaga i radioen var derfor værmeldinger. Etter hvert kom andre programposter til, til stor glede for noen, men tydeligvis til stor gremmelse for mange flere, i hvert fall dømt etter dem som ga uttrykk for misnøyen. Programmedarbeideren Karl C. Lyche skal i 1934 ha sagt "Me fær no tidtrøytemusikk frå operetta Skinnvengjen", i stedet for: "Vi får nå høre underholdningsmusikk fra operetten Flaggermusen." En slik språkbruk førte til en protestflom fra folk som følte seg mer hjemme med scenespråket og det dannede talemålet i byene. Nynorskbruken i NRK førte til en allmenn debatt om NRK-språket, som igjen førte til at Stortinget samme år påla NRK å bruke "ord og former som enten er like eller ligger hverandre nær i de to målfører". Det ble altså bestemt en bevisst styring mot et felles mål, nemlig samnorsk, som også var målet for arbeidet med skriftnormalen i den tida. Det innebar at programmedarbeiderne ikke skulle velge former som *frem*, *pike* og *sne*, men si *fram*, *jente* og *snø*. I etterkrigstida var samnorsktanken sterk, og NRK skulle være forbilde i den språkutviklinga. Men denne språkstyringa førte til en misnøye mot nynorsk og samnorsk som var så sterk at det ble danna private, ideologisk funderte foreninger der formålet dreide seg om radio- og tv-språket. I 1955 ble både *Lytterforeningen for riksmål* og *Kringkastingsringen* for nynorsk grunnlagt. Misnøyen førte også til aksjoner og nærmest sivil ulydighet, som Riksmålsaksjonen mot samnorsk i radioen i 1958. Her ble det hevda at det skulle være fri språkutvikling også i de offentlige sendingene i Norsk Rikskringkasting. I kampens hete uttalte daværende kringkastingssjef Kaare Fostervoll klart det som hadde vært utgangspunktet på 1930-tallet: "Kringkastinga har ei språkleg oppgave som normskapande instans". Målet var altså fortsatt å utvikle et "offisielt talemål" grunnlagt på et normert skriftspråk. Et uavklart spørsmål var imidlertid om en kunne regne NRK som en del av statens administrasjon. Selve skriftspråksnormen var omdiskutert i samme periode, for det var misnøye også hos mange språkfolk med den store valgfriheten som var blitt tillatt etter rettskrivinga av 1938. Norsk Språknemnd la da fram et forslag om å beholde den vide normen slik at folk flest kunne finne former de følte lå nær deres eget hjemmemål. I tillegg skulle det være en snevrere normal, der det var mindre valgfrihet. Den skulle gjelde for lærebøker og for offentlig tilsatte tjenestemenn (administrasjon, skoleverk og kirke). I 1959 fikk vi den såkalte læreboknormalen som tillegg til den vanlige rettskrivingsnormalen. Troen på at den store valgfriheten som fulgte av 1938-normalen, skulle føre nordmennene mer eller mindre ubevisst mot et felles norsk skriftspråk, nemlig samnorsk, ble dermed i prinsippet oppgitt. Det måtte skarpere lut til, og læreboknormalen skulle være et slikt virkemiddel.

Språkregler og reelle endringer i språkbruken

For at reguleringa av det offentlige språket skulle bli gjennomført i Kringkastingen, ble det laget et sett av språkregler som skulle følges. De første kom i mai 1959: "Retningslinjer for målbruken i programtjenesten". Samme år kom Stortingsmeldinga *Om målbruken i NRK*.

Det var ikke bare enkelt å stramme inn på språkbruken til de ansatte i NRK. Mest kjent er "opprøreren" og statsmeteorolog Sigurd Smedbys protester i 1961–62. Han nektet å bruke folkelige former som *snø*, og på folkemunne ble han kalt "den avskyelige snemannen". Til tross for strenge pålegg fortsatte han å si *sne*, og han fikk derfor ikke lov å snakke i eteren. Det godtok han ikke, og han gikk til sak mot arbeidsgiveren sin på det grunnlaget. Den saken vant han i Oslo Byrett 1963. I dommen het det: "Staten har ikke hjemmel for å pålegge NRK-folk å følge læreboknormalen".

Dette var en viktig dom som slo fast at det ikke var lov å bestemme over folks talemål. Det har vært et grunnleggende prinsipp i norsk språkpolitikk at det ikke er noen regler for normering av talemål. Dialektene har en sterk stilling, og også den enkeltes rett til å snakke slik det føles naturlig. Dette ble grunnlaget for revisjonen av språkreglene for NRK i 1973, der det het: "Offisiell rettskriving for bokmål og nynorsk skal legges til grunn for offisiell målbruk i Kringkastingen."

Det var avgrensningen mellom "offisiell målbruk" og annen målbruk som ble løsningen. I praksis kunne man da gå utenfor normen når man ikke brukte manus, det vil si i reportasjer, intervjuer og liknende. Utover i 1970-åra ble det bygd ut distriktskontorer for NRK, og det førte naturlig nok til mer dialekt i eteren. Delvis var dette en følge av dialektreisninga i 1970-åra, som hang sammen med den venstrepolitiske radikaliseringa i samfunnet generelt, der det folkelige var grunnlaget og målet for mye virksomhet. I 1982 kom enda en revisjon av reglene, og da ble det tillatt å snakke dialekt i visse programtyper, men ikke i meldingstjeneste og nyhetssendinger. Likevel het det i reglene at språket i NRK skulle "avspeile det språklige mangfoldet" i landet. I 1996 kom igjen nye språkregler for NRK. Denne gangen var hovedendringa at "lytterne skal kjenne igjen sitt eget talemål og ikke føle at deres eget språk er nedvurdert". Det viser at det ikke var språkbruken og språkholdningene som endra seg etter reglene, men reglene som endra seg etter språkbruken og holdningene hos språkbrukerne, som er interessant rent normeringsteoretisk.

Den foreløpig siste endringa av Språkreglene i NRK kom i 2002. Dette var første gangen regelsettet ble publisert både på bokmål og nynorsk, hittil hadde reglene bare vært på nynorsk, noe som i seg selv er språkpolitisk interessant. Her heter det bl.a. at "i distriktssendingene i radio og fjernsyn bør de regionale dialek-

tene få godt rom”. At det er snakk om regionale dialekter, er en konsekvens av at mange av de lokale dialektene forsvinner til fordel for regionale varieteter. I tillegg er det regler for skriftspråk, i og med at mye av informasjonen da kom på Internett (nrk.no) og også at mange av sendingene ble teksta. Nytt er også at det var nødvendig å slå fast at språka som gjelder i NRK, er norsk og samisk, siden det stadig oftere kom innslag på engelsk. Det som ikke er norsk og samisk, skal tekstes, ifølge reglene.

Hva har språkrøkten i NRK lykkes med?

Det kan være interessant å se hvilke språklige konsekvenser språkrøkten i NRK har ført til i praksis. Det kan si noe om i hvilken grad radio og tv er effektive instrumenter for språkstyring. Det vil selvsagt være umulig å vurdere hva som er resultat av bevisst språkrøkt, og hva som bare er resultat av allmenn språkutvikling. Men ved å se nærmere på noen typiske trekk for NRK-språket, kan vi kanskje spore noen resultater. De blir her presentert i en rekkefølge som er styrt av hvor sterk oppmerksomhet fenomenet har fått hos publikum, og ikke av hvor viktige det er for utviklinga av språket som sådant.

Tellemåten

Tallord er framtreddende ord i språket. Og selve ordet *tellemåte* får nok mange til å tenke på den regulerte språkbruken i NRK. I 1951 ble det bestemt av Norsk språknemnd at tiere skulle komme foran enere i uttalen av tallord, altså skulle man si *femtien* og *førtito* i stedet for *enogfemti* og *toogførti*. Formen *femtien* er ikke mer nynorsk enn *enogfemti*, men den var et brudd med den danske tradisjonen, og vel resultat av påvirkning fra svensk. Vedtaket vitner om at idealet for språkrøkten var å skape et moderne, rasjonelt språk, da hovedbegrunnelsen for innføringen var at talluttrykka skulle være enklere å forstå, blant annet i telefonen og nettopp i etermediene. Det er vel lite sannsynlig at folk flest velger former som ikke blir forstått, så det lå også en sterk overbevisning om elitens bedrevitende bak vedtaket. Men vedtaket hadde vondt for å slå gjennom allerede i datidas politiske klima, og særlig bedre har det ikke blitt. Men tellemåten står fortsatt som et eget punkt i NRKs språkregler og blir nøye fulgt opp av språkrøkterne der. Den er nærmest et symbol på det regulerte etermediespråket, og den blir også brukt i den private kanalen TV2. Men denne ”nye” tellemåten er lite utbredt ellers, og Språkrådet har da også vurdert å ta vedtaket fra 1951 opp til ny vurdering.

I tillegg til selve tellemåten har det har vært mye diskusjon om de leksikalske formene *syv*, *tyve* og *tredeve* i tallsystemet, for mange bruker dem, selv om de ikke

har vært tillatt. I rettskrivingsvedtaket fra 2005 kom *syv* inn igjen, men ikke *tyve* og *tredve*. I NRK brukes ganske konsekvent formene *sju*, *tjue* og *tretti*.

Norvagisering av fremmedord

Ifølge språkreglene skal engelske lånord helst ha norske avløsere, og det er NRK-journalistene svært dyktige til å følge opp. Man hører nesten alltid *snøbrett* i stedet for *snowboard* og *spenningsfilm* i stedet for *actionfilm*. Å finne norske avløserord for engelske lån anses som et viktig arbeid for bevaring av norsk ordforråd, og svært mange av journalistene er flinke til å følge opp det. Men det er ikke alltid lett. Et sportsuttrykk som volder problemer, er *sudden death*. Forslag til avløsere er *første mål vinner* el. *plutselig død*. Nettopp det de kjente sportsreportere i NRK velger, vil sannsynligvis fort bli innarbeidet i sportsspråket ellers, dersom uttrykket er greit å bruke.

Endringer som skjer uten bevisst normering eller planlegging

Tiltalepronomen

I den tida vi har hatt kringkasting i Norge, har bruken av tiltaleformer endret seg i det norske samfunnet. Historikeren Hans Fredrik Dahl diskuterer i sin framstilling om NRKs historie om det var språkbruken i NRK som førte til endring fra *De* til *du* blant folk flest, eller om det var endring i den allmenne språkbruken som førte til endring i stilen i NRK. *De*-forma ble nærmest konsekvent brukt i radio og fjernsyn fram til ca. 1960. Bare i barneprogram ble det *du*-et. Etter hvert snek *du*-formene seg inn i sportssendingene. Regelen var å bruke *De* så langt som mulig, men etter hvert fikk journalistene beskjed om å ta hensyn til hvem de snakket til eller med. I 1964 kom det første underholdningsprogrammet i tv (med Haagen Ringnes), der språktonen var dagligdags og litt "frekk", blant annet sa man *du* til gjester og andre i studio. Rolv Wesenlunds satirer i radio på 60-tallet med programmet *Hørerøret* var banebrytende for bruk av intime tiltaleformer. Den berømte maleren Weidemann sa til en programleder i et intervju i 1969: "Kan vi ikke si *du* til hverandre? La oss være litt menneskelige." Det vitner om at NRK var ganske seint ute med overgang til *du*-form i forhold til samfunnet for øvrig. Først omkring 1970 ble *du*-tiltale temmelig konsekvent gjennomført i norsk radio og tv, og selv da møtte det en del motstand. Lederen for NRKs underholdningsavdeling, den meget populære Rolf Kirkvaag, var imot det han kalte *dus*-formen, og sa at han var dypt uenig i dette "jeg-preget" da han ble tilsatt i 1972. Det førte til ny debatt som ble avgjort med en gallupundersøkelse i 1974 som viste at det overveiende flertallet ville ha *du* i alle sammenhenger. Overgangen fra *De* til *du* som tiltalepro-

nomen i NRK kom altså som et resultat av et folkekrav, og ikke som resultat av en språkrøkt styrt ovenfra av skolerte språkplanleggere.

På bare to felt kan man temmelig sikkert si at språkrøkten har lyktes: i å innføre den nye tellemåten, i å bruke mest mulig norske avløsere for engelske lånord. Derimot skjedde overgangen fra *De* til *du* i tiltale til alle mer på tross av enn på grunn av språkrøkten.

Andre endringer i pronomensystemet

Bruken av refleksivformene har lenge vært i endring i norsk. Særlig i de urbane dialekten i de tettest befolkede områdene på Østlandet er de nesten borte. Man sier *Doris ba onkel Bjarne kjøre henne hjem* i stedet for *Doris ba onkel Bjarne kjøre seg hjem*. Refleksive pronomener er mer utbredt i norsk enn i mange andre språk, og det er påvirkning utenfra, kanskje mest engelsk, men også dansk, som gjør at de ofte erstattes med vanlig personlig pronomener. Her mener jeg NRK går foran i språkutviklingen og dermed kanskje påvirker den allmenne språkendringen som tydeligvis skjer. Men dette skjer ikke som et resultat av språkstyring og språkrøkt, det er en allmenn endring som muligens påskyndes.

Det samme gjelder bortfall av kasusbøying i pronomener, særlig i 3. person flertall. Til og med i skrift kan man se setninger som *Jeg kjenner de ikke. Jeg fant hun ikke.* i stedet for *Jeg kjenner dem ikke. Jeg fant henne ikke.* Dette er i samsvar med allmenn språkendring, og selv om dette stadig blir rettet på av språkrøkterne, har det tydeligvis liten virkning. Bare der hvor det er kollisjon mellom de to kasusformene, beholdes forskjellen: *Derfor sendte de dem/hun henne ut av rådssalen.*

Endringer i preposisjonsbruken

Undersøkelser har vist at preposisjonen *på* vinner terreng på bekostning av andre preposisjoner i moderne norsk. Ordvalg og fraseologiske konstruksjoner er endringer som langt på vei ligger utenfor det som normeres i et språk. Språkkonsulentene har imidlertid ført en ivrig kamp mot "feil" preposisjonsbruk, men det ser ut til at det ikke nytter. Det heter f.eks. *bus som er beregnet på planter*, noe som de noe eldre synes "skurrer" og vil heller si *bus som er beregnet for planter*, mens de yngre føler at *på* er helt naturlig her.

Endringer i argumentstrukturen

Mange verb endrer evnen til å knytte til seg ledd, og det er endring som også kommer inn i NRK-språket. Vi hører stadig oftere: *Jeg har tenkt til å gjøre det* i stedet for *Jeg har tenkt å gjøre det*, og yngre medarbeidere forstår ikke hvorfor det er "feil", da det faktisk er slik de snakker. Det samme gjelder utsagn som *flaska*

knuste, der vi tradisjonelt må ha en passivform *flaska ble knust*. Dette er endringer som skjer til tross for aktiv røkt og rådgivning, og som man må se som en allmenn språkutvikling, men som muligens blir stimulert av at det også kan høres i offisielle etermedier som NRK.

Endring i fraseologi

En god del fraser er blitt innarbeidet som en del av radio- og tv-språket. Noen er svært typiske for sportsspråket, men bre seg også inn i andre sjangre. I sportssendinger virker det som om få sier *bittil*, de fleste sier *så langt* – sannsynligvis en påvirkning fra svensk. Mange sier også *enn så lenge* i stedet for *bittil*, og det er enda klarere etter svensk mønster. I moderne oslosjargong og på Østlandet ellers sier mange ikke lenger *rundt omkring*, men heller *rundt forbi* (som vel en dialektal frase som har spredd seg eller som oppleves som morsom eller lettere ironisk). Uttrykk som *i bytt og pine* er også et resultat av NRK-humoren, selv om det ofte feilaktig tilskrives sangeren og humoristen Øystein Sunde. Programledere og andre humorister i NRK er idéskapere og har sannsynligvis myntet mange nye, "kule" fraser i moderne norsk. De brer seg raskt, da man lett tar etter "heltene". De mange underholdningsprogrammene i det moderne NRK legger vel til rette for humoristiske uttrykk som lett blir språklige nyskapninger og motesjargong.

Også i utvikling av nye metaforiske fraser har radio- og tv-språket sterk påvirkningskraft. I moderne norsk sluker man ikke lenger kameler, man svelger dem: *SV svelget en kamel full av gass*, mens det tradisjonelle bibelsitatet kritiserer folk for "å sluke kameler mens man siler vekk myggene". Om det er NRK-folk som har begynt å si det sånn, er uvisst, men de har bestemt vært med på å spre omformuleringen. Betydningen har også endret seg fra å handle om det å bry seg om detaljer i stedet for de store og viktige sakene, til å måtte ta i seg noe man har hevdet tidligere, eller gå fra et løfte av hensyn til et samarbeid eller andre en må bøye seg for. Likeledes har uttrykk med ordet *gullkalv* gått fra å bety 'avgud' til 'god investering, pengemaskin eller liknende'. Massemediene er viktige pådrivere i slik betydningsutvikling, og den type påvirkning er det umulig å styre.

Endring i syntaks og stil

Journalistene selv er ofte lite opptatt av syntaks. I den grad de er det, snakker de om muntlighet og skriftlighet. Observasjoner viser at syntaksen i etermediespråk går over fra skriftlig til mer muntlig stil. Det gjelder f.eks. framflytting av trykklett objekt: *Vi ble bedt om å ta dem imot; Ta dem vel imot*. Endringene gjelder også

typiske talemålstrekk som anakolutter, avbrutte setninger, innskudd og det-konstruksjoner med utbryting.

Framstillingsmåten har gått fra monolog til dialog i svært mange sendingstyper, noe som også gjør at språket blir mer talemålspreget. I nyhetsprogrammet Dagsrevyen er det nå alltid to opplesere som nærmest later som om de forteller hverandre hva som har skjedd det siste døgnet. Innimellom meldingene småprater de gjerne, de bruker såkalt fatisk språkbruk, der det ikke er noe informasjon i det hele tatt, bare stemnings- og kontaktskapende pludring. Ved det illuderes en situasjon som likner på at lytterne sitter hjemme i stuene sine og snakker sammen om det som har skjedd i det siste.

Samtidig med alle disse endringene har taletempoet økt betraktelig, og i svært mange hyggeprogrammer snakker man temmelig fort eller kvikt eller kjapt, som det heter internt, og ofte er det mange stemmer i studio samtidig. Man skal være ung og rask i oppfattelsen og ha god hørsel for å følge med. Mange bruker dialekt eller idiolekt som gjør lytterne vant til stor språkvariasjon. Det er ikke usannsynlig at denne varierte språkbruken medvirker til mer talemålspregete språk i NRK totalt sett.

Tabubrudd

I tillegg til talemålsstilen er det en del endringer i ordvalget.

Hvilke ord og uttrykk som er for stygge til at de kan brukes i medier som kommer direkte inn i stuene til folk, har opptatt lyttere, lærere og ledere helt siden radio ble vanlig. I 1959 tok Olai Eikeland opp spørsmålet om bruk av tabuiserte ord i NRK i Stortinget, det er et tegn på at man så svært alvorlig på fenomenet. Det var særlig banning det da dreide seg om, og siden 1959 er det nok blitt mye mer av det, slik det er blitt i samfunnet for øvrig. Til og med i barneprogrammer kan man høre: *Fy fader, det smakte helt jævlig!*

Det blir også brukt en del andre tabuord i alle programtyper. Om en programleder i et underholdningsprogram sier *fy søren!* vil det ikke være mange som reagerer i dag, men det var ikke mulig eller i hvert fall ganske uhørt på 60-tallet. Kjønnsgener og seksuelle handlinger omtales nå fritt og med et slangpreget vokabular, både av kvinnelige og mannlige journalister i manusfri "snakkeprogram". Til og med i et program som Nytt på nytt, der pene mennesker sitter og koseprater på tv i beste sendetid på fredagskvelden, hører man tabuuttrykk fra tid til annen. Banning var sterkt framme i debatten for 3–4 år siden, da NRK sendte en serie om to narkomane som reflekterte over ting de hadde opplevd, mens det kom minst tre–fire banneuttrykk i hver ytring om livets elendige tilskikkelser. Slike programmer gjør det selvsagt også mer akseptabelt å banne i andre sam-

menhenger i samfunnet, og stemmer dårlig med regelen om at språket i NRK skal være forbilledlig.

Økt bruk av slang

I forlengelsen av tabuord kommer slangord og uttrykk. De kan ikke brukes i offisielt språk, og man kan derfor vurdere om det som kan sies i radio og på TV, har gått over fra slang til standardspråk. Til og med i nyhetsprogram som Dagsrevyen omtaler man nå innbrudd som *brekk*, og sier til og med om *sjokkbrekk* om et overraskende innbrudd; at en forbryter er *fersket*, dvs. tatt på fersk gjerning, eller at en fange er *på rømmen*, dvs. på flukt fra politiet. Når nyhetsreporterne tar forbryternes eget språk inn i meldingene, overtar de også forbryternes perspektiv. Men det forutsetter jo at reporterne oppfatter dette som slang, og det virker det ikke som om de alltid gjør.

Også forskjellige typer gruppe- eller yrkesslang kommer inn i nyhetssendinger, som at *tunge kreftpasienter kan bli kuttposter*. Slike innkorta metaforer kan være svært vanskelig å forstå, særlig når de også inneholder fagsjargong. Jeg tolker det slik at en tung pasient er en pasient som er svært syk og derfor veier tungt rent økonomisk. Når man kutter i poster, vil det si at man reduserer de beløpene som er beregnet. Det er for øvrig interessant å merke seg at slik slang svært tydelig markerer perspektiv. I det første eksemplet er det forbryternes perspektiv som er markert, og i det andre er det økonomenes, ikke medisinerens perspektiv som er tatt. Det ville vært svært oppsiktsvekkende om man sa i Dagsrevyen "svært syke pasienter kan ikke behandles, for det blir for dyrt". Da ville man nok få høre at man ikke var objektiv nok.

Endring i uttale av navn

Det er blitt vanlig å bruke de såkalte endonymene, altså hvordan navnet uttales på stedet det hører til, mot tidligere eksonymer, dvs. innarbeidet uttale her hjemme. Det gjelder særlig uttale, f.eks. sier mange heller /njå:lins/ i stedet for /nju-årli:ns/ for *New Orleans*, eller /tehra:n/ for *Teheran*. I nyheter og andre meldinger dukker det ofte opp navn som er ukjente, og i begynnelsen får de nærmest engelsk uttale, selv om stedet ligger langt utenfor engelsktalende områder. Grunnen er selvsagt at norske journalister blir informert om sakene via engelske medier. Det gjelder ikke bare uttale av navn på steder, også institusjoner og liknende gir mange vanskeligheter. Usikkerheten i uttalen er særlig stor når det gjelder navn fra språk med annen skrivemåte enn norsk. Da er det gjerne problemer både med uttalen og stavemåten. Et typisk eksempel er Hizbollah, med uttalevariant-

ene /hizbollah/hezballah/hzbella/ Majlis med variantene /mædsjli:z/ eller /mailis/ og al Quida med variantene /al 'kaida/ eller /alka'i:da/.

Erfaring viser at NRK-folk er veldig opptatt av å uttale navn endonymisk riktig, og det fører til endring i en del norsktilpasset uttale av utenlandske navn.

Hva skjer i NRK-språket i dag?

Som nyoppnevnt språkkonsulent for bokmål i NRK i 2000, var en av de første sakene jeg tok opp, navnet på distriktssendinga for Østlandet: *Østlandssendingen!* På Østlandet, som disse sendingene er om og med og for, er den mest vanlige formen *sendinga*, og derfor burde det vært naturlig å kalle programmet *Østlandssendinga*. Lederen for redaksjonen var for så vidt enig, men kunne ikke gå inn for en så "radikal" form, for det var en del av en avveining mot andre mer "radikale" program- og avdelingsnavn i NRK. Slike løsninger viser tydelig at det er stor uenighet innad i NRK om hvilke former som skal brukes innenfor den vide, offisielle normen, og at det ligger ideologi og språkpolitisk tautrekking bak de formene som velges.

I den allmenne språkdebatten har Riksmålsbevegelsen erklært at "Riksmålet har seiret" (Langslet 1999). Og ytre sett kan man si seg enig i det. Det er nå mange riksmålsformer som har fått innpass i den offisielle bokmålsstandarden, og det er få av riksmålets faneformer som fortsatt er forbudt i rettskrivingen, kanskje bortsett fra tallordet *tyve*. Den viktigste forskjellen mellom bokmål og riksmål i dag, er forskjellig bruk av tillatte bøyingsendelser, dvs. forskjellige valg innenfor den tillatte offisielle normen. Dermed kan man nå regne bokmål og riskmål som to stilvarianter mer enn som to rettskrivingsnormaler.

Det ser i dagens situasjon ut til at det er de radikale bokmålsformene som vinner terreng i NRK. Man hører stadig oftere former som *regjeringa*, *trafikkulykka*, *NN har testa positivt* i stedet for *regjeringen*, *trafikkulykken*, *NN har testet positivt*. Og det gjelder i alle typer sendinger, ikke bare i løsslupne ungdomsprogrammer.

Språkplanleggenes mål på 1930-tallet var at de radikale bøyingsformene i bokmål skulle bli så mye brukt at de konservative ble glemte og døde ut. Slik har det faktisk gått i talespråket for svært mange nordmenn. At noen enkelte leksikalske uttrykk skiller målformene, er ikke særlig problematisk, slik er det i mange språk uten at det egentlig er språkpolitisk kompliserende. Det virker derfor som om samnorsk langt på vei er i ferd med å seire eller i hvert fall ha sterk framgang i moderne talemål, til tross for at systemet er åpnet opp for stadig flere konservative former. Når de radikale formene brukes så mye i NRK, kan det være

med å skynde på utviklinga og kanskje føre til flere radikale former i skriftlig bokmål.

I den store viften av forskjellige programtyper og –sjangre som har utvikla seg i NRK fra 1970-åra, er det blitt stort rom for å bruke dialekt eller en personlig preget sosiolekt. Til tross for det virker det som om stadig flere bruker en tilnærmet ”Oslo vest”-dialekt til fortrenghet for de mange bygde- og distriktdialektene. Men det er ikke en typisk overklassevarietet med konservativt ord- og bøyingsvalg.

Svært mange av dagens radio- og tv-program er utformet som dialog eller har en dialog-stil. Språket i dem er naturlig småprat som er naturlig om man treffer venner på et hipt utested i Oslo. Det kan godt være i Oslo øst, dvs. i arbeiderklassens del av byen historisk sett, men praten og stilen skal bære preg av at man egentlig tilhører Oslo vest, der overklassen hører til, og man snakker en såkalt Oslo 3-dialekt, som vel helst må kalles en sosiolekt. Det er en varietet som har utgangspunkt i dannede dagligtale (fra postsonen Oslo 3), men som overraskende nok likevel har mange a-ender og diftonger. Varieteten framstår som et slags veltilpasset ungdomsspråk, er mye brukt i NRK og har høy prestisje blant dem som arbeider der. Fonologien er i samsvar med dannede dagligtale, med mange lyse eller fremre vokaler (der f.eks. a-er likner på e-er) og få eller ingen retroflekselyder, mens morfologien er ”radikal” med mange a-ender og diftonger som er godtatt i både bokmål og nynorsk. I praksis velger disse etermediesnakkerne da former som egentlig ligger nær den forhatte samnorsken. I tillegg har varieteteten mye slang og mange fikse eller ”kule” uttrykksmåter.

En tidligere språkkonsulent i NRK uttalte at han følte at alle de åra han hadde arbeidet som språkrøker der, var bortkastet tid. Det kan man kanskje ta som et tegn på at den type språkrøkt som går i en annen retning enn den allmenne språkutviklinga, er svært vanskelig, kanskje umulig, og sannsynligvis unyttig. NRK-språket skal være forbilledlig, men ikke bakstrevsk. Det språkrøkterne lykkes med, er mer symboler enn egentlige språktrekk, som å nevne tiere før enere i sammensatte tallord. Det viktigste man kan gjøre som språkrøker, er først og fremst å arbeide for en god språkføring og et hensiktsmessig arbeidsspråk som passer til mediet. Det er vanskelig å se at NRK har vært noe særlig viktig eller pådrivende instrument i den norske språkplanlegginga.

Summary

The official Norwegian Broadcasting Company was established in 1933, when the Norwegian language struggle between Dano-Norwegian (riksmål) and Neo-Norwegian (nynorsk) was quite fierce. The Norwegian Government declared it want-

ed to use broadcasting as an instrument in the Norwegian language planning process, heading towards a common Norwegian standard (samnorsk). Consequently, the broadcasting language became a standard of its own. This gave rise to protests and actions of civil disobedience against the language planning policy. This article gives an overview of the development of the Norwegian broadcasting language from the 1930s until today, and shows how it has developed from a single strictly standardized formal lecturing style to a range of personal and intimate varieties according to the type of program. It also shows in which areas language planning has succeeded, and where it has not.

Talt vs. skrevet – om manusets rolle i radiospråk

Ari Páll Kristinsson

Etter en kortfattet innledning om språksituasjonen i radioen generelt og de viktigste forskjellene på radiospråk og talt språk ellers, blir det vist eksempler på tre forskjellige trekk som språket i islandske radionyheter som produseres med manus, har felles med islandsk skriftspråk. Det første språktrekket gjelder valg av relativsetningssubjunksjon, der varianten sem að nesten utelukkende tilhører talespråket; det neste trekket gjelder ordene maður 'man' og þú 'du'. Brukt som ubestemte pronomener tilhører de talespråket, men de betraktes vanligvis som dårlig skriftspråk; det siste språktrekket er diskurspartikkelen nú 'nå', som i islandsk talespråk kan ha som funksjon å markere innledningen til et nytt emne, mens den ikke er registrert i normalt skriftspråk. Når man sammenligner islandske radionyheter med magasinprogrammer i radioen hvor språket ikke blir produsert ved hjelp av manus, viste det seg at de nevnte talespråklige trekkene slett ikke forekom i nybetene, mens de gjerne fantes i de andre radioprogrammene. Man unngår altså, i tråd med skriftspråkstradisjonen, diskursmarkøren nú og de andre talespråklige trekkene også når man skriver manus som skal leses høyt i radioen. Til slutt drøftes spørsmålet om hvorvidt radionyhetenes skriftspråklige karakter svekker publikums muligheter for å forstå det islandske nyhetsspråket i radioen. Forfatterens vurdering er at dette ikke er tilfellet.

Språksituasjonen i radioen

Utenfor etermediene har vi minst tre forskjellige typer talesituasjoner, jf. nedenfor. Men når man tenker på radiospråk, er det klart at det primære, selve samtalen, egentlig ikke er brukbar i radioen.

1. Vanlige samtaler – man snakker med noen, og samtalen «slutter der», og det er ikke noe mål i seg selv at andre hører på samtalen. Denne typen finnes egentlig ikke i radioen. Man kan ikke snakke med lytterne i den vanlige betydningen av «samtale». Isteden bruker man typene 2 og 3 mye i radioen.

2. (Lange) monologer eller rene foredrag har det alltid vært mye av i radioen, både med og uten manus. Det virker allikevel som om denne typen har lavere status i radioen enn før, noe som kanskje også har å gjøre med segmenteringen av lyttergruppene.
3. To eller flere snakker sammen, men samtalene eller intervjuene har som mål å underholde eller informere dem som hører på, og ikke nødvendigvis deltakerne i dialogen. Dette finnes det mye av i radioen, og denne formen kjenner man også utenfor radioen i f.eks. paneldiskusjoner. Selv om radiomedarbeiderne snakker med noen, i studio, over telefon, eller har gjort opptak eller lager direktesendinger ute i felten, så er samtalen som tekst beregnet på lytterne snarere enn på deltakerne i samtalene. (Denne typen endrer seg også over tid.)

Man kan si at radioen på en måte har vært et skriftlig medium, med oppleste nyhetstelegrammer osv., men at dette blir stadig mindre typisk. Selv om man ennå har nyhetsopplesning og lignende, så er de sjangrene som ligner på foredrag, på vei ut, mens de som ligner den personlige samtalen, er på vei inn (jf. f.eks. Vagle 1990, s. 60). Men når det gjelder språksituasjonen, må det uansett være slik at radiospråket som tekst stort sett blir skapt ved at man snakker til lyttere som ikke er til stede, og ikke kan delta i noen dialog, eller at to eller flere lager en dialog som lytterne passivt lytter til.

Man påstår gjerne at talt språk uten en lytter til stede der og da gjerne er mer forberedt og mer presist på en måte enn det vanlige talespråket i samtale.

Man må tenke over at det finnes mange sjangrer som tilhører *talt språk* på den ene siden og *skrevet språk* på den andre. Talt språk uten en lytter til stede er således ingen ensartet gruppe, men har bl.a. undertyper som f.eks. monologer som studiovertprat i magasinprogrammer, radioforedrag, taler av forskjellige slag, radionyheter, en dialog mellom programledere i magasinprogram, intervjuer med forskjellig grad av forberedelse osv. Dette betyr at typene 2 og 3 ovenfor faktisk kan ha uendelig mange undergrupper.

Når man leser opp fra et forhåndsskrevet manus ord for ord, kan det komme inn mange slags skriftspråklige trekk, selv om opplesningen i seg selv teknisk sett er talt språk. Dette kan virke litt paradoksalt, men det viser naturligvis bare hvor viktig det alltid er å tenke på den vesentlige forskjellen mellom begrepene *tale-språk* og *talt språk* og mellom *skriftspråk* og *skrevet språk*. I korpuslingvistikken kategoriserer mange forskere som skriftspråk generelt de sjangrene der man leser opp et manus ord for ord.

Radiospråket kan ha skriftspråklige trekk på grunn av bruken av manus, og også på grunn av at radiomedarbeidere, akkurat på samme måte som andre i samfunnet, først og fremst har fått formell veiledning i og erfaring fra skriftlig kommunikasjon. Vår primære kommunikasjonsmåte, selve samtalen, anses ikke som helt brukbar i uendret form i radioen, ettersom lytteren ikke er til stede som en naturlig deltaker i samtalen.

Når medarbeiderne og intervjuobjektene har forberedt seg godt, kan man også ofte merke at innholdet i teksten gjerne er semantisk tettere enn det ofte blir i samtale i dagligtalen.

Radiomateriale begynner altså gjerne som skriftspråk som omskapes til talt språk, og derfor kan det i mer eller mindre grad bli en slags talt skriftspråk. Man skriver et manus, bruker skriftlige kilder osv., men så blir manuset lest opp. Denne formen er selvsagt veldig forskjellig fra den ene radiokanalen til den andre, og det gjenspeiler segmentering av lyttergrupper. Det er også store forskjeller innenfor en og samme kanal når det gjelder i hvilken grad manuset ble skrevet av hensyn til lytterne. Og ikke minst avhenger dette også av sjangrene. Skrevet tekst leses ofte opp uendret på samme måte som f.eks. en roman, som opprinnelig er skrevet for lesere, eller som et nyhetstelegram skrevet i et telegrambyrå snarere med tanke på avisene enn på etermediene. Profesjonelle radiomedarbeidere derimot kan lage manus som er originale som radiomanus, og ta hensyn til radioens spesielle natur og lytternes behov for å forstå radioteksten umiddelbart. Men radioen kan altså i en viss forstand være et «skriftlig» medium.

Vi bør også tenke over at radioen nå i større eller mindre grad er et bakgrunnsmedium, som ikke alltid krever lytternes fulle oppmerksomhet. Man sitter ikke nødvendigvis ved radioen og lytter med oppmerksomhet, slik man gjorde i radioens barndom. Endringen forsterkes ved at man kan ta med seg lommeradioer overalt. Også dette faktum kan muligens gjøre det enda mer problematisk at det brukes skriftspråklige trekk i radiospråket.

Språksituasjonen i radioen er altså vesensforskjellig fra andre språksituasjoner, og derfor skal man ikke være overrasket over resultater som viser at bruken av forskjellige språktrekk til en viss grad er annerledes enn i typisk talespråk eller typisk skriftspråk, for å bruke enkle generaliseringer som *talespråk* og *skriftspråk* – noe man ellers må vokte seg for i denne sammenheng. Derfor kan man i radiospråket godt finne noen spesielle trekk som man generelt ikke finner i andre sjangrer og registre i språksamfunnet.

Et innblikk i islandsk radiospråk

1

Jeg har gjort en undersøkelse av språket i islandsk radio, og nedenfor vil jeg svært kortfattet presentere noen resultater om to av de språktrekkene som jeg undersøkte.

Materialet i undersøkelsen var på den ene siden nyhetssendinger, på den andre siden magasinprogrammer. Nyheter i islandsk radio kjennetegnes vanligvis av formell stil, særlig når det gjelder det som blir lest opp i studio. Men man får av og til noen talespråklige trekk i innslag som blir laget og formulert utenfor studio.

Magasinprogrammene består av programledertale pluss intervjuer. Det kan hende at medarbeiderne har skrevet ned noen punkter eller siterer overskrifter fra aviser o.l., men det er unntakene, og det dreier seg altså ikke generelt om et forhåndsskrevet manus ord for ord. Skrevet tekst er absolutt ikke noe karakteriserende trekk i produksjonen av slike programmer i det materialet som denne undersøkelsen bygger på. Derfor kan man altså forvente at radionyheterne har en mye sterkere karakter av skriftspråk enn magasinprogrammene.

Avsnitt 2 og 3 nedenfor handler om to språkfenomener. Det første gjelder valg av relativsetningssubjunksjon, hvor den ene, *sem*, er umarkert, mens den andre, *sem að*, tilhører talespråket. Det andre gjelder bruken av ordene *maður* og *þú* som ubestemte pronomener, en bruk som tilhører talespråket, men som vanligvis ikke regnes som godt skriftspråk. Undersøkelsen viser at disse talespråkstrekkene ikke finnes i nyheter som er laget med manus. Dette gjenspeiler forskjellen mellom islandsk skriftspråk og talespråk.

Geografiske forskjeller i språkbruken er det mye mindre av i islandsk enn man kunne forvente med tanke på landets størrelse. Det finnes heller ikke store sosiale forskjeller i islandsk språkbruk. Men det kan finnes klare forskjeller på islandsk talespråk og islandsk skriftspråk, iallfall når det gjelder noen leksikalske og syntaktiske trekk. Vi trenger allikevel mer forskning om dette fenomenet.

2

Man kan velge mellom relativsetningssubjunksjonene *sem* og *sem að*. Begge betyr 'som'. Innenfor tidsetningssubjunksjonene kan man velge mellom *þegar* og *þegar að*, som begge betyr 'når', og innenfor kondisjonsetningssubjunksjonene kan man velge mellom *ef* og *ef að*. Begge betyr 'hvis, dersom'.

Relativsetningssubjunksjonen *sem* brukes i vanlig islandsk skriftspråk. Den brukes også i talespråket uten å bli betraktet som særlig høytidelig. Den er helt umarkert. Varianten *sem að* er derimot noe vi nesten utelukkende kjenner fra

talespråket, og man lærer i skolen at dette ikke bør skrives. I meget høytidelig stil, som i Bibelen, har man subjunksjonen *er* som variant; den betyr også 'som'.

<i>Geir þakkaði öllum sem byggðu stífluna</i>	Vanlig, umarkert
<i>Geir þakkaði öllum sem að byggðu stífluna</i>	Bare talespråklig
<i>Geir þakkaði öllum er byggðu stífluna</i>	Meget høytidelig
«Geir takket alle som bygget demningen»	

Lingvisten Bruno Kress beskriver forskjellen i bruken av *sem* og *sem að* i islandsk slik at man til vanlig bruker *sem*, men «umgangssprachlich» *sem að*: «Relativsätze werden in der Regel durch die indeklinable Partikel *sem* (umgangssprachlich *sem að*) ... eingeleitet.» (Kress 1982, s. 251).

Jeg søkte på *sem* og *sem að* i et korpus jeg har laget (ca. 28 000 ord), over islandsk radiospråk, og sammenlignet det med tekster fra skrevet og talt språk i tekstarkivet til leksikografisk institutt i Reykjavík. Det viser seg at relativsetningssubjunksjonen *sem* forekommer ca 12–13 ganger pr. 1000 ord i radiospråket, og det passer bra med den frekvensen som den har i nyheter i aviser, i tekster fra islandske bloggsider, i vanlige islandske samtaler og i innlegg fra talerstolen i Alltinget. Når det gjelder *sem að*, så ser vi at tallene bekrefter påstanden overfor om at dette er et talespråkfenomen, dvs. *sem að* forekommer ikke i lovspråk og avisspråk, men til gjengjeld forekommer det i samtale og i tekstene fra debatter i Alltinget. Og i nyhetsmanus i radio unngår man å innlede relativsetninger med subjunksjonen *sem að*, mens man gjerne bruker den i radiospråk uten manus (frekvens 5,7 pr. 1000 ord).

<i>sem</i>						
frekvens pr. 1000 ord						
magasinprogram	oppl.	avis-	lov	blogg	vanlig	debattinnlegg
monol.+intervjuer	nyheter	nyheter			samtale	i Alltinget
12	13	13	13	13	13	13

<i>sem að</i>						
frekvens pr. 1000 ord						
magasinprogram	oppl.	avis-	lov	blogg	vanl.	debattinnlegg
monol.+intervjuer	nyheter	nyheter			samtale	i Alltinget
5,7	0	0	0	0,04	4,3	7,4

I grunnskolen og den videregående skolen lærer elevene å skrive *sem*, og ikke *sem að*, og den skrivevanen styrkes ytterligere når språkbrukerne leser stadig flere tekster uten å finne eksempler på *sem að*. Disse skrivevanene gjenspeiles helt tydelig i manusene til nyhetstekstene.

3

Nå skal vi se på bruken av *maður* og *þú* som ubestemte pronomener. Ordet *maður* i islandsk er ellers et substantiv som betyr 'en mann' el. 'homo sapiens'. Ordet *þú* i islandsk er ellers et personlig pronomen, 'du'.

getur maður ímyndað sér að það sé ekki auðvelt

«kan man forestille seg at det ikke er lett»

ef þú lendir í árekstri

«hvis man har kommet opp i en kollisjon»

Blöndals store islandsk-danske ordbok (1920–1924) oppgir *maður* som ubestemt pronomen innenfor et substantivlemma, med substantivet *maður*. Det står at ordet *maður* også kan brukes pronominalt, men denne bruken blir markert som «populær, daglig Tale (i Reglen ikke Skriftsprog)». Ordet *maður* betyr der altså 'man, en, noen'. Men i denne ordboken finnes det ingenting om *þú* som ubestemt pronomen.

I Islandsk-islandsk ordbok (1983) av Árni Böðvarsson oppføres det ubestemte pronomenet *maður* under et substantivlemma, og om den pronomielle bruken av ordet heter det: «brukt som et ubestemt pronomen, spesielt om en selv eller folk generelt; hyppig bruk av dette er vanlig, men anses som dårlig språkbruk.» I denne ordboken markeres bruken av *þú* som ubestemt pronomen med et spørsmålsteget, og det angir at man anser dette for å være dårlig språkbruk.

Hvis vi nå retter blikket mot manusnyhetene i islandsk radio, blir resultatet at det der ikke fantes et eneste eksempel på *maður* eller *þú* som ubestemte pronomener. Men til gjengjeld fant jeg en del eksempler på denne bruken i snakkeprogrammene. Jeg søkte etter ordene *maður* og *þú* som ubestemte pronomener i et korpus (ca. 50 000 ord) over skriftspråktekster, bl.a. nyheter, men kunne ikke finne et eneste eksempel på denne bruken i skriftlig språk.

Ubest.pron. <i>maður</i> ; <i>þú</i> frekvens pr. 1000 ord		
magasinprogram monol.+intervjuer	oppl. nyheter	skriftspråk
1,5	0	0

Språkbruk i svenske radionyheter

Vi har sett eksempler på hvordan islandsk nyhetsspråk i radio med manus har leksikalske trekk felles med skriftspråket og skiller seg tydelig fra radiospråk som ikke på samme måte bygger på et manus.

Nyhetstekster i radio skiller seg fra radiospråk uten manus ikke bare i bruken av leksikalske enheter, eller i ordstilling osv. Det finnes sikkert også forskjeller når det gjelder innhold i bredere forstand.

Vi har allikevel ingen resultater spesielt om islandsk radiospråk på dette punktet, men antakelig skiller det seg ikke vesentlig fra de svenske radionyheterne for 25 år siden, da Jan Svensson (1981) karakteriserte dem som «korrekt, välplanerat och informationstätt» (1981, s. 226). Dette med informasjonstettheten bygger på sammenligning med det som er vanlig i typisk talespråk.

En undersøkelse om hva svenske lyttere mener om nyhetene når det gjelder forskjellig språkbruk og stil, viser bl.a. at en mer skriftspråklig stil fikk kommentarer fra lytterne som at reporteren er «aktiv», «överlägsen», «nonchalant», «objektiv», «påträngande», mens en mer talespråklig nyhetsstil i denne undersøkelsen ble karakterisert med adjektiver som «lyssnarvänlig», «begriplig», «sympatisk», «personlig», «bättre», «modernare», « trovärdig», «intressant» (Einarsson og Platzack 1983, s. 16–20).

I en omfattende svensk undersøkelse om radiospråk analyserte man bl.a. detaljert språk og stil i radionyheter som bygger på manus. Forfatterne beskriver dette nyhetsspråket som monotont og upersonlig, stilen er gjerne hypotaktisk, og setninger karakteriseres gjerne av «vänstertyngd». De sier bl.a.: «Vissa i och för sig funktionella språkliga företeelser förekommer sällan i radioteksterna. Detta beror snarare på att reporterna lärt sig att de bör undvikas än på att förutsättningar för dem skulle saknas.» (Jörgensen og Svensson 1977, s. 118). Likevel mener man at nyhetsjournalistene til en viss grad prøvde å «skrive for lytteren», dvs. å unngå noen komplekse konstruksjoner som de mente ikke passet i radioen, av hensyn til lytterforståelsen – uten at man nødvendigvis bygget dette på forskningsresultater. Forsøket viste likevel en viss oppmerksomhet om at her kan det finnes et problem. Jeg kjenner faktisk til det samme fra islandske nyhetstekster i radio; man prøver gjerne bevisst å gjøre språket «lettere» og for å oppnå det bruker man enkelte «hjemmesnekrede» metoder som bygger på egen fornemmelse. Den kan være bra nok, men poenget her er likevel at man egentlig ikke har noe forskningsgrunnlag for å gjøre dette.

En islandsk diskursmarkør

Nedenfor vil jeg kortfattet beskrive et fenomen som jeg har funnet i islandsk radiospråk, i tale uten manus. I min undersøkelse (jf. ovenfor) forekommer dette

fenomenet slett ikke i nyhetsmanusene. Likevel er det her snakk om et språktrekk som man godt kan tenke seg ville passe bra i nyhetsopplesning, av hensyn til kommunikasjonsmåten.

I islandsk talespråk kan man bruke partikkelen *nú* som diskursmarkør med en slags introduksjonsfunksjon. Denne partikkelen har som oppgave å kvalifisere den strukturelle organiseringen. Her dreier det seg altså om funksjonen å markere innføringen av et nytt emne eller en ny synsvinkel i diskusjonstemaet.

nú við heilsum ykkur í hitastigi sem að

[nú] «vi hilser dere i en temperatur som»

nú Selfyssingar fá KR-inga í heimsókn

[nú] «Selfoss-laget får KR-laget på besøk»

nú ef við kíkjum aðeins á hvernig þetta lítur út þá verður sunnanbassviðri

[nú] «hvis vi ser litt på hvordan dette ser ut, så blir det storm fra sør»

Det virker kanskje opplagt å ta i bruk denne funksjonen av partikkelen *nú* når man sitter og leser nyheter i studio. Man leser opp den ene nyheten etter den andre, og det er gjerne ingen sammenheng mellom enhetene. Her kunne man muligens tenke seg at partikkelen *nú* med introduksjonsfunksjon kunne passe godt til å markere at den ene meldingen er ferdig, og at man nå går over til den neste. Det ville antakelig gjøre det mer klart for lytteren at nå begynner man på noe helt nytt. Teksten kunne kanskje bli mer «lyttervennlig» hvis oppleserne brukte denne diskursmarkøren.

Men i et korpus på 9000 ord over radionyheter fant jeg ikke et eneste eksempel på dette. Det bør nevnes at jeg bygger på opptak av autentiske radiotekster. Mens det ikke fantes eksempler i radionyheterne, så fant jeg derimot noen eksempler (14) i et korpus av radiotekster uten manus. Det dreide seg om ca. 20 000 ord, hvilket betyr at det i radiotekstene uten manus fantes gjennomsnittlig 0,7 eksempler på den introduserende partikkelen *nú* pr. 1000 ord.

Introduserende diskursmarkør *nú*
frekvens pr. 1000 ord

magasinprogram
monol.+intervjuer
0,7

oppl.
nyheter
0

Grunnen til dette er kanskje at skolen eller skriftspråkstradisjonen har lært oss å unngå slike diskursmarkører i skreven tekst, og det gjør nyhetsjournalistene helt

klart når de sitter og skriver manus for oppleste nyheter, selv om dette språktrekket muligens kan være av nytte for kommunikasjonen i denne sammenhengen.

Er skriftspråklige talenormer i radio noe problem for lytterne?

Det ser ut som om man i islandsk har overført skriftspråksnormer til radiospråket, i allfall når det gjelder manusbundet radiospråk, som f.eks. nyheter. Dette kommer ikke som noen overraskelse for noen som har hørt på radio. Uformelt talespråk har egne (uskrevne) normer mens formelt talespråk i radio tilsynelatende på veldig mange områder er standardisert på samme måte som skriftspråket. Dette kan muligens ha følger for lytterforståelsen, men jeg kjenner ingen islandske undersøkelser om det.

Men det kan faktisk se ut som om en «skriftspråklig talenorm» (jf. ovenfor) i radioen er uproblematisk for folk, dersom man prøver å vurdere lytternes holdninger ut fra det de klager over – dvs. det de klager over til radiomedarbeiderne.

Min erfaring som språkkonsulent ved den islandske statsradioen Ríkisútvarpið fra 1993 til 1996 viser at folk aldri eller nesten aldri klager over at medarbeiderne bruker skriftspråklig stil eller register i radioen. Mens jeg ikke registrerte klager over at medarbeiderne formulerte setninger etter skriftspråkets normer, eller at lytterne mente at de rett og slett ikke forsto hva som var innholdet, på grunn av uklar eller innviklet stil, så kan jeg på den annen side huske en del klager fra lyttere som påstod at medarbeiderne ikke brukte standardformer i bøyning og syntaks¹. Lytterne klaget også gjerne over at medarbeiderne brukte lånord eller fremmedord istedenfor nylaginger (avløserord); og ikke minst interessant i denne sammenhengen er det at lytterne gjerne klaget over at de som snakket i radioen, brukte ordene *maður* og *þú* som ubestemte pronomen, eller at det fantes andre for tydelige talespråklige trekk i radiomedarbeidernes språk, f.eks. at de brukte de såkalte nøle-partiklene, eller at de fylte pauser med noen slags nøle-vokaler, som er et alminneligt fenomen i islandsk talespråk, osv. Det var altså slik at folk klaget over talespråktrekk i radioen, dvs. de klaget over at et medium for talt språk hadde for tydelige talespråktrekk. Jeg registrerte også en del klager over at medarbeiderne talte for fort eller for utydelig, noe som selvsagt har med lytterfor-

---

1 Eksempler: Bøyning av substantivet *kýr* 'ku', hvilket er et unntak i det islandske bøyningssystemet, og barn må stort sett lære standardformene i skolen. Lytterne klaget også gjerne over feil subjekt kasus med verbene *langa*, *vanta* m.m., dvs. standardspråket har her akkusativsubjekt mens det er ganske vanlig i alminnelig språkbruk å ha dativsubjekt, som også er mer naturlig semantisk, altså analogisk i tråd med en del andre verb i såkalte upersonlige setninger i islandsk.

ståelsen å gjøre. Det er derimot litt interessant at lytterforståelsen, ifølge reaksjonene fra lytterne, tilsynelatende ikke blir negativt påvirket av de skriftspråklige normer som jeg påstår at man bruker i en del islandske radioprogrammer. Det bør nevnes at mine undersøkelser i radiomaterialet ikke bare viser de få forskjellene som jeg var inne på over. Jeg har også sett tydelige forskjeller i syntaks. Det er altså snakk om forskjeller som ikke bare gjelder det leksikalske nivået, slik som vi har sett noen eksempler på ovenfor.

Jeg vil gjerne understreke at jeg for øvrig nesten ikke kan noe om lytterforståelse. Kommentarene over gjelder bare at ut fra min erfaring som språkkonsulent blir det ikke klaget på radiomedarbeiderne over at språkbruken i nyhetstektene gjør det vanskelig å forstå dem. Det kan selvsagt godt hende at forståelsen blir svekket på grunn av tekstenes skriftspråklige karakter, uten at folk klager over dette. En del av forklaringen på *det* er muligens at man ikke ønsker å innrømme at man ikke forstår radiomaterialet. En annen mulighet er at det blant dem som ikke forstår innholdet så godt, er relativt mange som generelt ikke klager så mye til myndigheter og firmaer. Men det faktum at folk sjelden eller slett ikke klager over at islandsk radiospråk er vanskelig å forstå, kan selvfølgelig også ha den enkle forklaring at språket vanligvis slett ikke er særlig vanskelig å forstå, dvs. at dets skriftspråklige trekk ikke er av et slikt slag at det har noen negative følger for lytterforståelsen.

I den islandske statsradioens språkerklæring fra 1985 finnes det ingenting om at språkbruk og presentasjonsmåte skal ha som mål å gjøre det så lett som mulig å forstå sammenhengen i det som blir sagt i radioen. Flere ganger nevnes likevel klar og god uttale. En forklaring er antakelig at man ikke har vært klar over at det er en vesentlig forskjell på presentasjonsmåten i talt og i skrevet islandsk, eller iallfall at forskjellen i så fall er så ubetydelig at den ikke forringer muligheten til å forstå materialet. Men dette er selvsagt ikke nødvendigvis en riktig påstand. Útvarp Føroya gjorde et vedtak i 1997 der man legger vekt på godt forståelig språk som verken er altfor formelt eller dårlig. Språket må aldri hindre folk i å delta i debatten, heter det, og språket må aldri være til hinder for at folk forstår innholdet i radiomaterialet (Hansen o.fl. 2003, s. 182). Jeg synes at det er interessant å merke seg denne forskjellen mellom den islandske og den færøyske statsradioen.

Avslutningsvis bør det kanskje understrekes, som jeg var bare ganske kort inne på før, at mange riktig profesjonelle medarbeidere i radio har lært seg å skrive manus for sine innslag bevisst ispedd noen talespråkstrekk, bl.a. for å skape og opprettholde intimitet med lytterne. Den type radiospråk har jeg ikke undersøkt spesielt. Men fenomenet understreker at man alltid bør huske at skriftspråk og skrevet språk er to vesensforskjellige fenomener.

Litteraturliste

- Einarsson, Jan og Christer Platzack, 1983: *Etermediernas nybetsspråk 3. Lyssnaren och språket*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap.) Institutionen för nordiska språk. Lunds universitet, Lund.
- Hansen, Zakaris, Jógvan í Lon Jacobsen og Eivind Weyhe, 2003: Faroese. I: Deumert, Ana og Wim Vandebussche (red.) *Germanic Standardizations. Past to Present*. S. 157–191.
- Íslensk-dönsk orðabók*. 1920–1924. Ritstjóri Sigfús Blöndal.
- Íslensk orðabók handa skólum og almennungi*. 1. útg. 1963. 2. útg. 1983. Ritstj. Árni Böðvarsson. 3. útg. 2002. Ritstj. Mörður Árnason.
- Jørgensen, Nils og Jan Svensson, 1977: *Etermediernas nybetsspråk 1. Några syntaktiska drag*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap.) Institutionen för nordiska språk. Lunds universitet, Lund
- Kress, Bruno, 1982: *Isländische Grammatik*. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.
- Svensson, Jan, 1981: *Etermediernas nybetsspråk 2. Studier över innehåll och informationsstruktur*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap.) Lund: Walter Ekstrand Bokförlag.
- Vagle, Wenche, 1990: *Radiospråket – talt eller skrevet? Syntaktiske og pragmatiske tilnærminger i semiotisk perspektiv*. Oslo: Novus.
- Vagle, Wenche, 1991: Radio language – spoken or written? *International Journal of Applied Linguistics* 1,1:118–131.

Summary

Following a short introduction on situational factors of radio language, the author goes on to present three different features of spoken Icelandic, as opposed to written Icelandic, which do not occur in the language of Icelandic radio news, although they are used quite regularly in other radio programmes. The radio news is always produced using a complete written manuscript, which is not the case in the other programmes. This reveals how Icelandic radio news journalists follow the traditions of the written language, excluding discourse articles and other features of spoken Icelandic when writing their manuscripts, even if the texts are to be read aloud on the radio. Finally, the author addresses the question of whether the written language character of the Icelandic radio news has negative effects on the lis-

teners' chances of understanding the radio news. The conclusion drawn here, however, is that this does not seem to be a problem.

Språkvård för morgondagens medier

Catharina Grünbaum

Mediespråkvård är ett begrepp som kom till för bara några decennier sedan. I dag är språkvård ett etablerat inslag i public service-företagens – radio-teses och seriosa dagstidningars – dagliga verksamhet. Samtidigt ökar utbudet av tal och skrivna texter genom ständigt nya etermediekanaler, webbplatser och nätupplagor. Texterna produceras snabbt och i mängd. Den traditionella språkgranskningen räcker inte till och den traditionella språkvården känner sig ofta förbisprungen.

I en tid när många tidningar mer eller mindre har avskaffat sina korrekturläsare är det nödvändigt att stödja sig på språkgranskningsprogram. Framtidens språkvård har alla skäl att tillsammans med datalinguister och programkonstruktörer utarbeta elektroniska skrivverktyg. I denna artikel presenteras en rad av de krav man bör ställa på språkgranskningsprogram för journalister. Men här sägs också att det finns sådant som bara en kunnig textgranskare kan upptäcka och ta ställning till och att tidningsspråkvården innebär mer än att spåra upp språkfel.

Skriftspråket i dag uppträder i nya varianter. Folk skriver sms, de mejlar och de bloggar. Det språk som används i dessa nya texttyper är starkt bundet till situationen; meddelandena kan vara obegripliga för andra än mottagaren, och även för mottagaren kan de vara obegripliga en vecka senare. Lite längre räckvidd i tiden har de texter som presenteras på webbplatsernas ingångssidor, men även de har en annan karaktär än vanlig löpande text – de består delvis av så kallade hyper-texter.

Det spekuleras en hel del i vad allt det här kommer att innebära för skriftspråket i allmänhet och tidningsspråket i synnerhet. Än så länge har vi inte sett några omvälvande förändringar, men visst har situationen för språkvården kommit att påverkas genom den nya tekniken. Genom den kommer så många fler till tals i skrift. Och deras skriftspråk, som möter en allt större publik, har inte alltid passerat redigerare och sättningsare och korrekturläsare. Å andra sidan har vi språkvårdare heller aldrig nått en så stor publik som i dag. Vi gör det öppet, med språkråd

och interaktiv språkjour på nätet, med språkspalter, med radio- och teveprogram. Och vi gör det fördolt genom de språkgranskningsprogram som följer med ordbehandlingsprogrammen.

Själv kan jag nu blicka tillbaka på nästan 20 år som mediespråkvårdare. Denna tid har förstås inte alltigenom varit densamma. Men jag kan heller inte påstå att den har varit direkt turbulent. När Dagens Nyheter år 1988 rekryterade mig som språkvårdare och korrekturchef blev jag chef över 22 korrekturläsare. I dag har tidningen 4 hela tjänster. Det är ändå förhållandevis mycket. Andra tidningar har en eller ingen. Det säger något om vad som har hänt.

För tjugo år sedan lästes alla artiklar i förväg. Först av redigerare, som strök och ändrade, antingen på skärm eller på papper – många journalister skrev fortfarande på maskin på manusblad. Sedan av korrekturläsarna, som granskade de redigerade artiklarna på skärm eller som spaltkorrektur. Sist gjordes en revision av avdraget av den satta tidningssidan, så kallad klapp läsning.

I dag ägnas mycket mindre tid åt textbearbetning. Korrekturläsarna är färre, redigerarna ägnar mycket av sin tid åt att göra tidningssidor, det som tidigare var en uppgift för grafikerna. Naturligtvis går det ut över textbearbetningen.

Korrekturläsarna läser i dag de flesta artiklarna som de ser ut när de ligger färdiga på tidningssidan, antingen på skärm eller på pappersavdrag. I dag har alla dagstidningar också en nätupplaga som ständigt spottar ur sig nyheter som senare kommer i papperstidningen. Det säger sig självt att det är svårt att hinna med korrekturläsning här. Men åtminstone på Dagens Nyheter kan korrekturläsarna när som helst gå in i en artikel som ligger på nätet och direkt ändra felaktigheter.

När korrekturavdelningen drastiskt skars ner under andra hälften av 90-talet satte det märkbara spår i tidningen. Visserligen hade mitt språkvårdsarbete i mycket gått ut på att bygga upp den språkliga kompetensen hos reportrarna för att få dem att i mycket större utsträckning ta eget ansvar för sina texter och inte lämna över kontrollen av stavning, böjning, konstruktioner ("kan man säga så här?"), namnuppgifter och fakta på språkgranskarna – och väl var det, för annars hade läget varit ännu värre när nedskärningarna slog till. Men läsarna klagade, inte minst över de många "skräpfelen": stavfel, böjningsfel, upprepade ord, borttappade parentestecken, slarv med namn – tre Lundgren och en Lundström (som skulle ha varit Lundgren) och liknande. Mer textgranskning var av nöden.

Några nya tjänster var dock inte att hoppas på. Men samtidigt började datalingsvisterna att presentera sina språkgranskningsprogram. Jag lade ner mycket tid på att undersöka dem som stod till buds. Inget var särskilt långt kommet. I Norge fanns *Tansa*, som verkade lovande, men som styrdes tämligen egenmäktigt och

hemlighetsfullt av företaget. Sedan fanns *Lingsoft* i Finland, som verkade bli smart med helt andra möjligheter till grammatikkontroll än de andra systemen, men det var inte särskilt utvecklat när jag drog i gång mina undersökningar. I Uppsala höll institutionen för datalingvistik också på med ett programmet *Scarrie*, som skulle utvecklas inom EU. Det verkade bli ännu smartare, men jag hade inte tid att vänta – och jag valde nog rätt. Jag har inte hört något om det projektet på senare år. Språkrådet (förut Svenska språknämnden) och Tekniska högskolan i Stockholm hade också börjat på ett program (som nu delvis är användbart).

Men då var det 1997, och vi valde Norstedts lite tungrodda men stabila "Skribent" och fick en mycket bra samarbetspartner med ett dataföretag i Göteborg som var inriktat på lingvistiska frågor. Med dess experter utvecklade vi tillsammans ett program var skraddarsytt för Dagens Nyheter och som vi själva kunde bygga ut medan vi använde det. Det fick namnet *E-korret*.

Uppgifter för E-korret

Språkgranskningsprogrammet har flera uppgifter:

1. Att skapa stabilitet och konsekvens. Skriver någon *Beijing* föreslår programmet *Peking*. Skriver någon *bearing* föreslår programmet *förbör, utfrågning, frågestund*. Skriver någon *media* föreslår programmet *medier*. Skriver någon *ta självmord* föreslår programmet *begå självmord*. Skriver någon *nån* föreslår programmet *någon*, med kommentaren "talspråksform". Skriver någon *Internet* föreslår programmet *internet*.

2. Att befria korrekturläsarna från rättning av skräpfel: stavfel, böjningsfel, liten bokstav i början av mening, punkt på fel sida om parentes och citattecken, överflödiga mellanslag. Korrekturläsarna kan ägna mer uppmärksamhet åt formuleringar och stilbrott och faktafel.

3. Att göra skribenterna uppmärksamma på de egna felen. Har en reporter skrivit *Wilhelm Moberg* med *W* tre gånger kanske han eller hon lär sig att författaren ska ha sitt namn med *V*. Sådant blev det sällan tillfälle för korrekturavdelningen att upplysa notoriska syndare om.

Rickard Domeij på Svenska språknämnden har skrivit boken *Datorn granskar språket*, och där finns en hel del att hämta i fråga om språkgranskningsprogram. Den pedagogiska effekten, skriver, han har man försökt undersöka, men inte särskilt ingående och inte vetenskapligt, och hittills finns det inget som visar på att den alls finns. Men det beror kanske också på vilken sorts användare man undersöker. Själv vill jag hoppas på att programmet fungerar lite som en ordbok: har

man slagit upp ett ord eller ett namn kan det hända att man kommer ihåg hur det skall vara.

Både övertro på tekniken och motstånd

När man å andra sidan installerar ett granskningsprogram måste man göra klart för den ekonomiska ledningen att det inte innebär att man kan kasta ut textgranskarna. Det finns en övertro på tekniken och dess möjligheter. Bara ett levande öga och en tänkande hjärna kan se längre än till de ytliga felen. Bara en allmänskunnig granskare räddar den skribent som förlägger *Tallinn* till *Lettland* eller *Avesta* till Småland (där ligger *Alvesta*), griper in när asfaltreportrar kallar *änder* för *småfåglar* eller påstår att *kor* har *bovar* (de har *klövar*). Eller talar om för journalister att en islänning inte kan heta bara *Gunlaugsson*. Dagens textgranskningsprogram klarar heller inte av meningsbyggnadsfel eller syftningsfel eller trassliga satsflätor av typen "Nu fick hon äntligen möta sin kusin som hon alltid hade varit bortrest när han kom på besök". Å andra sidan måste man övervinna de tilltänkta användarnas motstånd mot ett textgranskningsprogram – för det finns också.

Hur ser det idealiska textgranskningsprogrammet ut?

Jag kan i dag inte hysa någon åsikt om vilket av de program som finns på marknaden som man skall välja. Men jag har en del synpunkter på hur ett sådant program skall fungera. Det skall vara:

1. *Lätt att använda.* Känns det krångligt vill folk inte ta det i bruk.

2. *"Huseget."* På en tidning skall redaktionen känna att det är tidningens språksyn som gäller. Språkreglerna och rekommendationerna i programmet skall gå att påverka, direkt. Inte av alla och envar, men av den som har språkansvaret. Och det utan att man måste förhandla med programproducenten. (Man kan till exempel inte förhandla med Microsoft.)

I det ögonblick man har bestämt sig för att ändra *Internet* till *internet* skall man kunna göra det i programmet. Själv lägger jag både till och tar bort i E-korret efter önskemål från medarbetarna.

När vi byggde upp E-korret var jag tvungen att underkänna en rad ordformer som fanns i den gällande upplagan av Svenska Akademiens ordlista (SAOL 12, 1998), på vilken programmets stavningskontroll var baserad. Jag satte som villkor för leverantören av Skribent att man rensade ut stavningar och former som jag som språkvårdare inte ville godkänna. Dit hörde en del engelska pluralis-s, som i

schlagers, dit hörde c-stavningar där jag bara ville ha k, som *consensus*, *clematis* och *camouflage*, dit hörde svengelska ordbildningar som *mobbing* och *dumping* och dit hörde formen *media* för *medier*.

Det väckte viss förstämning när jag i en språkspalt förklarade att jag inte tyckte att SAOL tog sitt språkvårdsansvar. Dessbättre fick vi kontakt med SAOL-redaktörerna i mötena med samarbetsorganet Språkvårdsgruppen, och i den nya upplagan (SAOL 13, 2006) står det *mobbing* och *medier* och *konsensus* med k.

Andra för Dagens Nyheter husegna varianter som föreslås av E-korret är särskrivning av *i dag*, *i går*, liten bokstav i förkortningar som *pc*, *cd*, namnformer som *Peking*, ej *Beijing*, svenska namnformer för ortnamn i Finland, *Helsingfors*, *Uleåborg*, ej *Helsinki*, *Oulu*, konstruktioner som *begå självmord*, ej *ta självmord* och *på Island*, ej *i Island*, *genändrad*, ej *genmanipulerad*, *svart*, ej *neger*, *e-post* eller *mejl*, ej *e-mail*.

3. *Lätthanterligt för administratören*. Programmet skall vara någorlunda lätt att arbeta med för den som sköter om det (lägger in ord i ordbanken, bygger upp syntaktiska strängar). E-korret är tungrott. Det bygger på exakt matchning – bara det som någon har lagt in finns i listorna – och alstrar inget på egen hand. Det innebär att man inte utsätts för några överraskningar, men arbetet är tidskrävande. Administratören måste till exempel utföra en mängd handgrepp för att få till alla böjningsformer på substantiv och adjektiv och verb.

Några råd inför anskaffningen av ett textgranskningsprogram:

1. *Analysera kraven*. Innan man bestämmer sig måste man ha gjort en noggrann analys av vad man vill att programmet skall kunna – och till vilket pris. (Priset mäts i första hand i tid och arbete.)

Man bör gå igenom alla språkliga kategorier och betänka vad man behöver och inte behöver av det som redan finns i programmet. Det är nämligen inte givet att det som ett program erbjuder är det bästa för den enskilda redaktionen.

Man bör också tänka över hur kommentarerna till ändringsförslagen kommer att uppfattas av användarna. För långa? För korta? För otydliga? För beskäftiga? Adekvata i de enskilda fallen?

E-korrets kommentarer är av flera slag:

- Generella, av typen *Helsinki* > *Helsingfors*. "Finländskt ortnamn skall ha svensk form i svensk text."
- Exklusiva för det enskilda fallet, av typen: *Domstolen dömde till våldtäkt*. "Rätt konstruktion är: *dömas för våldtäkt*. Rätta för hand."

- Generell + exklusiv: *Savonlinna* > *Nyslott*. ”Finländskt ortnamn skall ha svensk form i svensk text. Skriv *Savonlinna-festivalen i Nyslott*.”

Jag tror att det är viktigt med förklarande kommentarer utöver de generella. Men man måste hålla dem korta och inte fresta den skrivandes tålmod.

2. *Begär inte för mycket* – i synnerhet inte på det syntaktiska området. Data-lingvister kan lägga ner orimligt med tid och kraft på att skapa igenkänning av en viss feltyp – och sedan följer ändå både falsklarm och missar. Det är spilld möda om felet är av det slag som en normal läsare omedelbart kan identifiera vid någorlunda uppmärksam läsning. Programmet blir hur som helst ofullständigt. Risken med alltför omfattande felsökning är att programmet slår ner på avsiktligt ogrammatiska formuleringar. Lingsofts ”Det förefaller som om det fattas ett verb i meningen” mera irriterar än hjälper journalister som ofta rör sig med meningsfragment, både i rubriker och i brödtext.

Som Rickard Domeij påpekar finns det program som har stor täckning – det vill säga identifierar mycket som de uppfattar som fel, men låg precision – det vill säga att falsklarmen blir många. Så finns det de som har låg täckning men hög precision – falsklarmen blir få, men risken att fel inte upptäcks ökar.

Program som söker på många feltyper kan vara bedrägliga. Har man avverkat den ambitiösa listan med funna fel är det frestande att slå sig till ro utan att läsa igenom texten som text – på det sätt som en läsare läser, vilket är A och O. Då missar man sådant som dålig disposition, luckor i tankegången, oklara syftningar, katastrofalt bildspråk och till och med så enkla saker som borttappade ord.

Man bör också ha klart för sig vilken typ av användare programmet vänder sig till. En journalist behöver inte samma rättningsnivå som en person som inte har språket som modersmål. Vissa fel är av den arten att de upptäcks vid en någorlunda uppmärksam genomläsning. Sådana skall man inte anstränga programmet med. E-korret har nästan ingen syntaxkontroll, och det tycker jag är i sin ordning. Möjligen saknar jag kongruensböjning, eftersom kongruensfel ibland uppstår i sista minuten när man byter ut ett ord: *ett stort bus* > *ett stort byggnad*.

Lingsofts förmåga att upptäcka två finita verb, *han är har varit*, är också bra. Det är ett fel som inte sällan uppstår vid ändringar i sista minuten. Men eftersom sökningen på denna feltyp inte är heltäckande kan man inte lita på att alla misstag fångas upp. Vanlig textgenomläsning behövs, med andra ord.

3. *Bygg upp en rejäl ordbank*. Programmen har ofta ett grundmaterial bestående av SAOL och andra ordsamlingar, men man behöver också de tidningsspecifika orden. Det tar tid att bygga upp en husegen ordbank och det är ett råjobb, men

det är bra för användarna om nya frekventa ord inte ligger på listan ”stavfel eller okänt ord” alltför länge.

I E-korret får reportrarna inte själva lägga in ord i ordbanken – av förklarliga skäl. Däremot kan de föreslå ett ord genom att med ett klick skicka det till ordbanken, där den som är ansvarig för E-korret tar ställning till det och lägger in det – ibland efter rättning av stavning eller böjning – eller förkastar det om det är olämpligt eller onödigt.

På Dagens Nyheter byggde vi upp en grundbank på omkring 60 000 DN-ord hämtade ur en korpus på två årgångar av tidningen. Till detta ändamål hyrde vi in två raska unga datalingvister med gott omdöme. Därefter har jag fortsatt med att lägga in ett antal tusental ord.

4. Utbilda alla. Se också till att de omedelbart kan ta programmet i bruk och att de blir välvilligt inställda från början. (Det finns alltid motstånd här och där mot ny teknik som upplevs som besvärlig.) Sörj för att det finns ”superanvändare” som alltid finns redo att rycka in och förklara och undvik prestigeförluster för dem som inte har hängt med. (Men programmet skall vara så enkelt att man lär sig det snabbt.) Det är viktigt att det blir självklart för skribenterna att använda programmet. Det finns alltid de som hävdar att de klarar sig bra ändå. Dem får man ta under enskild behandling – med takt och list.

5. Gör klart vilka som skall använda programmet. När texter skrivs av tidningens egna medarbetare är det skribenten som skall köra texten genom programmet och avgöra på vilka punkter han eller hon skall rätta sig efter det. Programmet kan nämligen föreslå ändringar som inte är befogade i sammanhanget. Redigerare förstår inte alltid skribenters avsikter utan ändrar med argumentet ”det var fel enligt textkontrollen”.

Om programmet idiotanvänds kan det råka i vanrykte, och då är det mycket som går förlorat. (En ouppmärksam redigerare lät E-korret automaträtta en text, varvid repliken ”– Mm, säger Johan, man kan ju inte bara åka utför, va?” ändrades till ”– Millimeter, säger Johan, man kan ju inte bara åka utför, vatten och avlopp?”)

6. E-korrad text är inte automatiskt en bra text. Gör klart att en avklarad körning genom textkontrollen inte är en garanti för att texten är bra, bara att den är avlusad.

7. *Avsätt tid för ständig uppdatering.* Den som utses som ansvarig för programmet måste få tid att underhålla det. Och det tar tid att underhålla ett textprogram som skall vara innehållsrikt.

Nya mediala former

I dag talas det ständigt om nya mediala former – tidning på nätet, webbradio, webbtve. Ibland får man intrycket att den nya tekniken skulle medföra våldsamma förändringar i språkhanteringen.

I ett avseende står vi här verkligen inför något nytt. Alla dessa personliga krönikor och bloggar och diskussionsforum ger skribenterna en personlig frihet som de inte skulle ha om texterna utsattes för redigering. Det är i dag många röster som gör sig hörda utan att gå igenom granskande filter av avdelningschefer, redigerare och korrekturläsare. Och dessa röster håller inte sällan i gång länge, utan disposition och koncentration, men med ett rikt mått av spontanitet.

Å andra sidan verkar det som om många sådana texter, om än rejält talspråkliga, med utrop och meningsfragment och fula ord, ändå verkar körda genom någon form av rättstavningsprogram. Man anar att skribenten inte vill visa sig alltför okunnig även om han eller hon hävdar rätten att skriva ”hur fan man vill”. Det går faktiskt heller inte skriva helt och hållet som man talar; det tar helt enkelt för lång tid.

Aldrig i historien har det skrivits så mycket som nu, och det är nog så detta myckna skrivande förstärker skriftspråskulturen. När det kommer till tidningarnas nätupplagor finns det mindre skäl att tala om någon språklig omvälvning. Det är ju trots allt tidningstext, ofta rätt standardiserad, som förekommer där. Det är heller inte så att det som skrivs på nätet, fort och direkt och ofta av yngre medarbetare kan lyda under andra lagar.

Samarbete viktigt

Hur skall nu vi språkvårdare förhålla oss till dagens och morgondagens textproduktion? Så som vi alltid har förhållit oss, så vitt jag kan se. Vi skall fortsätta att ge råd och rekommendationer och bygga vidare på språkgranskningsprogrammen med stavning, böjning, namnformer, enkla syntaxfrågor som prepositionsfraser, förkortningar, sifferuttryck, diskutabla ord.

Mediernas språkansvariga måste förstås vara på alerten och lägga in nyheter i programmen, som stavningen av *Usama bin Ladin*, ersättningsord för anglicismer som *trafficking* – *människobandel*, *sexslavhandel*, skrivsätt som *sms* och *dna*,

närhelst det är dags. Och här är det mycket lämpligt att de språkansvariga samarbetar och kommer fram till likartade rekommendationer, oavsett vilket granskningsprogram de har på sina redaktioner.

Ett sådant samarbete finns dessbättre också, nämligen genom *Mediespråksgruppen*, där också Språkrådet deltar, och där det finns kontakter med andra språkvårdande organ som Terminologicentrum TNC, Svenska datatermgruppen, Språkvårdsgruppen (med SAOL-redaktörerna) och Bonniers svenska ordbok. Det är ett givande utbyte, och det stärker också de språkansvarigas auktoritet inför både redaktioner och läsare/lyssnare.

Språkansvariga behövs

De stora korrekturavdelningarnas tid är som sagt ohjälpligen förbi. Man kan beklaga det, men man kan också se de det som en utveckling till det bättre att skribenterna i dag får ta större ansvar för sin egen textgranskning och faktiskt förbättra sin kompetens. Men i detta kvalitetsarbete kan textgranskningsprogrammen bara utgöra en del.

Alla medier, hur få textgranskare de än har, borde ha en språkansvarig som diskuterar allt det som ligger utanför det standardiserbara, nämligen begriplighet, sammanhang, textlängd, täthet, ordval, attityd, gestaltning, stil, betydelse, meningsbyggnad, nyord, kommatering ... Det är ett arbete som skall vara en ständig del av redaktionsarbetet, inte ett sprutlackeringsjobb vid enstaka tillfällen. Det är så mycket viktigare som redaktionernas arbete i dag präglas av

- *Tidspress*. Mer skall produceras av färre. Tiden för att ta reda på saker krymper.
- *Oerfarenhet*. De unga redigerarna är duktiga på datorer och sidframställning, men de har sällan arbetat som skrivande journalister. De har liten erfarenhet av vad som gör en text bra, och de har ett minimum av språklig utbildning från skolan – och dessvärre också från journalistutbildningen.
- *Brist på kunskapsöverföring*. Unga skribenter får i dag alltför lite kontakt bakåt
- med språk, med äldre medarbetare, med läsare som är äldre än de själva. Många av dem lever i ett isolerat språkligt nu medan dagstidningarnas läsekrets ofta är medelålders och ännu äldre. Ett beklagligt resultat av nedskärningar och missriktad effektivisering.
- *Språklig osäkerhet*. Många unga skribenter har en lite svajig språkkänsla. De har inte riktigt kläm på ordens valörer och de är osäkra på prepositionsbruk

och konstruktioner. Ingen föds å andra sidan språkfärdig. Man behöver hjälp för att komma in i språkbruket.

Framtidens mediespråkvård

När Dagens Nyheter för nästan 20 år sedan anställde mig som språkvårdare på heltid väckte det en hel del uppmärksamhet i tidningsbranschen. Andra tidningar följde exemplet, om än med mindre anspråk, och utsåg någon hågad och lämplig medarbetare att anordna seminarier, stå i kontakt med språkvården, dra i gång kampanjer, bygga upp regelsamlingar och annat. I journalistutbildningen kom jag och andra språkvårdare att medverka med undervisning och handledning. Språkvården seglade i medvind. Och journalister är intresserade av att skriva väl, även om många läsare är övertygade om motsatsen.

I dag sitter den betydligt trängre på tidningarna. Tiden räcker inte till. Varken språkvård eller annat för journalister matnyttigt hinns med. Nu gäller det att producera tidning, i pappersform, på nätet och i webb-teve. Den kompetens och medvetenhet jag anser mig ha skapat hos medarbetarna på Dagens Nyheters redaktion försvinner i takt med att de slutar. Själv språkvårdar jag sedan ett år tidningen skvättvis och på distans. De nya generationerna får klara sig bäst de kan.

Det är beklagligt på flera plan: för läsarna, för tidningen och för språket. Väl-skrivna dagstidningars betydelse för den allmänna språkkänslan skall man inte underskatta. Språkvården för morgondagens medier måste alltså bygga på både levande språkvårdare och elektroniska språkgranskningsprogram.

Det gäller med andra ord att få teknikglada administrativa chefer att förstå att det finns sådant som inte går att bygga in i datorerna utan måste byggas in i skribenterna själva. Språkgranskningsprogrammen är begränsade inte bara i det att de endast förmår upptäcka enkla, sökbara fel och inte sådana som kräver diskussion. De saknar också den mänskliga egenskapen att tala om vad som är bra. En mänsklig språkvårdare kan fästa uppmärksamheten på goda mönster, uppmuntra skribenters intressanta särdrag, kort sagt inspirera. Om nu inspirerade texter är något som eftersträvas. Det borde det ju vara. Det är i alla fall vad jag har som motto för min verksamhet på tidningen: korrekt och uttrycksfullt.

Summary

Organized language training to journalists is a fairly new phenomenon in the Nordic countries – just a few decades old. Today it is established as a more or less

integrated part of the work at the public-service institutions: radio-TV and serious daily papers. At the same time, the number of spoken and written texts is increasing tremendously through new channels, websites and papers on the internet. Yet, time and staff for proof-reading and language check are reduced.

In the new situation, newspapers have to rely on spell-checks and other forms of language technology. In the future linguists and programmers will have to continue producing electronic tools for writing. This article enumerates the different demands on such programs for journalists. All text improvement, however, cannot be made with an electronic program. A scrutinizing human eye and mind will continue to be as essential as ever.

En praktisk formidlingsudfordring – om formidling af sproglige emner på sprogportalen *sproget.dk*

Anne Kjærgaard og Ida Elisabeth Mørch

Dansk Sprognævn og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab arbejder i øjeblikket på at etablere en internetportal om det danske sprog. I artiklen beskrives portalens formål, målgrupper og indhold. Desuden skitseres portalens overordnede struktur, der gives et eksempel på hvordan en bruger kan anvende portalen, og de kommende opgaver frem til lanceringen i september 2007 rides op.

Den 9. november 2005 kunne man på det danske kulturministeriums hjemmeside læse i en pressemeddelelse at Dansk Sprognævn og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab havde besluttet at udvikle en sprogportal på nettet. Sprognævnets formand Niels Davidsen-Nielsen indkredsede i pressemeddelelsen det overordnede formål med portalen således: ”Vores mål er at sprogportalen skal være det sted man opsøger når man vil vide noget om det danske sprog og om sprogforhold i Danmark i det hele taget.”

Portalens formål

På det grundlag formulerede portalgruppen tre formål med portalen:

- at give *professionel sproglig hjælp*, dvs. råd og vejledning
- at give adgang til *officielle og autoritative opslagsværker*
- at skabe *øget sproglig bevidsthed*, fx med hensyn til nuancer, præcision og sprogets virkning.

Vi formulerede ønsket om at give sproglig hjælp på baggrund af Dansk Sprognævns lovfæstede forpligtelse til at oplyse om det danske sprog og på baggrund af begge institutioners tradition for sproglig oplysning. Ved at karakterisere hjælpen som *professionel* ønskede vi at understrege at hjælpen skulle være saglig, målrettet mod og relevant for portalens brugere. Den eneste emnemæssige begrænsning var at

rådene og vejledningerne skulle handle om det danske sprog og om sprog i Danmark. På portalen skal brugerne derfor fx kunne finde oplysninger om retskrivnings- og grammatikproblemer, ordbetydninger, udtale, ordsprog og sprogpolitik.

Da portalprojektet blev sat i værk, var *Ordbog over det danske Sprog* netop blevet gjort tilgængelig på Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs hjemmeside. Desuden var (og er der fortsat) planer om at gøre dele af *Den Danske Ordbog* tilgængelig i digital form. *Retskrivningsordbogen* var allerede tilgængelig på Sprognævnets hjemmeside og da en revideret og digitaliseret version af Pia Jarvads *Nye ord 1955-98* var på trapperne, var det oplagt at gøre det til en kernefunktion for portalen at give adgang til disse opslagsværker (se nærmere i afsnittet Indhold på portalen).

Ud over de tre ovenstående formål, der blev indskrevet i projektbeskrivelsen, ønskede vi at udnytte netmediets muligheder ved fx at anvende lydfiler, billeder og interaktive øvelser. Formålet var altså *ikke* at lave en bog på nettet, dvs. et opslagsværk som man strengt taget lige så godt kunne printe ud og have stående i sin bogreol.

Målgrupperne, deres behov og interesser

Principielt skulle portalprojektet komme alle borgere i Danmark til gode, men i praksis var det umuligt at sætte sig for at opbygge en portal der retter sig mod hele den danske befolkning. Vi udvalgte derfor nogle delmålgrupper som vi kunne målrette første version af portalen mod.

Målgrupperne blev udvalgt og identificeret på to måder. For det første gennemførte vi en brugerundersøgelse på Sprognævnets hjemmeside (www.dsn.dk) for at finde ud af hvilke brugere vi har på hjemmesiden. For det andet skabte vi fire personaer, altså fiktive personer, som vi gerne ville have at portalen skulle henvende sig til. Pointen med personaer er at man konkretiserer sine modtagere ved at opdigte nogle personer (i vores tilfælde en studerende, en butiksansat, en gymnasieelev og en sekretær) der har helt specifikke og konkrete behov, problemer og interesser som man så kan arbejde på at tilgodese.

På den måde indkredsede vi to målgrupper for første version af portalen:

- de professionelle sprogbrugere
- de almindeligt sproginteresserede (voksne).

Gruppen af *professionelle sprogbrugere* omfatter alle sprogbrugere der arbejder med sproglig formidling, fx korrekturlæsere, informationsmedarbejdere og sekre-

tærer. Professionelle eller arbejdsmotiverede sprogbrugere *kan* have en sproglig uddannelsesbaggrund, men de har det ikke nødvendigvis. Det er muligt, men ikke altid tilfældet, at de er interesserede i sprog. Det fælles kendetegn for gruppen er at der stilles krav til deres sproglige kunnen i forbindelse med deres arbejde. Professionelle sprogbrugere har brug for viden om (skrift)sproglig korrekthed i bred forstand, fx tegnsætning, ordbetydninger og valg af præpositioner. Desuden er der, i hvert fald hos nogle medlemmer af denne målgruppe, interesse for at arbejde fokuseret med bestemte sproglige problemer ved at gennemgå kurser og øvelser om forskellige emner, fx komma.

Gruppen af *almindeligt sproginteresserede* kan defineres negativt, nemlig som folk der *ikke* søger informationer fordi de skal løse et arbejdsrelateret sprogligt problem. Gruppen omfatter fx personer der indgår et væddemål om sprog, eller som undrer sig over et sprogligt fænomen. Det kan naturligvis sagtens dreje sig om professionelle sprogbrugere der indgår et væddemål om betydningen af et bestemt ordsprog i frokostpausen, men den sproglige videbegærlighed kan lige så godt udspringe af en diskussion ved påskefrokosten i kolonihavehuset. Fælles for de almindeligt sproginteresserede er at de ikke er drevet af et ønske om at udføre et godt stykke arbejde – de er bare nysgerrige. De almindeligt sproginteresserede er interesserede i bl.a. (nye) ordbetydninger (fx *bjørnetjeneste*), nye ord og deres betydning (fx *podcast*), danske dialekter og sprogets udvikling og forfald. Desuden kan nogle fra denne gruppe også have tid og lyst til forskellige former for underholdning med et sprogligt fokus.

Indhold på portalen

Følgende indholdselementer kommer med i første version af portalen:

- **Opslagsværker:** *Retskrivningsordbogen*, *Ordbog over det danske Sprog* (der dækker det danske sprog fra ca. 1700-1950), *Den Danske Ordbog* (der dækker det danske sprog fra 1950 frem til i dag) og *Nye ord på nettet 1955*. Sidstnævnte er en digitaliseret udgave af Pia Jarvads *Nye ord 1955-1998* der bliver tilgængelig i en digital version og løbende skal opdateres med nye ord af Sprognævnets medarbejdere. Hertil kommer *Korpus 2000*, et korpus på over 50 millioner ord, der er opmærket så man kan foretage forskellige sproglige undersøgelser i materialet.
- **Tekster:** *Retskrivningsordbogens retskrivningsregler*, *Nyt fra Sprognævnet*, *Sprogbrevev DR* og en række lettilgængelige tekster om sproglige emner, fx dialekter, sproghistorie og typiske retskrivningsproblemer.

- **Kurser, øvelser og spil:** Disse elementer skal give brugerne mulighed for at træne forskellige aspekter af deres sproglige kunnen. Kurserne og øvelserne skal være rettet mod brugere der bevidst arbejder på at forbedre bestemte (skrift)sproglige færdigheder, mens spillene skal have en mere underholdende karakter samtidig med at det sproglige fokus bibeholdes (fx kan man via spillene blive opmærksom på ligheder og forskelle mellem de skandinaviske sprog, og man kan blive bevidst om bestemte etymologiske forhold).
- **Diverse:** dagens ord (der udvælges automatisk et lidt specielt ord fra en af de tilgængelige ordbøger, som brugeren kan læse nærmere om i den relevante ordbogsartikel), blogs om sprog, rapportering af nye og egne ord (a la funktionen på det svenske sprognævns hjemmeside hvor man kan indsende nye og egne ord) og linksamling (med relaterede danske og nordiske link).

Formidlingsformen

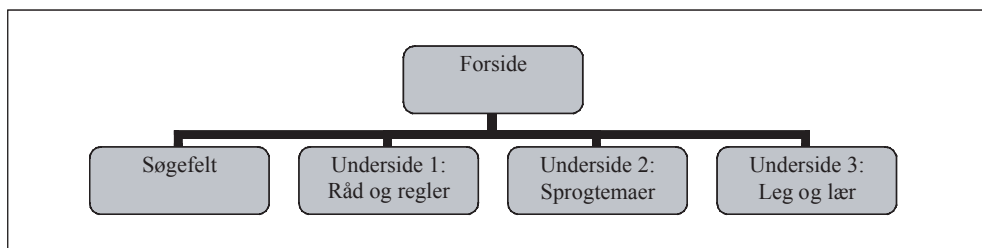
De *professionelle sprogbrugere* arbejder under tidspres, og deres brug af portalen er styret af et ønske om at løse sproglige, relativt afgrænsede problemer som de præsenteres for i en arbejdssammenhæng. Gruppen vil derfor sætte pris på korte, koncise svar som det ikke kræver alt for meget tid og baggrundsviden at forstå, og evt. en række kurser hvor de kan træne bestemte sproglige færdigheder (fx kommasætning).

De *almindeligt sproginteresserede* er i besiddelse af en vis sproglig videbegærlighed, men har ikke nødvendigvis særlige forudsætninger for at finde eller forstå informationerne på portalen. Vi vil derfor gerne præsentere materialet på en letforståelig og underholdende måde, samtidig med at brugerne skal have mulighed for at få mere uddybende informationer om et emne hvis de er interesserede. Desuden regner vi med at de almindeligt sproginteresserede vil være interesserede i forskellige lege- og spilprægede aktiviteter der både skal underholde og informere brugerne.

Portalens struktur

Figuren illustrerer hvordan portalen, *sproget.dk*, helt overordnet skal struktureres:

Som man kan se på strukturdiagrammet, har man fra forsiden adgang til fire overordnede blokke: et søgefelt og tre undersider.

Fra søgefeltet (der i øvrigt skal være tilgængeligt på alle sider) kan man søge i alt stof på portalen, fx ordbogsværkerne og den såkaldte sprogbase hvor fx teksterne fra *Nyt fra Sprognævnet* og *Sprogbrevet DR* skal samles. Herudover er tre undersider tilgængelige: Fra undersiden *Råd og regler* er der adgang til Retskrivningsordbogens retskrivningsregler, et indeks hvor man kan slå en række typiske retskrivningsproblemer op, og en række øvelser der gør det muligt at træne bestemte (skrift)sproglige færdigheder. Fra undersiden *Sprogtemaer* er der adgang til

en række artikler om forskellige sproglige emner. Fra undersiden *Leg og lær* er der adgang til en række spil og underholdende elementer med sprogligt fokus.

Et brugseksempel

Her vil vi præsentere et brugseksempel der skal vise hvordan en bruger skal kunne anvende *sproget.dk* til at løse et sprogligt problem. Det er dog oplagt at et enkelt brugseksempel kun kan give et meget begrænset indblik i anvendelsesmulighederne.

Brugeren er en professionel sprogbruger der er i tvivl om hvor mange bindestreger der skal være i *state of the art-resume*. Vores bruger har kigget i Retskrivningsordbogen, men han har svært ved at finde og få overblik over oplysningerne i ordbogen og er stadig usikker. Han beslutter derfor at konsultere *sproget.dk*. På portalens forside skriver han *bindestreg* i søgefeltet, og via en søgeresultatliste finder han frem til følgende oversigtsartikel om bindestreger:

Bindestreg Der er mange forskellige udtryk som kræver en eller flere bindestreger. Se om dit problem er beskrevet nedenfor. Du kan også finde flere oplysninger i de relaterede emner til højre. Oversigt over bindestreg • Ved forkortelser, fx <i>it-programmør</i> • Ved taltegn, fx <i>50-kr.-seddel</i> • Ved sidestillede led, fx <i>dansk-svensk-norsk samarbejde</i> • Ved sammensætning med grupper af ord, fx <i>tro og love-erklæring (gruppesammensætning)</i> • Ved ...	Tilbage til søgeresultatlisten Relaterede emner Retskrivningsordbogen, § 57. Udvalgte svar om bindestreg Øvelser med bindestreg

Illustrationen viser ikke hele skærbilledet, men den indeholder de to centrale felter på skærmen i denne sammenhæng. Det store felt til venstre med selve bindestregsartiklen vil være placeret i midten af skærbilledet. I feltet til højre er der dels mulighed for at gå tilbage til søgeresultatlisten, dels en liste over relaterede emner på portalen.

Brugeren orienterer sig nu i artiklen om bindestreg. Han klikker på det underpunkt vi har markeret med fed, fordi han kan se at *tro og love-erklæring* ligner det ord han har problemer med, nemlig *state of the art-resume*. Ved at klikke på underpunktet kommer han frem til følgende skærmbillede:

Sammensætninger med grupper af ord (gruppesammen-sætninger) ? Jeg har set skrivemåden 'tro og love erklæring'. Er det rigtigt? ! Nej, det rigtige er 'tro og love-erklæring'. Hvis den ene del af en sammensætning er en gruppe af ord med mellemrum imellem, sættes der en bindestreg fra gruppen til næste del. Reglerne for bindestreg ved disse sammensætninger står i Retskrivnings-reglerne, § 57.7. Kilde: Sprognævnets svarsamling. Redigeret august 06.	Tilbage til oversigtsartiklen Relaterede emner Læs også om bindestreg i gruppesammensætninger i Retskrivningsordbogen, § 57.7. Udvalgte svar om bindestreg Øvelser med bindestreg ...

Denne illustration indeholder også kun de to centrale felter på skærmen. I det store felt til venstre finder brugeren en mere indgående behandling af eksemplet *tro og love-erklæring* og en liste over eksempler på andre gruppesammensætninger. I feltet til højre er der en knap der kan føre brugeren tilbage til oversigtsartiklen om bindestreg, og desuden er der en liste over relaterede portalopslag. Brugeren gennemlæser teksten om *tro og love-erklæring*. Han konstaterer at *state of the art-resume* er en gruppesammensætning og er nu sikker på at bindestregen skal placeres mellem *art* og *resume*.

Det videre arbejde

Det er planen at portalen skal lanceres i september 2007, og frem til da vil følgende opgaver være helt centrale:

- etablering af søgefunktion
- etablering af sprogbasen
- gennemførelse af brugertest
- programmering af portalen
- redigering af indholdet.

I efteråret 2006 var der en del omtale af portalen i de danske medier. Pressen fokuserede på vores planer om at udarbejde en såkaldt 'ordkirkegård' eller et 'ordmuseum', dvs. en liste over ord der ikke længere optræder i ordbøger over moderne dansk og altså er ved at forsvinde (eller allerede er forsvundet) ud af sproget. Formålet med listen skal være at oplyse og bevidstgøre brugerne om sprogets forgængelighed – og underholde dem med ord som *græsselig* (altså noget der fremkalder en følelse af ubehag) og *obsternasig* (dvs. tvær og stædig) der klinger lidt gammeldags og mærkeligt i mange nulevende danskeres ører. Vi tolker interessen for 'ordkirkegården' eller 'ordmuseet' i medierne som et tegn på at der er en stor og bred interesse for det danske sprog i den danske befolkning. Det er vores mål at portalen i fremtiden kan være med til at tilgodese og kvalificere denne interesse og den sprogdebat der jævnligt udspringer heraf.

Summary

The Danish Language Council and the Society for Danish Language and Literature are developing a web portal on the Danish language. This article concerns the aims, the target users and the contents of the portal. The portal aims to offer professional linguistic help to the users, i.e. to answer questions on the Danish language, to give access to official and authoritative dictionaries and reference books and to contribute to the linguistic awareness among the users. The portal has two groups of target users: professional language users (e.g. secretaries), who aim to write clearly and correctly in work-related contexts, and private citizens, who would like to know more about the Danish language, e.g., about proverbs and etymology. Furthermore, this article describes the overall structure of the portal, provides an example of how the portal can be used, and lists the challenges to be taken into consideration before launching the portal in September 2007.

Kommunikationsstrategier i svensk-danska samtalsrum – några inledande iakttagelser

Katarina Lundin Åkesson & Robert Zola Christensen

Öresundsregionen erbjuder många miljöer och situationer där grannspråkskommunikation och strategier för ömsesidig förståelse är viktiga för danskar och svenskar. I artikeln diskuterar Lundin Åkesson och Zola Christensen hur de ackommodationsstrategier som deras informanter använder kan delas in i tre olika nivåer och hur dessa på ett avgörande sätt påverkar samtalsdeltagarnas olika roller, samarbetet mellan samtalsdeltagarna och inte minst förståelsen av innehållet i det som sägs.

År 2000 blev Öresundsbron färdig, och kontakterna mellan Danmark och Sverige har sedan dess ökat. Detta innebär att svenskar och danskar måste ta ställning till vilka strategier de ska använda för att på bästa sätt kunna kommunicera med varandra. Några talar långsammare än normalt, andra försöker använda ord och termer som tillhör grannspråkets lexikon och åter andra talar som de gör i vanliga fall. En del personer går över till att tala engelska. I denna artikel presenterar vi några inledande iakttagelser om hur danskar och svenskar rent faktiskt gör för att få kommunikationen att fungera, om vilka strategier de använder och om vilka konsekvenser kommunikationsstrategierna får för de övriga samtalsdeltagarna.

Vår undersökning och de resonemang vi för tar direkt utgångspunkt i kommunikationssituationer som involverar danskar och svenskar eftersom danskarnas förståelse av svenska och vice versa kom att kallas den svaga länken när det gäller interskandinavisk språkförståelse i det stora projektet om interskandinavisk och internordisk språkförståelse, *Internordisk språkförståelse i en tid av ökad internationalisering* (Delsing & Lundin Åkesson 2005). INS-projektet tog sikte på att kartlägga och mäta den faktiska förståelsen av de skandinaviska språken genom olika typer av kvantitativa test och att jämföra förståelsen av de tre språken i de olika deltagarländerna. I denna artikel vill vi gå vidare och studera dels vilka fak-

tiska kommunikativa strategier som används i ett blandat samtalsrum, dels hur strategierna upplevs av språkbrukarna. INS-projektet var från början tänkt att innehålla även en kvalitativ dimension av denna typ; jfr också exempelvis undersökningarna presenterade av Börestam Uhlmann (1994) och Zeevaert (2004). Vår utgångspunkt är alltså att ta fasta på vad som rent faktiskt händer i en konkret samtalssituation/ett konkret samtalsrum mellan språkbrukare med danska respektive svenska som modersmål, i en så autentisk kommunikationssituation som möjligt. Det rör sig således om kommunikation där deltagarna har en gemensam uppgift att lösa eller ett ämne att tala om och där det alltså inte råder någon form av testsituation.

Metod

Vi har valt att koncentrera oss på kommunikationen mellan danskar och svenskar i vår studie av hur kunskaper i och om grannspråk påverkar kommunikationen som helhet och hur en samtalssituation kommer att upplevas som lyckad eller inte av kommunikationsdeltagarna. Vårt fokus på kommunikationssituationer/samtalsrum med svenskar och danskar kan motiveras dels utifrån resultatet från INS-undersökningen, dels utifrån demografiska aspekter. Vi menar att en undersökning av kommunikativa strategier i en kommunikationssituation baserad på grannspråk bör ta avstamp i en situation där den ömsesidiga språkförståelsen är relativt lika. Eftersom normmännen förstår grannspråken betydligt bättre än danskar och svenskar anser vi det vara en bra utgångspunkt att börja i Danmark-Sverige och därefter bygga ut undersökningen med den tredje medlemmen i det så kallade primära språksamfundet.¹ En annan faktor som talar för ett avstamp i danskars och svensks ömsesidiga språkförståelse är att Öresundsregionen i större utsträckning än någon annanstans i Skandinavien erbjuder verkliga miljöer där grannspråkskommunikation och gångbara strategier för ömsesidig förståelse blir viktiga.

För att studera och analysera de faktiska kommunikationsstrategierna har vi i två pilotundersökningar av lite olika karaktär observerat blandade samtalsgrupper och fört protokoll över de ackommodationsstrategier som används och hur eventuella svårigheter övervunnits. I tillägg till observationerna har vi genomfört några kompletterande intervjuer, i avsikten att få reda på hur informanterna själva uppfattat kommunikationen. Vi vill understryka det faktum att det rör sig om pilotundersökningar i syfte att ge oss ett gott utgångsläge för en mer omfattande, planerad undersökning. Inte desto mindre har vi genom undersökningarna erhållit tenta-

---

1 Ytterligare ett steg att ta är att utvidga undersökningen även till den sekundära språkgemenskapen, även här med samma utgångshypotes.

tiva resultat. Undersökningarnas karaktär av pilotprojekt motiverar den något summariska presentationen av tillvägagångssättet, där vi valt att endast fokusera på de omständigheter som är av direkt relevans för genomförandet. Att det rör sig om pilotundersökningar medför också att vi inte för några djupgående teoretiska resonemang om observation som arbetsmetod eller om samtalsstrategier i kommunikationssituationer generellt. I de två följande avsnitten presenterar vi i korthet våra pilotundersökningar och de tentativa men relevanta resultat som fått betydelse för upplägg och resonemang inför vårt fortsatta arbete med kommunikationsstrategier i skandinaviska samtalsrum.

Den första pilotundersökningen

I den första pilotundersökningen diskuterade danska och svenska studenter en bok de läst i förväg. Studenterna var relativt jämnt fördelade över dansktalande och svensktalande i fyra grupper. Samtalen pågick i ca 60 minuter. Några dokumenterat "vanliga" strategier förekom, som översättning till danska/svenska/engelska av ord, fraser eller uttryck som samtalsdeltagarna inte förstod, alternativt förklaringar med andra ord. Utöver detta förekom förtydligande gester, tystnad eller tillbakadragande. Vid jämförelser med hur studenterna talade i de efterföljande, korta intervjuerna framgick det också att de talade långsammare och tydligare i det blandade samtalsrummet, något som är en vanlig och förhållandevis enkel ackommoderingsstrategi.

Framför allt tre iakttagelser är värda att lyfta fram från observationerna. En första iakttagelse var att kommunikationen många gånger måste beskrivas som ryckig, trots att samtalsdeltagarna uppenbart ansträngde sig både för att förstå och göra sig förstådda. Visserligen introducerades olika diskussionsämnen och direkta frågor besvarades, men det verkade vara svårt för studenterna att komma vidare. En annan iakttagelse var att det i två av grupperna var påfallande att man hjälpte varandra både inom språken och mellan språken. Om en svensk student sade något och budskapet inte gick fram kunde de andra svenskarna gå in och hjälpa till med förklaringen, och om en av de dansktalande förstod förklarade hon/han för de övriga och vice versa. Det var alltså tydligt att det föregick ett språkligt samarbete på tvären. Den tredje iakttagelsen vi vill lyfta fram här är den situation som uppstod i en av grupperna, där en av de svenska studenterna visade sig kunna danska väldigt bra. Hon tog på sig rollen som tolk och översatte i båda riktningar, såväl ord som uttryck och meningar. Detta fick till följd att de övriga i gruppen inte behövde anstränga sig för att ackommodera, och gjorde heller inte

det utan vände sig ofta till den dansk- och svenskkunnige studenten för översättningshjälp. Studenten i fråga bibehöll sin roll som tolk under hela samtalet.

I tillägg till dessa inledande iakttagelser framkom det av de korta och icke-strukturerade intervjuerna (med fyra danska och fyra svenska studenter) att studenterna tyckte att det var svårt att diskutera bokens innehåll eftersom fokus hela tiden låg på att förstå vad de andra (= de som talar grannspråket) sade. Det resulterade i en dålig diskussion som saknade innehållsmässig substans. Å andra sidan framgick det också att de trots allt tyckte att de på det hela taget förstått mer än de trott att de skulle göra och att det varit intressant och lärorikt, inte ur litterär synpunkt men i övrigt. Några grupper, där samtalet fungerat bättre än i de övriga, hade fått igång intressanta diskussioner om det svenska respektive danska samhället. Att ta till engelska som lingua franca mellan svenskar och danskar ansåg de inte skulle behövas även om de var överens om att man ibland var tvungen att ta till det vid exempelvis stående uttryck, dvs. i de fall där segmentering av morfem och förståelse av orden ett för ett inte är tillräckligt.

Det vi tog fasta på i den första pilotundersökningen var följaktligen att viljan att göra sig förstådd – det vill säga ackommodation med enkla strategier – inte verkade räcka till för att kommunikationen skulle upplevas som lyckad. Vi tog också fasta på det tvärspråkliga samarbete vi noterat, liksom den tydliga påverkan på såväl samtalsdeltagare som samtal som den närmast tvåspråkiga personen i en av grupperna fick. Det faktum att studenterna i intervjuerna ändå i stor utsträckning tyckte att kommunikationen varit lyckad pekar mot att kommunikation handlar om mer än utbyte av information, särskilt eftersom de framhöll att det som kändes lyckat i första hand var att så gott som alla ansträngde sig för att samtalet/diskussionen skulle flyta. Ur intervjuerna kan man också utläsa att kommunikationen i och för sig upplevdes som lyckad men även att detta hängde samman med utgångspositionen att danskarna och svenskarna inte skulle förstå varandra över huvud taget.

Den andra pilotundersökningen

Även i den andra pilotundersökningen använde vi oss av observationer av samtalsgrupper bestående av danskar och svenskar. Samtalen ägde rum i väldefinierade kontexter, i mer eller mindre vardagliga samtal, där deltagarna fick specifika ämnen att diskutera eller ännu hellre argumentera för eller emot. Ämnena var kanonlistan för litteratur i danska skolor, dokusåpor, monarki, arbetslöshet och engelskans påverkan på de skandinaviska språken. Anledningen till att vi valde argumenterande sessioner är flera. En anledning är att det är relativt enkelt för

samtalsdeltagarna att komma framåt i samtalet och en annan att det förhoppningsvis är mer engagerande att delta i ett samtal där man får diskutera en åsikt. Ytterligare ett motiv till att grupperna fick direktiv om att argumentera är att argumentationer kan avbrytas och påbörjas förhållandevis snabbt. Därmed kunde de olika gruppkonstellationerna enkelt förändras.

För att följa upp de tentativa resultaten i pilotundersökningen strävade vi nu efter att variera gruppammansättningarna vad gäller grannspråkskunskaper hos samtalsdeltagarna. Våra testpersoner är mellan 25 och 35 år gamla och har universitets- eller högskoleutbildning om minst fyra år. De svenskar som deltar är inflyttade till Skåne för studier alternativt jobb och danskarna till Köpenhamnsregionen av samma anledningar. Två av danskarna är födda och uppväxta i utkanten av Köpenhamn. Följande personer, med fingerade namn, har deltagit i vår undersökning av kommunikationsstrategier i dansk-svenska samtalsrum. Informanterna är av praktiska orsaker äldre i den andra pilotundersökningen än i den första. Vilken ålderskategori vi ska använda i vår kommande undersökning är ännu inte avgjort, men mycket talar för ungdomar runt 20 år.

Svenskar		Danskar	
Namn	Bokstavskod	Namn	Bokstavskod
Sara	a	Stine	A
Jenny	b	Martin	B
Kalle	c	Hanne	C
Karin	d	Bjarne	D
Pelle	e	Pernille	E

Av samtalsdeltagarna är Karin (d) och Pelle (e) duktiga på att förstå danska på grund av arbete och studier i grannlandet, och motsvarande gäller Bjarne (D) och Pernille (E) för svenska. Övriga deltagare (Sara, Jenny och Kalle respektive Stine, Martin och Hanne) har inga särskilda kunskaper om/i det aktuella grannspråket. För att kunna observera de kommunikationsstrategier som förekom och även se huruvida kommunikationsstrategierna ändrades beroende på grannspråkskunskaperna hos samtalsdeltagarna satte vi samman olika samtalskonstellationer. Kombinationsmöjligheterna av de fem svenskarna (a–e) och de fem danskarna (A–E) uppgår till 200 om man arbetar med grupper om fyra personer där två är danskar och två är svenskar. Eftersom det av praktiska skäl är omöjligt att genomföra en så omfattande undersökning valde vi ut följande tio konstellationer:

Grupp-konstellation	Kommentar
1: A-B-a-b 2: A-C-a-c 3: B-C-b-c	I samtliga tre kommunikationer deltar två danskar och två svenskar med i princip lika kunskaper i och om grannspråket i fråga.
4: B-C-c-d 5: A-B-e-a	I båda kommunikationerna deltar två danskar och två svenskar, varav en svensk (d respektive e) även är duktig på danska.
6: D-A-a-b 7: C-E-b-c	I båda kommunikationerna deltar två danskar och två svenskar, varav en dansk (D respektive E) även är duktig på danska.
8: D-a-C-d 9: E-A-c-e	I båda kommunikationerna deltar två danskar och två svenskar, varav en svensk (d respektive e) och en dansk (D respektive E) även är duktig på grannspråket.
10: D-E-d-e	I kommunikationen deltar två danskar och två svenskar, och alla är duktiga även på grannspråket.

Urvalet av samtalskonstellationer baserar sig på strävan att variera samtalsdeltagarnas gemensamma kunskapsbas när det gäller grannspråket, och här finns konstellationer med alltifrån ingen person (grupperna 1–3) till fyra personer (grupp 10) som är duktiga på både svenska och danska. I varje diskussion deltar alltid två personer från varje land, dels för att ingen ska känna sig utlämnad, dels för att tvärsamtal ska bli möjliga. Alla samtal pågick ca 30 minuter i taget under en dag. Mellan samtalen var danskar och svenskar ombedda att inte tala med varandra.

Kommunikationsstrategier i svensk-danska samtalsrum

När man analyserar materialet är det tydligt att ackommodation kan ske på olika sätt. De ackommodationsstrategier vi sett i materialet kan tentativt delas in i tre olika nivåer, Nivå 1, Nivå 2 och Nivå 3, härafter N1, N2 och N3. N1 inkluderar de "vanliga" ackommodationsstrategierna såsom långsamt tal, god artikulation och så vidare och kräver goda intentioner från såväl talare som lyssnare. Detta stämmer överens med tidigare forskning om talares och lyssnares möjliga strategier i motsvarande samtal och ger en god beskrivning av samtalskonstellationerna 1–3, med danskar och svenskar som inte har några särskilda kunskaper om grannspråket. Samtalen fungerar haltande med många repetitioner och många problem med att få till stånd egentliga diskussioner eftersom man inte når fram till innehållet.

Det vi valt att kalla för N2-ackommodation karakteriseras av att man väljer ord och i viss mån syntax efter sina samtalsmedlemmar och anpassar sitt tal på ett annat plan än vid N1-ackommodation. Det kan vara så att man byter ut ett ord mot ett annat, mer eller mindre systematiskt, och man gör en del pauser, ofta för att säga ett och samma uttryck på båda språken alternativt ett annat ord för samma företeelse. N2-ackommodationen förutsätter samtalsdeltagarna har goda kunskaper även i grannspråket och/eller naturligt anpassar syntax och ordval efter vem han/hon pratar med. Här uppstår en lyckad kommunikation; fler deltagare är med och argumenterar och man har i större eller mindre utsträckning nått förbi de språkliga svårigheterna fram till en innehållslig diskussion. Samtalen i grupperna 4–9 utmärks av detta mönster. Det är dock också klart att de som har kunskaper om både danska och svenska tar mycket plats i diskussionerna på ett sätt som inte alls är lika tydligt när endast en person i gruppen kan båda språken.

När det gäller det vi kallat N3-ackommodation uppstår en speciell situation. N3-ackommodation är utmärkande för samtalsgrupp 10, där alla fyra gruppmedlemmarna klarar både danska och svenska, men även i grupperna 8–9 finns samtalssekvenser som skulle kunna räknas hit. För att N3-ackommodation ska vara möjlig måste det bland både de danska och de svenska ungdomarna finns personer som i viss mån behärskar båda språken. Resultatet av en sådan situation pekar i två diametralt olika riktningar. Å ena sidan blir graden av ackommodation hos dessa personer så hög att de övriga samtalsdeltagarna, som inte kan grannspråket, slutar att ackommodera över huvud taget. Utfallet blir då att de "tvåspråkiga" förstår allt men övriga samtalsdeltagare verkar förstå betydligt mindre än i N2-samtalet och även ibland än N1-samtalet om de inte får hjälp med att tolka allt som sägs. Å andra sidan finns också det motsatta mönstret: ackommodation verkar bli överflödigt, och samtliga deltagare i konversationen slutar att ackommodera (konstellation 10). Det verkar bli tydligt för deltagarna att de inte längre behöver ackommodera eftersom de får hjälp med översättningen, men om man ser till de diskussioner som förs verkar kommunikationen på det hela taget vara mindre lyckad här än vid N2-ackommodation. N3-ackommodationen är alltså en komplex nivå som lätt kan dra i ena eller andra riktningen. Man kan dock konstatera att de som har bäst förutsättningar för att ackommodera inte utnyttjar dessa utan förlitar sig på den semikommunikation som verkar föreligga.

God vilja räcker inte – även kunskaper behövs

I våra två pilotundersökningar har vi tittat på de ackommodationsstrategier som används i svensk-danska samtalsrum. Genom de kompletterande intervjuerna har

vi även kunnat få en bild av hur samtalsdeltagarna upplevt kommunikationssituationen. På det sättet lägger vi fokus på de strategier som använts och inte på förståelsen som en isolerad företeelse; vi har inte på något sätt försökt ta reda på om samtalsdeltagarna har förstått resonemang eller enskilda ord.

Det framgår att samtalsdeltagarna arbetar inbördes och dynamiskt för att översätta och komma fram till innehållet i det samtalspartnersäget. Samtidigt är det svårt att få till stånd en diskussion av innehållet i flera av grupperna, men ändå upplever samtalsdeltagarna i flera fall kommunikationen som lyckad. Det är alltså en komplex bild av språkförståelse och kommunikationsstrategier som målas upp. En trolig orsak till detta är att det åtminstone inledningsvis är språkets referentiella aspekt som man fokuserar på i grupperna. Detta är viktigt och pekar kanske mot något vi missat i debatten om språkförståelse: vi använder ju inte bara språket för att göra oss förstådda och överföra information utan också för att knyta kontakter, umgås, visa på samhörighet – alltså de pragmatiska och sociala aspekterna av språket. Om man ska förstå varför samtalsdeltagarna anser att kommunikationen är lyckad, trots att de inte kommit igång med diskussioner eller förstod tillräckligt mycket för att diskutera, verkar det vara så att de pragmatiska och sociala aspekterna är mycket viktiga. Samtidigt kan man konstatera att det referentiella innehållet alltför ofta ligger i fokus i undersökningar av denna typ, något som alltså får tas som en mild kritik av undersökningar som endast fäster uppmärksamheten vid om en svensk, dansk eller norrman förstår precis det eller det ordet. Som exempel kan vi nämna den undersökning vi själva arbetade med år 2000 (Lundin & Zola Christensen 2001).

Vår poäng är att det är stor skillnad mellan den typ av språkförståelse man mäter i en testsituation och den språkförståelse som återfinns eller saknas i en autentisk kommunikationssituation. När man testar förståelse av skrivet grannspråk etc. torde skillnaden vara ännu större (jfr Lundin & Zola Christensen 2001 och Delsing & Lundin Åkesson 2005).

I förlängningen av detta är det intressant att testpersonerna i våra pilotundersökningar generellt verkar fokusera på det referentiella innehållet, även i ett sammanhang där det egentligen är mindre intressant och att detta i förlängningen verkar ställa sig i vägen för en effektiv kommunikation, om man med effektivt menar innehållsbaserade diskussioner eller ren överföring av budskap. Det är rimligt att anta att avkodningen av själva uttrycket kräver så mycket arbete att förståelsen av innehållet blir lidande, och vi är alltså alltför upptagna av vad något betyder istället för i vilket avseende det kommuniceras. I förlängningen av detta verkar det alltså vara så att det inte räcker att samtalsdeltagarna försöker göra sig förstådda, det vill säga ackommodera på olika sätt. När någon av samtalsdelta-

garna däremot har förhållandevis goda kunskaper även i grannspråket tenderar situationen att bli en helt annan. Innehållet i diskussionerna står åter i fokus och samtalet flyter bättre. Kanske betyder detta att rådet till språkbrukarna om hur man bör agera i ett blandat samtalsrum är att de ska försöka skilja ut vilken typ av kommunikation det handlar om. Vi vet att testpersoner ofta upplever en stor trötthet när det har lyssnat till och talat med personer från grannländerna, och det beror inte minst på att man lätt faller in i att dechiffrera allt som sägs istället för att försöka fånga essensen i det som sägs och dela in yttrandena mer funktionsmässigt.

Ytterligare en aspekt av den komplexitet som är förenad med frågor som rör språkförståelse är att det i vårt material visar sig att man bara kan ackommodera framgångsrikt om man har förhållandevis goda kunskaper i de språk som ingår i kommunikationssituationen. Om målet med ackommoderingen är att främja flyt i konversationen på ett innehållsligt plan räcker alltså inte en god vilja till.

För att föra diskussionen ett steg vidare om vad man förstår och inte förstår och om vad förståelse egentligen innebär framgår det i vårt material att samtalsdeltagarna inte endast använder språket för att göra sig förstådda eller överföra information utan också för att knyta kontakter, umgås, diskutera, markera social position etc. Den pragmatiska aspekten av språkförståelsen hamnar därför i fokus i vårt nuvarande och kommande arbete. I linje med detta torde den viktigaste definitionen av språkförståelse vara huruvida man upplever kommunikationen som vällyckad och inte en entydig fokusering på om allt blivit ordagrant dechiffrerat. Utifrån detta resonemang vill vi med en vidare undersökning se om det finns skäl att anta att ett alltför tydligt fokus på språkets referentiella aspekt ställer sig i vägen för effektiv kommunikation – vårt material visar att sådana tendenser finns.

Vi ser våra pilotundersökningar och våra tentativa resultat som en portal som öppnar för en större undersökning. Mot bakgrund av resultaten i INS-undersökningen har vi särskilt ägnat oss åt den svaga länken i den skandinaviska kedjan av så kallad semikommunikation och har studerat vad som faktiskt sker i svensk-danska samtalsrum. Ett viktigt resultat är de skillnader i fokus som blir tydliga, nämligen mellan språkets referentiella, pragmatiska och sociala aspekt, och ett annat att förhållandet mellan aspekterna är ytterst komplext.

Litteratur

- Börestam Uhlmann, Ulla, 1994: *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Textgruppen i Uppsala AB.
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson, 2005: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. Tema Nord.
- Lundin, Katarina & Robert Zola Christensen, 2001: *Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000. Gymnasisters läsförståelse*. Nordlund 22:1. Institutionen för nordiska språk i Lund.
- Zeevaert, Ludger. 2004. *Interskandinavische Kommunikation. Strategien zur Etablierung von Verständigung zwischen Skandinavien im Diskurs*. Philologia. Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse 64. Hamburg: Verlag Dr Kovac.

Summary

In this article (“Communicative strategies in Swedish-Danish conversation areas – some preliminary tendencies”), we aim at investigating the different strategies used by Swedes and Danes when discussing different topics with each other. The choice of studying communication by Swedes and Danes is based on the relatively similar intercomprehension of the neighbour language in the two countries, and on the fact that the Øresund region, more than any other area in Scandinavia, proposes environments where intercomprehension and useful communicative strategies are necessary.

The results presented in this article are based on two different investigations, each in turn consisting of classroom observations and interviews. We wish to stress that the studies are to be considered pre-investigations for a major, planned investigation, for which the tentative results reached so far constitute the ground. In the first investigation we refer to, Swedish and Danish students, around the age of 25, discuss a book they have read in advance. The second investigation was carried out as a follow-up of the tentative results of the first one; hence we aimed at varying the level of comprehension of the neighbour language of the group members.

In the second investigation, the participants, between 25 and 35 years of age and with at least 4 years of university studies, were given different topics as the starting point for an argumentation.

The strategies of accommodation appearing in our material can be divided tentatively into three different levels, N1, N2, and N3 ('N' for Sw. 'nivå', Eng. 'level'). What we here refer to as N2-accommodation is characterized by the participants' choice of words and partly also syntactic patterns, in order to make it easier for the rest of the group to understand. Furthermore, they also adjust their speech in another and more conscious way than N1-accommodators. N2-accommodation requires relatively fluent skills in the neighbour language. The accommodation strategies categorised as N3 display a different pattern. In order for N3-accommodation to appear, some participants must, to some extent, know both languages involved, and the result of N3-accommodation points in two different directions. On the one hand, the degree of accommodation of those knowing both languages is so high that the others stop accommodating. As a result, the majority of the group members understand less than the participants involved in N2- or even N1-accommodation. On the other hand, we can also detect the opposite pattern: accommodation becomes superfluous, and all participants stop accommodating.

Från deklARATION till handling

Mikael Reuter

Nordiska rådet fastställde 2006 en deklARATION om nordisk språkpolitik. Nordens språkråd kommer att lyfta fram tre prioriterade områden när det gäller uppföljningen av deklARATIONEN: grannspråksförståelse och grannspråksundervisning, parallellspråkighet på universitet och högskolor samt språkteknologi. Dessutom vill Nordens språkråd sätta fokus på mångspråkigheten. Mikael Reuter är ordförande i Nordens språkråd under år 2007.

I Språk i Norden 2006 presenterades utkastet till en deklARATION om nordisk språkpolitik, avsedd att antas av Nordiska ministerrådet. Efter en remissomgång godkändes texten med vissa mindre ändringar av de nordiska undervisnings- och utbildningsministrarna i september 2006, behandlades av Nordiska rådet under höstsessionen och fastställdes slutligen i november 2006. DeklARATIONEN är inte juridiskt bindande men de nordiska ministrarna "förpliktar sig till att förverkliga de långsiktiga målen" i deklARATIONEN. Förhoppningsvis gäller detta också under-tecknarnas efterträdare.

DeklARATIONEN har beskrivits som den första samlade nordiska språkpolitik som har antagits på så hög nivå. Den är därför värd att ta på allvar, och Minister-rådets ämbetsmannakommitté för utbildning (ÄK-U) har bett sitt expertorgan Nordens språkråd att komma med förslag om prioriteringar och konkreta åtgärder som kan främja målen i deklARATIONEN, både på nordiskt och på nationellt plan.

Enligt deklARATIONEN är utgångspunkten för den nordiska språkpolitiken att Nordens samhällsbärande språk är och förblir starka och levande, att de som är samhällsbärande språk förblir samhällsbärande och att det nordiska samarbetet även fortsättningsvis bedrivs på de skandinaviska språken, d.v.s. danska, norska och svenska. Alla nordbor har enligt deklARATIONEN rätt

- att tillägna sig ett samhällsbärande språk i tal och skrift, så att de kan delta i samhällslivet,

- att tillägna sig förståelse av och kunskaper i ett skandinaviskt språk och förståelse av de övriga skandinaviska språken, så att de kan ta del i den nordiska språkgemenskapen,
- att tillägna sig språk med internationell räckvidd så att de kan delta i utvecklingen av det internationella samfundet,
- att bevara och utveckla sitt modersmål och sitt nationella minoritetsspråk.

En nordisk språkpolitik bör därför sikta mot:

- att alla nordbor kan läsa och skriva det eller de språk som fungerar som samhällsbärande i det område där de bor,
- att alla nordbor kan kommunicera med varandra, i första hand på ett skandinaviskt språk,
- att alla nordbor har grundläggande kunskaper om språkliga rättigheter i Norden och om språksituationen i Norden,
- att alla nordbor har mycket goda kunskaper i minst ett språk med internationell räckvidd och goda kunskaper i ytterligare ett främmande språk,
- att alla nordbor har allmänna kunskaper om vad språket är och hur det fungerar.

För att målen skall nås vill kultur- och utbildningsministrarna arbeta med följande fyra frågor: språkförståelse och språkkunskap, parallellspråkighet, mångspråkighet och Norden som språklig föregångsregion.

Nordens språkråd har stannat för att lyfta fram tre prioriterade områden när det gäller uppföljningen av deklARATIONEN:

- Grannspråkförståelse/grannspråksundervisning
- Parallellspråkighet på universitet och högskolor
- Språkteknologi.

Härutöver vill Nordens språkråd sätta fokus på mångspråkigheten. I Norden talas i dag närmare 200 modersmål. Nordbor med ett minoritetsspråk eller ett utomnordiskt språk som modersmål ska ha möjlighet att utveckla sitt språk, och Norden måste kunna ta till vara den stora kunskapsresurs som de många modersmålen innebär.

Gransspråksförståelse

Ett stort nordiskt forskningsprojekt har gett vid handen att gransspråksförståelsen (dvs. förståelsen av danska, norska och svenska) har blivit sämre, och att i synnerhet de unga har svårt att förstå varandras språk. En bidragande orsak är uppenbarligen att gransspråksundervisningen inte har den ställning i skolan som den borde ha, bland annat enligt Helsingforsavtalet. De flesta eleverna har i praktiken inte fått någon gransspråksundervisning under skoltiden.

Det som skiljer det nordiska samarbetet från annat internationellt samarbete är just språkgemenskapen, även om den fungerar olika för nordbor med olika modersmål. Också finnar som har deltagit en tid i det nordiska samarbetet – både på formell och på informell nivå – brukar vittna om att användningen av skandinaviska ger samarbetet mervärde och skapar en speciell gemenskap.

Nordens språkråd anser därför att gransspråkundervisningen och undervisningen i skandinaviska språk som främmande språk (svenska i Finland, danska på Island osv.) bör prioriteras högt. I första hand är detta något som bör ske på nationell nivå, framför allt i grundskole- och gymnasieundervisningen och därmed också i lärarutbildningen. Kravet om att gransspråken ska behandlas i undervisningen bör formuleras klart och konkret i läroplanerna. För Islands och framför allt Finlands del gäller det att se till att kunskaperna i danska respektive svenska inte fortsätter att försämrans utan att dessa språk tvärtom stärks i grundskole- och gymnasieutbildningen, och gärna kompletteras med de andra skandinaviska språken.

I mångt och mycket handlar det om attityder. Eleverna måste få komma i kontakt med gransspråken på ett positivt sätt, så att de inser hur man med relativt små ansträngningar kan lära sig förstå alla de skandinaviska språken och bli delaktig av den nordiska språkgemenskapen. Sådana inslag av gransspråkstexter m.m. behöver inte begränsas till språkämnena utan kan med fördel förekomma också inom undervisningen i till exempel geografi och historia.

Ett stort projekt som Nordens språkråd har varit med om att starta i samarbete med Nordiska kulturfonden är utbildningen av 60 så kallade nordiska språkpi-loter, det vill säga lärare som ska kunna fungera som handledare och inspiratörer för sina kolleger. Utbildningen kommer att ske vid de nordiska kursgårdarna, de så kallade pärlorna.

Parallellspråkighet på universitet och högskolor

En arbetsgrupp under Nordens språkråd har gjort en kartläggning av förhållandet mellan engelska och Nordens språk som undervisningsspråk i högre utbildning.

Arbetsgruppen rekommenderar bland annat att det formuleras en nyanserad och förpliktande språkpolitik för alla universitet och högskolor och att valet av undervisningsspråk för olika kurser ska vara väl övervägt och basera sig på kursens syfte och nivå m.m.

Arbetsgruppen föreslår också att alla högskolor ska ha tillgång till språkcenter som kan erbjuda både språkundervisning av olika slag och annat språkstöd, till exempel språkgranskning av texter både på studenternas modersmål och på främmande språk. Språkcentren kunde också ha till uppgift att certifiera lärare som undervisar på ett annat språk än sitt modersmål. Sådana språkcenter finns redan i Finland, och vissa av dem erbjuder bland annat kurser i vetenskapligt skrivande både på studenternas modersmål och på engelska, förutom omfattande kurser i främmande språk och det andra nationalspråket. Dessutom bör utländska studerande få tillgång till avancerade kurser i landets samhällsberande språk så att de på sikt kan delta i undervisning också på det språket.

Det är vidare viktigt att forskare inom alla områden uppmuntras att skriva vetenskapliga eller åtminstone populärvetenskapliga texter också på respektive lands eget eller egna språk, så att resultaten av forskningen får en bredare spridning bland annat i massmedierna.

Språkteknologi

Både Nordens språkråd och de nordiska språknämnderna har under de senaste åren engagerat sig starkt i språkteknologin. Främst har det handlat om program för skrivstöd och språkkontroll, språkteknologiska resurser (textkorpusar, flerspråkiga ordböcker m.m.), flerspråkig sökning och i viss mån översättningsprogram. Fokus just nu ligger på nordiskt samarbete kring ord- och textdatabaser, bland annat parallellkorpusar. En viktig fråga är upphovsrätten: det gäller att finna en formel för hur texter av olika slag i elektronisk form kan ställas till forskningens och programutvecklingens disposition till rimliga kostnader utan att det kränker upphovsrätten.

I framtiden kommer troligen datorstödd översättning att bli ett allt viktigare område för forskning och utveckling, och det nämns också speciellt i deklarationen. En hel del har redan satsats på översättningsprogram främst i Danmark, Finland och Sverige. Här vore det viktigt att få till stånd ett fungerande nordiskt samarbete så att man med gemensamma krafter kan bygga ut resurser och dra nytta av varandras forskning.

Inga av de nordiska språken är så stora att språkteknologisk utveckling av det här slaget är lönsam utan samhällets stöd. Detta gäller naturligtvis i ännu högre

grad språk med relativt få talare, som färöiska, grönländska och samiska. Det behövs både nationella och nordiska satsningar, och det handlar inte om obetydliga pengar. På sikt kan man ändå räkna med att satsningarna är lönsamma med tanke på språkens framtida utveckling.

Nordens språkråd har låtit utarbeta en så kallad vismansrapport om behovet av nordiska språkteknologiska satsningar under de närmaste tio åren, och den kommer att ligga till grund för det fortsatta arbetet.

Uppföljning både nationellt och nordiskt

De flesta av de konkreta åtgärder som föreslås utifrån den språkpolitiska deklARATIONEN är sådana som i första hand bör genomföras i de enskilda länderna. Vi får därför hoppas att de nordiska kultur- och utbildningsministrarna och deras medarbetare liksom deras kolleger bland politikerna tar deklARATIONEN på allvar också i den politik som förs nationellt. Ministrarna lär spontant ha rest sig och ap- plåderat när deklARATIONEN hade antagits slutgiltigt. Som så ofta gäller det att ha kvar entusiasmen också när man kommer hem och inte längre är omgiven av sina nordiska kolleger.

Det som Nordens språkråd och andra språkliga och språkpolitiska experter kan göra är att följa utvecklingen och komma med idéer och initiativ. En del pengar kan kanaliseras genom programmet Nordplus språk och säkert också genom Nordiska kulturfonden, men det handlar närmast om stöd för vidareutveckling av idéer.

Summary

In November 2006, the ministers of education of the Nordic countries agreed on a Declaration on Nordic language policy after hearing the Nordic Council. The declaration is not legally binding, but the ministers have undertaken to achieve its long-range goals.

According to the declaration, the basis for Nordic language policy is that the languages of the Nordic countries which are essential to society (i.e. the national languages) are and will remain strong and vital, and that Nordic cooperation will continue to be carried out in the Scandinavian languages, i.e. Danish, Norwegian, and Swedish. All Nordic residents should have the right to acquire skills in a language essential to society, in order to participate in the workings of society; to acquire an understanding of and skills in a Scandinavian language and an understanding of the other Scandinavian languages in order to take part in the Nor-

dic language community; to acquire a language of international importance so that they can take part in the development of the global community; and to preserve and develop their mother tongue, in case it is not one of the above mentioned.

The Nordic Language Council has been asked to point out and give priority to practical actions that can promote the goals of the declaration at a national and Nordic level. The council has agreed on three preferential areas:

- improving mutual understanding of the Scandinavian languages*
- parallel use of national languages and English at the university level*
- language technology for the Nordic languages.*

In addition, the Nordic Language Council wants to focus on promoting multilingualism in the Nordic countries and the right to preserve and develop one's mother tongue.

High priority should be given to improving classroom instruction in neighbour languages, as well as to instruction in Scandinavian languages as lingua francas and foreign languages. A requirement for this is that instruction in neighbour languages is also reinforced in teacher training. For this purpose, a programme for further education of sixty "Nordic language pilots" has been launched.

Farväl till den svenska modellen – eller god dag?

Olle Josephson

I och med omorganiseringen av den svenska språkvården, som numera är samlad under Språkrådet vid Institutet för språk och folkminnen, har språken i Sverige blivit en offentlig angelägenhet. Förankringen i lagar och förordningar har stärkts. Artikelförfattaren ser i denna artikel på omorganiseringen i ett historiskt perspektiv som belyser språkvårdsideologin under 1900-talet.

Den 1 juli 2006 omorganiserades svensk språkvård. Myndigheten Språk- och folkminnesinstitutet förändrades kraftigt i och med att den bytte namn till *Institutet för språk och folkminnen* och fick uppgiften som "central myndighet på språkets område". Till myndigheten fördes sekretariatet för Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden, liksom ett par medarbetare från Justitiedepartementet som arbetar med klarspråk. Dessa olika grupper bildade tillsammans avdelningen *Språkrådet* inom myndigheten, d.v.s. den avdelning som arbetar med språkvård. Avdelningen tillfördes också resurser för arbete med romani chib och teckenspråk.

Att läsa om organisatoriska förändringar brukar vara måttligt inspirerande. I den här korta artikeln ska jag ändå diskutera omorganiseringen, delvis i ett historiskt perspektiv. Möjligen kan det lära oss något om språkvårdsideologi i Sverige under 1900-talet.

Min utgångspunkt är, som sig bör, nordiskt jämförande. I en artikel i *Språk i Norden* 2002 diskuterar Oddrun Grønvik gemensamma drag i den nordiska modellen för språkvård. Hon lyfter bland annat fram följande punkter, här citerade i förkortat skick:

- Det nordiska språksamarbeidet er organisert ut frå språksamfunn, ikkje ut frå stat.
- Kwart språksamfunn har si språknemnd med oppnemnde representanter frå offentlege organ og private institusjonar.

- Arbeidet i språknemndene og det nordiske språksamarbeidet er heimla i lov og i offentlege vedtak. Det er i hovudsak offetlig finansiert.
- Språkpolitikk, språkvern og nordisk samarbeid om språkspørsmål er eit allment godteke offetleg ansvar.

Karaktäristiken stämmer inte fullt ut på alla nordiska länder, men kärnan är gemensam: varje land har särskilda, offentligt finansierade institutioner för språkvård, och språkvård är en offentlig angelägenhet, öppen för allmän debatt.

Inom denna ram finns sedan säregenheter för varje land. Dansk Sprognævn är i mycket uppbyggd kring arbetet med Retskrivningsordbogen, Språkrådet i Norge präglades till för några år sedan av att man måste förhålla sig till två skriftspråksnormaler, finländsk språkvård finns samlad i ett stort forskningscentrum med stora ordboksavdelningar m.m. Till en del är dessa säregenheter betingade av den specifika språksituationen i varje land, till en del av historiska tillfälligheter.

Ett särdrag för svensk språkvård var fram till den 1 juli 2006 oviljan att låta den vara en statlig angelägenhet fullt ut. De viktigaste språkvårdsorganen har haft en privaträttslig ställning. Svenska språknämnden, liksom Sverigefinska språknämnden, har haft formen av slutna ideella föreningar som lyft stora statsbidrag för att bemanna sina sekretariat. Terminologisentrum TNC, som leder det svenska terminologiarbetet, är ett aktiebolag. Till saken hör också att den kändaste språkvårdsinstitutionen i Sverige, Svenska Akademien, står helt fri från staten.

Betydelsen av denna organisatoriska särart ska inte överdrivas. Det har inte inneburit att Svenska språknämndens arbete varit väsensskilt från de nordiska systerorganisationernas. För den svenska allmänhet som utnyttjat Språknämndens tjänster, har organisationsfrågan varit oväsentlig; flertalet har nog uppfattat Språknämnden som en liten myndighet.

Men det kan ändå vara värt att reflektera över historiska omständigheter och språkpolitiska argument som legat bakom den svenska språkvårdens organisation. Det säger något både om synen på språk och om synen på kulturpolitik i Sverige under 1900-talets andra hälft.

Svenska språknämnden bildades 1944, då under namnet *Nämnden för svensk språkvård*, på initiativ av läroverkslärare i svenska – eller modersmål som ämnet då hette – Föreningen Norden, Svenska Akademien, Radiotjänst och några andra institutioner. (För Språknämndens historia hänvisas en gång för alla till Lindgren, 2007). Ett starkare nordiskt samarbete i språkfrågor och ett närmande mellan de nordiska språken var en viktig drivkraft. Men att nämnden fick sin speciella form bör kanske ändå förklaras av andra faktorer. Jag vill peka på tre stycken, som kännetecknar Sverige vid 1900-talets mitt.

Den första är enspråkigheten. Samiska och tornedalsfinska minoriteter till trots uppfattades Sverige som ett enspråkigt samhälle för sextio år sedan. Det enda språket av gemensamt nationellt intresse var svenskan. Kunskaperna i och användningen av främmande språk var mycket begränsade. Efter striderna kring sekelskiftet 1900 var standardnormen i skrift därtill väl stabiliserad. Det fanns visserligen orosmoment, särskilt folkskolläraernas krav på en vittgående stavningsreform, men några djupare språkstrider, av vare sig norskt eller finländskt slag, hittade man inte det svenska samhället.

Einar Haugen hade ännu inte formulerat sin stadieteori för språkplaneringens olika faser. Men hade han gjort det, skulle säkert alla svenska språkvårdare ha hävdat att man befann sig i det typiska förbättringsstadiet (*elaboration* är Haugens term) där tonvikten ligger vid ord- och grammatikvård (eller "korpusplanering" med ett tämligen misslyckat engelskt översättningslån). I ett sådant skede är det naturligt att överlämna mycket av arbetet till språkvetare och lärare på fältet. Den offentliga debatten blir också ämnesmässigt begränsad; den kommer framför allt att röra språkriktighet. En statlig myndighet som avgör språkpolitiska tvistigheter finns det inte behov av – särskilt inte i ett 1940-talsverige, där statsapparaten ännu var föga utbyggd.

En andra faktor är vad man kan kalla läroverkskulturen. Läroverken, de få universiteten och grupperingar med anknytning till dem – dit kan t.ex. Svenska Akademien räknas – hade ännu en stark och obestridd ställning i svenskt kulturliv. Att vara professor i ett humanistiskt ämne innebar nästan automatiskt en plattform i offentligheten, studentexamen var inträdesbiljett till ledande positioner, och läroverkslärarnas ämnesförening i svenska, Modersmålslärares förening, hade ett inflytande som vida överträffar Svenskläraryöreningens i dag. Läroverkskulturen var central för den skrivna standardnormen, med studentskrivningarna i modersmål (d.v.s. svenska) som ett slags yttersta måttstock. *Riktig svenska* av Erik Wellander, professor inte i svenska utan i tyska, kom med sin första upplaga 1939 och kunde fungera som en kodifiering av denna norm. De som i större utsträckning hade skriften som redskap i sitt yrkesliv – och det var ganska få i industrisamhället – var i de flesta fall präglade av läroverkskulturen.

Det fanns dock en motvikt, en tredje faktor, nämligen folkrörelse- och folkbildningskulturen. Genom folkhögskolor, studiecirklar, föreningsliv och facklig och politisk verksamhet kunde andra och bredare grupper ta skriften och ett offentligt språk i bruk. Också dessa miljöer erbjöd vägar till inflytelserika positioner inom politiken, stora organisationer, pressen och folkrörelseföretag. Årtiondena omkring 1950 innebär nog en höjdpunkt för folkrörelsekulturens makt och självkänsla. Förhållandet till läroverkskulturen var sällan antagonistiskt; snarare

såg man varandra som kompletterande. Det är typiskt att när tv infördes i Sverige i mitten av 1950-talet stod folkrörelserna för 40 procent av ägandet, medan de ledande programtjänstemännen oftast var akademiker och rekryterades från läroverkskulturen.

Gemensamt för båda miljöerna var en viss misstänksamhet mot statlig styrning. Inom läroverkskulturen hade man höga tankar om den egna lärdomen och kunde falla tillbaka på universitetens självständighetstraditioner. Folkrörelsekulturen byggde på en tradition av självstyrelse, tillit till eget bildningsarbete och inre demokrati. Man kan dock inte tala om någon statsfientlighet; snarare kunde staten betraktas som en samarbetspartner på jämställd fot av båda grupperna.

Nämnden för svensk språkvård kan därför till sin organisationsform följdriktigt beskrivas som ett slags allians mellan läroverkskulturen och folkrörelsekulturen, med den förra som dominerande part. Det var alldeles tillräckligt för uppgiften. Det gav god förankring i de skikt som bar upp standardspråket och goda kanaler till dem man ville nå.

Nästa expansionsperiod för svensk språkvård infaller på 1970-talet. Tiden är då en annan. Enspråkigheten är inte längre lika självklar i och med den omfattande invandringen sedan 1960-talet, med finnar som den största enskilda språkgruppen. Både läroverkskulturen och folkrörelsekulturen har försvagats, inte minst därför att utbildningssektorn, från förskola till universitet, vuxit sig stark. Massmedierna har en betydligt starkare position. Det utpräglade industrisamhället är på väg bort, medan den offentliga sektorn sysselsätter allt flera – det innebär också att fler yrkesverksamma använder skriften i sitt arbete.

Man kunde förvänta sig att resultatet blivit en utbyggd, statlig språkvård. En motsvarande myndighetsexpansion ägde rum inom många andra områden. Men det blev inte så. Nämnden för svensk språkvård bytte visserligen namn till Svenska språknämnden 1974 och fick säkrare garantier för ett årligt statsbidrag och någon tjänst till. Men den behöll i grunden sin gamla organisationsform. En särskild liten språknämnd för finskan i Sverige, Sverigefinska språknämnden, bildades 1975 enligt samma modell som Svenska språknämnden – för övriga invandrar- eller minoritetsspråk byggdes inga institutioner. Det snabbt accelererande arbetet med myndigheternas språkvård, klarspråksarbetet, organiserades inom ramen för olika myndigheter, med stöd av Regeringskansliet men utan att något riktigt stabilt centrum upprättades.

Att man behöll den gamla organisationsformen 1974 motiverades med att det helt enkelt blev billigare. Det rör sig dock om så små utgifter för statskassan att det troligen också fanns ideologiska skäl. Huvudvikten låg fortfarande vid ord- och grammatikvård; också Sverigefinska språknämndens uppgifter var i huvudsak

av den arten. Det ansågs lämpligt att markera att vad som ska stå i ordböcker och rekommendationer i språkriktighetsfrågor inte ytterst var en uppgift för regeringsmakten. Det var en fråga att lösa i samverkan mellan experter och den ganska breda grupp av allmänheten som kunde kallas kvalificerade språkbrukare. (Tanken känns igen framför allt från brittisk och amerikansk språkvårdstradition.) Det innebar faktiskt också en markering att mer utpräglad språkpolitiska frågor inte var av den vikt att de krävde en särskild myndighet. Men det tänkte man inte på 1974 – ordet *språkpolitik* fanns knappast. Den specifikt svenska språkvårdsmodellen av 1974 års märke skulle alltså kunna sammanfattas i två satser: standardnormen är inte i första hand statsmakternas angelägenhet, och språkpolitik behövs inte. Denna modell innebär också att språklagstiftningen blir begränsad: ingen rättskrivningsordbokslag som i Danmark, inget grundlagsfäst nationalspråk som i Finland.

Det måste sägas att denna hållning var långtifrån konsekvent.Handledningar och anvisningar för myndighetsspråket, som blev allt vanligare, var just en statlig angelägenhet. Den språkpolitiska debatten om invandrarspråkens ställning var tidvis intensiv under 1970- och 80-talet.

Men modellen övergavs alltså inte förrän 2006. Det var resultatet av en lång politisk process – präglad av svensk grundlighet och långsamhet, brukar man säga i de nordiska grannländerna. Den kan dateras åtminstone från 1998 då Svenska språknämnden, på kulturministerns uppdrag, lade fram ett handlingsprogram för svenska språket, och den fortsatte med det genomarbetade betänkandet *Mål i mun* (SOU2002:27) 2002, regeringspropositionen *Bästa språket* i september 2005 och riksdagens beslut om en svensk språkpolitik den 7 december samma år.

På ett allmänt plan är det viktigaste i riksdagsbeslutet de fyra övergripande mål för svensk språkpolitik som slås fast:

- Svenska språket ska vara huvudspråk i Sverige.
- Svenska ska vara ett komplett och samhällsbärande språk.
- Den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig.
- Alla ska ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och att få möjlighet att lära sig främmande språk.

Därmed har alltså språkpolitiken erkänts som en ofrånkomlig del av det svenska samhället. Orsakerna är inte svåra att urskilja: informationstekniken, EU-medlemskapet, det internationaliserade arbetslivet, de många nya modersmålen i Sverige,

engelskans allt starkare ställning – kort sagt det som brukar sammanfattas i slagordet globalisering.

Viktigast är att Sverige inte längre låter sig förstås som enspråkigt, även om svenska är det gemensamma huvudspråket för alla som bor i Sverige. Engelska har snarast blivit ett slags andraspråk. Sverige ratificerade 1999 Europarådskonventionen för fem inhemska minoritetsspråk (samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch). Därtill finns ytterligare kanske 150 modersmål i landet, med arabiska, spanska, persiska och språk från det forna Jugoslavien som de största. Kanske närmare tio procent av svenskarna har annat modersmål än svenska. I likhet med språkvården i nästan alla Europas stater står svensk språkvård inför en grundläggande flerspråkighetsfråga: hur skapa ett språksamhälle där nationalspråk, den internationella engelskan och de olika modersmålen har rimligt utrymme och inte används så att de vidgar kunskapsklyftor och sociala klyftor?

I ett sådant läge kan inte språkvård längre bara handla om ord- och grammatikvård. Också språkvalsplanering (ett begrepp som svarar rätt väl mot engelskans *status planning*) blir en viktig uppgift. Exempelvis arbetar i dag allt fler svenska universitet och högskolor med att utarbeta en långsiktig språkstrategi, framför allt för att avväga förhållandet mellan svenska och engelska. I det arbetet kan de behöva bistånd av språkvetare och språkvårdare.

Det är också tydligt att det nya läget kräver mer av språklagstiftning. Minoritetsspråkslagar finns alltså redan. Riksdagsbeslutet hösten 2005 innebar inte något beslut om språklag, men senare har den svenska regeringen utsett en utredning i frågan, och allt talar för att riksdagen våren 2008 beslutar om en lag om svenskan som Sveriges huvudspråk.

Återvänder man till Grønviks fyra punkter ser man att de två senare passar bättre in på svenska förhållanden än tidigare. Språket har än mer blivit en oförlig angelägenhet, och förankringen i lagar och förordningar stärks. Det går alltså att säga farväl till den specifikt svenska modellen.

Men ser man till de två första punkterna kan man möjligen säga god dag till nya svenska säregenheter. Det stämmer inte riktigt med svenska förhållanden att "kvart språksamfund har si språknemnd". Den samiska språkvården är visserligen organiserad inom ramen för Sametinget. Men de fyra andra minoritetsspråken är så att säga inlemmade i Institutet för språk och folkminnen och Språkrådet; språkvårdare i finska och romani chib är direkt knutna till Språkrådet, språkvårdare i meänkieli till Institutets Umeåavdelning. Det inrättas visserligen en särskild referensgrupp för varje minoritetsspråk, men någon egen språknämnd är det inte fråga om. Minoritetsspråken bildar inte ens egna avdelningar inom myndigheten. Bakom denna organisering utifrån stat, inte utifrån språksamfund, ligger uppfatt-

ningen att det är nödvändigt med ett helhetsgrepp om språksituationen i Sverige för att balansera olika språk. Små självständiga organisationer för varje språk, vilka var och en slåss för sin egen framgång och inget annat, skulle på sikt bara gynna den starkaste. Det är orimligt att tänka sig att mycket små modersmål i Sverige i längden skulle kunna hävda sig bara genom egna organisationer – troligen skulle det snarare bidra till deras isolering i språksamhället. Institutet för språk och folkminnen har också enligt sin instruktion som en av sina uppgifter att ”samla kunskap om och följa användningen av samtliga språk i Sverige”, d.v.s. samtliga ca 150 modersmål.

Det finns numera en ganska rik internationell litteratur i det som brukar kallas *language policy* – en adekvat svensk översättning är nog *språkvård och språkpolitik*. I sådan litteratur diskuteras utförligt lagar, ideologier och praxis (t.ex. Spolsky 2004, Mar-Molinero & Stevenson, 2006, Ricento, 2006). Däremot är det ovanligt att rent institutionella förhållanden för språkvård och språkplanering fokuseras och problematiseras. Det är inte konstigt; ämnet är som sagt en smula tråkigt. Men det är inte oviktigt. Institutionella förhållanden avspeglar rådande språkvårdsideologi och bestämmer också mycket av språkvårdens handlingsutrymme. Jag tror till exempel att den språkvårdens organisationshistoria bjuder en viktig lärdom: en förutsättning för framgångsrik språkvård i globaliseringens tidevarv är en stark språkvårdsinstitution på nationell nivå.

Litteratur

- Grønvik, Oddrun, 2002: Det nordiske språksamarbeidet – eit mønster til etterlikning? I: *Språk i Norden 2002*. Novus forlag, Oslo. S. 23–46.
- Haugen, Einar, 1987: *Blessings of Babel. Bilingualism and language planning*. Mouton de Gruyter.
- Lindgren, Birgitta, red., 2007: *Nämnd, inte glömd. Historik över Nämnden för svensk språkvård och Svenska språknämnden 1944–2006*. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 95.) Stockholm.
- Mar-Molinero, Clare & Stevenson, Patrick, 2006: *Language ideologies, policies and practices*. Palgrave. Macmillan.
- Ricento, Thomas, red., 2006: *An introduction to language policy. Theory and Method*. Blackwell.
- Spolsky, Bernhard, 2004: *Language policy*. Cambridge University Press.

Summary

The institutions of Swedish language planning and language policy activities were reorganised in 2006. The former Svenska språknämnden (Swedish Language Council), Sverigefinska språknämnden (The Finnish Language Council in Sweden), and experts in plain language from the Swedish Ministry of Justice, were united in a new institution, Språkrådet (Language Council of Sweden), which, in turn, formed a department of Institutet för språk och folkminnen (Institute for Language and Folklore): the new central public authority for language. In this article, the reorganisation is discussed from a historical and ideological perspective.

The roots of the organisational forms of Swedish language planning are found in Sweden in the mid-20th century. At that time, Sweden was a seemingly monolingual society, where the written standard norm was managed, monitored and mediated by an elite culture of university professors and teachers of secondary grammar schools on the one hand, and by strong adult educational and popular movements on the other. The increase in the number of welfare state authorities in the 1960s and 70s influenced the organisation of Swedish language planning only to a limited extent. The emergence of a multilingual society in a globalised context forced new organisational forms. A conclusion drawn in the article is that globalisation requires strong national institutions in the sectors of culture and education, to promote linguistic equality and linguistic rights.

Det nordiske språksamarbeidet i 2006

Rikke E. Hauge

Nettverket for språknemndene i Norden samarbeider på flere områder, som konferanser, symposier, rapporter, nettsider og årsskrift. I denne artikkelen får man en oversikt over dette samarbeidet i 2006. Nordens språkråd er opprettet av Nordisk ministerråd og fungerer som styre for språkprogrammet Nordpluss språk. De viktigste prosjektene og sakene Nordens språkråd behandlet siste året, er omtalt i artikkelen, blant annet den nordiske språkdeklarasjonen.

Nettverket for språknemndene i Norden

Nettverket for språknemndene i Norden samarbeider på flere områder. Det blir arrangert nordiske konferanser og seminarer, og det blir utgitt et årsskrift, konferanserapporter og andre skrifter. I løpet av året blir det avholdt minst ett felles møte der representanter fra alle språknemndene i Norden deltar (se adresseliste over nemndene bak i boka). På disse møtene får man informasjon om aktuelle saker i respektive språknemnd, og det blir holdt foredrag av felles nordisk interesse med påfølgende diskusjoner. Nettverket får økonomisk støtte fra Nordens språkråd.

Hvert land har en nordisk sekretær som kontaktperson for det nordiske samarbeidet. I 2006 var det følgende personer: Pia Jarvad (Dansk Sprognævn), Eivor Sommardahl (Forskningscentralen för de inhemska språken), Ari Páll Kristinsson (Íslensk málnefnd), Torbjørg Breivik til september og deretter Rikke E. Hauge (Språkrådet, Norge) og Birgitta Lindgren (Språkrådet, Sverige).

Møter

Nettverksmøte mellom språknemndene i Norden

Et nettverksmøte ble holdt 30.–31. august 2006 i forbindelse med det nordiske språkmøtet i Selfoss. Det viktigste temaet var omstruktureringen i språknemndene dette året. Flere av nemndene i de nordiske landene har i de siste årene vært gjen-

nom slike prosesser, som bl.a. har resultert i nye arbeidsoppgaver og satsingsområder. Norsk språkråd ble til Språkrådet i 2005, Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden ble lagt ned i 2006, og virksomheten ble overtatt av det nyetablerte Språkrådet, som er en del av Institutet för språk och folkminnen. I stedet for en egen lov om Íslensk málnefnd foreligger det nå en paragraf om språknemnden i en ny lov om det nye islandske språkinstituttet, Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum (Árni Magnússon instituttet for islandske studier). Íslensk málnefnds kontor, Íslensk málstöð, ble en avdeling i det nye instituttet.

Nærmere informasjon ligger på nettsidene til de respektive språknemndene.

Det 53. nordiske språkmøtet

Møtet ble arrangert av Íslensk málnefnd i samarbeid med Nordens språkråd og var lagt til Selfoss på Island, 1.–3. september 2006. Temaet var ”mediespråk”. Det ble ikke bare fokusert på de tradisjonelle etermediene og aviser i papirutgave, men minst like mye på hva nettutgaver og endret teknologi betyr for mediespråket. Det var ti foredrag, en orientering fra det foregående nettverksmøtet, og det var avsatt tid til diskusjoner. Det ble også arrangert en flott utflukt.

Konferanser

Godt sprog er klart sprog

En konferanse om klarspråk med tittelen ”Godt sprog er klart sprog”, ble arrangert av Dansk Sprognævn i samarbeid med Nordens språkråd i Gileleje 15.–17. november 2006.

Klarspråk er et prioritert område i det nordiske språksamarbeidet. Dette var den fjerde nordiske klarspråkkonferansen i regi av språknemndene. Temaet i år var språket i kommunene. Det var invitert ansatte i staten, i kommuner, i privat virksomhet og språkfolk fra nordiske samarbeidsorganer, universiteter og høyskoler. Antall deltakere var nærmere femti. Det blir laget en rapport fra konferansen.

Språkteknologisk infrastruktur i Norden

Arbeidsgruppa for språkteknologi arrangerte en nordisk konferanse i Göteborg 26. oktober 2006 med tittelen ”Språkteknologisk infrastruktur i Norden”. Temaer som ble tatt opp, var infrastrukturen i Norden og Europa, språkteknologiens behov for ressurser, opphavsrettigheter, finansiering, erfaringer fra flerspråklig søking og ikke minst samarbeidet fremover. Det kommer en rapport fra konferansen.

Internordisk språkforståelse

Det store nordiske prosjektet om internordisk språkforståelse er avsluttet, og 8.–9.2.06 holdt Nordisk kulturfond og Språkrådet i Norge en sluttkonferanse på Schæffergården i København i den forbindelse. Målgruppen var primært forskere og språkvitere fra universiteter og høyskoler. Prosjektlederne foreleste om prosjektets resultater, metoder og analyser, og resultatene ble diskutert fra ulike synsvinkler. Det er utgitt en rapport om undersøkelsen med tittelen ”Håller språket ihop Norden?”. En elektronisk utgave av rapporten finnes på de nordiske nettsidene.

Nettsider

De nordiske språknemndene har felles nordiske nettsider: www.nordisk-sprakrad.no. Her er det informasjon om det nordiske språksamarbeidet med lenker til språknemndene, Nordisk ministerråd og andre samarbeidspartnere. Det er informasjon om kommende nordiske konferanser og seminarer og rapporter fra dem som er arrangert. Det er dessuten lenker til forskjellige prosjekter, elektroniske ordbøker og rapporter. En bestillingsliste over nordiske skrifter og rapporter finnes også.

Språk i Norden

Tittelen på årsskriftet til de nordiske språknemndene er *Språk i Norden*. Det har vært utgitt i 37 år og erstattet i sin tid *Nordiske språkspørsmål* eller *Nordiske sprogproblemer* (dansk tittel) som kom ut første gang alt i 1956. Skriftet inneholder bl. a. artikler om emner som har vært behandlet på de nordiske språkmøtene, og rapporter eller artikler fra andre språkkonferanser i Norden. I 2006 fikk Språk i Norden ny grafisk utforming og størrelse. Hovedtemaet dette året var språkpolitikk og språkstrategi.

Språkteknologi

Nettverket for språknemndene i Norden har nedsatt en arbeidsgruppe for språkteknologi. Det langsiktige målet med samarbeidet er:

- att stärka språkvårdens inflytande över språkteknologiska produkter och deras konsekvenser för skriftspråksnormer och språkanvändning
- att verka för att nordisk språkteknologi håller god språklig kvalitet

- att verka för att viktig teknik tas fram och görs tillgänglig för språken i Norden och anpassas till grupper med särskilda behov även när kommersiella intressen saknas
- att främja samarbete mellan språkvård, forskning och industri i Norden.

Gruppen holder årlige arbeidsmøter og arrangerer seminarer, i 2006 et seminar om språkteknologisk infrastruktur i Norden (se avnittet Konferanser).

Nordisk forening for leksikografi

Symposium om historiske ordbøker i Norden

I januar 2006 arrangerte Nordisk forening for leksikografi sitt årlige symposium på Schæffergården utenfor København. Det var deltakere fra alle de nordiske landene. Temaet var historiske ordbøker i Norden, dvs. ordbøker som helt eller delvis beskriver ordforrådet fra et tidsrom som ligger tydelig før tidspunktet for utarbeidelse av de konkrete ordbøkene. Det var foredrag både om synkrone og diakrone ordbøker. De fleste av foredragene er publisert i foreningens årsskrift, og en rapport fra symposiet i det internasjonale tidsskriftet *Lexicographica*.

LexicoNordica 13 (2006)

Foruten fagartikler fra bl.a. symposiet om historiske ordbøker inneholder LexicoNordica 13 ti anmeldelser av svenske, danske, norske og islandske ordbøker. Det er også kommet med tre svar på anmeldelser og meddelelser fra foreningen om aktuelle saker.

Nordens språkråd

Nordisk ministerråd opprettet Nordens språkråd i 2004. Sylfest Lomheim fra Språkrådet i Norge fungerte som formann i 2006.

Den nordiske språkdeklarasjonen

En meget viktig sak for Nordens språkråd har vært arbeidet med en felles nordisk språkdeklarasjon om nordisk språkpolitikk, og i 2006 ble den vedtatt av de nordiske utdanningsministrene. Den danske utdanningsministeren Bertel Haarder uttalte i Nordisk råd at det er den største språkpolitiske begivenheten som har funnet sted etter den annen verdenskrig. Deklarasjonen tar blant annet sikte på å styrke nabospråkundervisningen i skolen og gjøre de nordiske språkene synlige i

offentligheten, som i film og tv. Et annet mål er å utvikle flere internordiske ord-bøker, både elektroniske og papirbaserte.

Prosjekter/saker

Andre viktige saker for Nordens språkråd har vært arbeidet med en ny versjon av den nordiske språkkonvensjonen, som nå også skal omfatte rettighetene til personer med færøysk, grønlandsk og samisk som morsmål. "Vismannsrapporten: strategi for en nordisk språkteknologi de neste 10 årene" ble ferdig i 2006. Det samme gjelder en rapport om synet på praktisering av parallellspråk på universitet og høyskoler. Arbeidet med en nordisk nettordbok ble videreført.

Prosjektmidler

Styret fordelte vel 7 millioner danske kroner til nordiske tiltak og prosjekter etter å ha behandlet 90 søknader. Det ble dessuten bestemt at en ekstrabevilgning til en målrettet innsats for grannespråkforståelsen skulle gå til kurs for lærere. Målet er å etablere nordiske språkpiloter i skolen og lærerutdanningen i Norden. Det er også gitt en ekstrabevilgning til å lage en nordisk fagspråklig bibliografi, og arbeidet ble påbegynt høsten 2006.

Summary

The Language councils of the Nordic countries cooperate on a number of projects and activities such as conferences, symposia, reports, web sites and a yearbook. In this paper, a survey of activities undertaken in 2006 will be given. The Nordic Language Council was founded by the Nordic Council (Nordisk Ministerråd), and functions as governing body for the language programme "Nordpluss språk". The more important projects and issues on the agenda of the Nordic Language Council in 2006 are commented on in this paper, the most prominent amongst them being the Nordic Language Declaration.

Ny språklitteratur

Danmark

Jørgen Nørby Jensen

Billedordbog dansk. Af Henrik Dahl. 1. udg. Alinea, København 2006.

Brøgger, Lillian: Anton elsker ymer. Politikens Forlag, København. 2006. 96 s.

Et antonym er et ord der har modsat betydning af et andet ord, fx *rig* over for *fattig* og *bred* kontra *smal*. Katten Anton demonstrerer modsætninger og kontraster i *Anton elsker ymer*, der primært henvender sig til børn.

Danske Studier 2006. Udgivet af Merete K. Jørgensen og Henrik Blicher under medvirken af Simon Skovgaard. C.A. Reitzels Forlag, København 2006. 224 s.

Af bindets store artikler er der i denne sammenhæng grund til at fremhæve *Andrzej Szubert*: Lingvistisk klassificering af låneord, *Claus Drengsted*: Adjektteorien, og *Marianne Johansen*: Sproglig socialisation ved spisebordet. En oversigt over forskning i middagsbordssamtaler.

Danske Talesprog, bind 7. Udgivet af Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Dialektforskning. C.A. Reitzels Forlag 2006, 187 s.

Bindet indeholder to store afhandlinger: *Inger Ejsskjær*: Franske låneord i de danske dialekter, og *Inge Lise Pedersen*: Sociolingvistiske betragtninger over franske låneords vej ind i danske dialekter.

Dansk-Engelsk Juridisk Ordbog. Af Helle Pals Frandsen. 2. udg. Gyldendal, København 2006. 359 s.

Dansk-Spansk Juridisk Ordbog. Af Torben Henriksen. 1. udg., i serien Gyldendals Røde Ordbøger, Gyldendal, København 2006. 903 s.

Durst Andersen, Per m.fl. (red.): Ny forskning i grammatik. Fællespublikation 13. Sixtussymposiet 2005. Udgivet med støtte fra Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, Odense 2006. 228 s.

Publikationen er den trettende fællespublikation i serien *Ny forskning i grammatik* og giver ligesom tidligere bind læseren et indblik i den nationale sprogforskning inden for dansk og en lang række fremmedsprog. Størst interesse i en dansksproglig sammenhæng har *Anne Jensen: Om for og fordi*, *Eva Skafte Jensen: Hvis børn er det egentlig? Om relativsætninger, bestemthed m.m. i Skånske Lov i ældre middeldansk*, *Janus Mortensen: Epistemiske og evidentielle sætningsadverbialer i dansk og engelsk*, *Sune Sønderberg Mortensen: Temporale konjunktioner i dansk*, og *Rita Therkelsen: Kodning af spørgsmålgentagelse på dansk*.

Engelsk-Dansk Dansk-Engelsk Ordbog - large. Af Anna Garde. 4. udg., i serien De Stribede Ordbøger, Gyldendal, København 2006. 1007 s. + cd-rom.

Engelsk-Dansk Erhvervsordbog. Af Birger Andersen, Karin Balsgart og Sven Tarp. Gyldendal, København 2006. 686 s.

Engelsk-Dansk Økonomisk Ordbog. Af Annemette Lyng Svensson. 5. udg. Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg 2006. 376 s.

Erhvervsøkonomisk ordbog. Af Børge Rasmussen. Academica, København 2006. 167 s., illustreret.

Fransk-Dansk Dansk-Fransk Ordbog - large. Redigeret af Ea Tryggvason Bay. 2. udg., i serien De Stribede Ordbøger, Gyldendal, København 2006. 645 s. + cd-rom.

Hansen, Erik: Dæmonernes port. Materiale til studiet af dansk sprog. Hans Reitzels Forlag, København 2006, 5. udg. 192 s.

Dæmonernes port er en kort, systematisk oversigt over hovedtrækkene af den formelle side af dansk sprog. Bogens formål er, hurtigt og effektivt, at give læseren helt elementær indsigt i grammatik og fonetik. Ved bogens indretning er der lagt stor vægt på opgaverne, som kan bruges både i undervisning og ved selvstudium. I 5. udgave af denne lærebogsklassiker er der kommet to nye kapitler til: et om retskrivning og et om sprognormer og sprognormering. Bogen henvender sig til lærere og studerende i dansk sprog på seminarie- og universitetsniveau.

Hermes. Tidsskrift for Sprogforskning. 36-2006 + 37-2006. Redigeret af Henning Bergenholtz m.fl. Udgivet af Fakultetet for Sprog og Erhvervskommunikation, Handelshøjskolen i Århus. 230 s. + 159 s.

Af årgangens artikler er der i denne sammenhæng grund til at nævne *Masako Suzuki*: Ordsprog og idiomer, *Lise Bernhardt*: Kohærens og kohæsion i hypertexter. Om sammenhæng i internettekster (nr. 36), og *Henning Bergenholtz* og *Mia Jobnsen*: Language Policy and Communication Policy – Same Same but Different? (nr. 37).

Holmboe, Ellen: Kort og godt om at skrive til nettet. Dansk lærerforeningens Forlag, København 2006. 66 s.

Kort og godt om at skrive til nettet handler om nettekster og om hvordan man får dem til at virke. Bogen tager internettets kommunikative muligheder op og viser hvordan man med brug af danskfaglige tilgange kan lære at skrive bedre i nettets forskellige genrer.

Illustrated Building Dictionary: Dansk-Engelsk English-Danish. Af Ulrik A. Hovmand. Huset Hovmand, København 2006. 363 s., illustreret.

Jarvad, Pia: Bevingede Ord. Gads Forlag, København 2006, 7. udg. 574 s.

Bevingede ord er en fuldstændig nyrevideret udgave af T. Vogel-Jørgensens klassiker, der udkom første gang i 1940. Bogen indeholder over 4500 bevingede ord, dvs. almindelig kendte ord eller talemåder hvis ophavsmand eller litterære oprindelse kan påvises. Ordbogens artikler forklarer hvor de bevingede ord stammer fra, hvad de betyder, og hvornår og i hvilken sammenhæng de først er anvendt.

Karrebæk, Martha Sif (red.): Tosprogede børn i det danske samfund. Hans Reitzels Forlag, København 2006. 239 s.

Bogen handler om tosprogede børns liv og opvækstvilkår i dagens Danmark. Den er skrevet af førende danske forskere på området og henvender sig til studerende samt uddannede pædagoger, lærere, socialrådgivere, læger, psykologer, politifolk og alle andre der beskæftiger sig med tosprogede børn.

Af bogens otte kapitler er der i denne sammenhæng særlig grund til at fremhæve *Jens Normann Jørgensen*: Sprogs betydning for tosprogede børn (kapitel 1) og *Anne Holmen*: Pædagogisk praksis (kapitel 8).

Kirilova, Marta: "Han er en fra Amager, men også lidt fra Afrika". Dansk med accent: en empirisk baseret analyse af indfødte danskeres holdninger til dansk talesprog med forskellige accenter. Københavnerstudier i Tosprogethed, bind 40. Københavns Universitet 2006. 104 s.

I bogen redegøres der for en undersøgelse af indfødte danskeres holdninger til dansk talt med accent. Bogen beskriver bl.a. hvordan forskellige fremmede accenter påvirker opfattelsen af de personer der taler dansk med accent, ligesom den diskuterer om der eksisterer en sammenhæng mellem graden af accent og vurderingen af den accenttalende på en række personlighedstræk.

Klujeff, Marie Lund og Hanne Roer (red.): Retorikkens aktualitet. Grundbog i retorisk analyse. Hans Reitzels Forlag, København 2006. 312 s.

Retorikkens aktualitet giver en oversigt over moderne retorisk teori og metode og bringer eksempler på genre- og publikumsanalyse, samtale- og argumentationsanalyse, komparativ retorik, billedretorik og politisk retorik. Hvert kapitel rummer både en præsentation af forskningsfeltet og en udfoldet analyse af konkrete eksempler hentet fra centrale retoriske områder som fx politiske taler og diskussioner, kulturdebatten, tv-interview, prædikener og juridiske krydsforhør. Målet er at vise bredden og mulighederne i brugen af retorisk kritik som praktisk og analytisk disciplin.

Retorikkens aktualitet er skrevet som grundbog til de retoriske studier og vil kunne finde anvendelse inden for en hel række studier og undervisningssammenhænge hvor retorikken og dens metoder indgår.

Kock, Christian og Birthe Tandrup: Skriv i alle genrer. Gyldendal, København 2006. 188 s.

Skriv i alle genrer er en bog om at lære at skrive, læse og analysere tekster. Bogen gennemgår det håndværksmæssige i at skrive tekster i forskellige genrer og opbygger en "værkstøjskasse" der hjælper brugerne til både at producere egne tekster og analysere andres. *Skriv i alle genrer* er en nyredigeret udgave af *Skriv kreativt* fra 1989, men hvor fokus i 1989 var på skriveprocessen og de procesorienterede arbejdsformer, er det nu i højere grad på virkemidler i det færdige produkt - uanset genre.

Bogen indeholder desuden stof om argumentation og formidling samt om retoriske grundbegreber og retorisk analyse, og både litterære tekster og sagprosatetekster inddrages. *Skriv i alle genrer* henvender sig til danskfaget på de gymnasiale uddannelser, men kan også bruges som grundbog for tilvalgsfaget retorik.

Lorentzen, Henrik og Lars Trap Jensen (red.): Nordiske Studier i Leksikografi 8. Rapport fra Konference om Leksikografi i Norden, Sønderborg 24.-28. maj 2005. Skrifter udgivet af Nordisk Forening for Leksikografi. Skrift nr. 8. København 2006. 416 s.

Rapporten indeholder de fleste af de foredrag der blev holdt på den ottende konference om leksikografi i Norden, som fandt sted på Idrætshøjskolen i Sønderborg i dagene 24.-28. maj 2005. Af de mange bidrag kan nævnes *Lars Brink*: Den fraseologiske terminologi, *Øystein Eek*: Nyord og allmenne ordbøger, *Ken Farø*: Leksikografisk radikalisme. 10 forslag til den bilingvale ordbog, *Asgerd Gudiksen*: Ømålsordbogen og mejetærskergenerationen, *Karin Hallén* og *Eva Thelin*: Ett svenskt dialektlexikon i startgroparna, *Henrik Lorentzen* og *Lars Trap-Jensen*: *ordnet.dk* – et nyt sprogligt opslagsværk på internettet, *Sanni Nimb*: Adverbiers syntaks i ordbøger, *Emma Sköldberg*: Idiom och semantisk variation - i autentisk språkbruk och i ordböcker, *Lars S. Vikør*: Skandinaviske lærebøger i leksikografi og leksikologi - tverrnasjonalt oversyn og vurdering.

Lundquist, Lita: Tekstkompetence på fremmedsprog. Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg 2006. 160 s. + cd-rom.

Tekstkompetence på fremmedsprog henvender sig til alle der har brug for at læse og skrive på fremmedsprog. Bogen viser hvordan man med systematisk viden om sprog, tekster og omverden kan forbedre sin tekstkompetence på fremmedsprog. Med bogen følger desuden to e-lærings-programmer.

Madsen, Lis (red.): Nabosprogsdidaktik. Dansk lærerforeningen 2006. 263 s.

Nabosprogsdidaktik har til formål at give lærere og lærerstuderende en fornøden basisviden og ideer til hvordan de bedre kan inddrage nabosprogene i danskundervisningen. Bogen er en samling artikler skrevet af skandinaviske forskere der alle lægger vægt på fordelene ved at man kan forstå sit nabosprog. Artikelsamlingen består dels af en række baggrundsartikler der giver en teoretisk viden om sprog, didaktik, uddannelsessystemer m.v., dels af en række didaktiske artikler med vægt på *hvad, hvorfor* og *hvordan*. Bogen falder i fem hovedafsnit: *Sprog, Ung i Norden, Det nordiske uddannelsessystem, Ny litteratur i Norden* og *Nabosprogsdidaktik*.

Fra afsnittet *Sprog* skal fremhæves *Jørn Lund*: Norden, de nordiske sprog – og nordisk sprogpolitik, og *Tore Kristiansen*: Udtalevariation og standardisering i Skandinavien: historisk overblik og forklaringsmodeller. Og fra afsnittet *Nabosprogsdidaktik* kan nævnes *Lis Madsen*: Nabosprogsdidaktik – eksemplificeret i

forhold til læreruddannelse og grundskole. Bogen tænkes anvendt af lærere og lærerstuderende i hele Skandinavien.

Min første røde ordbog – engelsk. Af Dorte Maria Buhl og Ellen Jørgensen i serien Gyldendals Røde Ordbøger, Gyldendal, København 2006. 187 s., illustreret.

Mål & Mæle. 29. årgang, nr. 1-4. Redigeret af Carsten Elbro, Erik Hansen, Holger Juul, Jørn Lund og Pernille Frost (fra nr. 3: Kasper Boye og Ken Farø i stedet for Pernille Frost og Holger Juul). 2006. 32 s. + 32 s. + 32 s. + 32 s.

Foruden den traditionelle brevkasse *Sprogligheder* med spørgsmål om sprog indeholder årgangen artikler af bl.a. *Mads Poulsen*: Det tror jeg da godt man kan sige. Om sætningsknuder, *Carsten Elbro*: S sammensatte ords deling, *Jan Katlev*: Er der et sprog der hedder skånsk? (nr. 1), *Ken Farø*, *Kjeld Kristensen* og *Sebastian Kürschner*: Mål! – Gol! – Tor! – om fodboldsprog, *Jens Nørgård-Sørensen*: Plus at det er rart at hænge ud med nogle på sin egen alder (nr. 2), *Kasper Boye*: At tro, *Allan Røder*: Svællinger og andre sjældenheder (nr. 3), *Birgitte Jacobsen*: Kalker i Grønlandsk, og *Vibeke Winge*: Fra spielverderber til Supergeil. Gamle og nye tyske lån i dansk (nr. 4). I årgangen lanceres desuden kampagnen *Årets ord* (nr. 3). Læserne inviteres til at indsende eksempler på ord der har været særlig fremtrædende i 2006. Af nomineringerne, som findes i nr. 4, kan nævnes *friværddi*, *wellness*, *überseksuel*, *happylapping*, *sammenhængskraft* og *podcast*.

NyS. Nydanske sprogstudier. 34-35-2006. Redigeret af Tanya Christensen m.fl. Udgivet af Afdeling for Dansk Dialektforskning. Nordisk Forskningsinstitut. København 2006. 268 s.

Nys 34-35 er et dobbeltnummer med temaet *Sprogvidenskabelige forskningstraditioner*. Nummerets 6 artikler præsenterer en bred vifte af de mest centrale tilgange til hvad sprog er, og hvordan det udforskes. Artiklerne er: *Frans Gregersen*: Strukturalismen i vore hjerter, *Bjarne Ørsnes*: Formel Sproganalyse med Lexical-Functional Grammar, *Peter Harder*: Dansk Funktionel Lingvistik, *Peter Widell*, *Ib Ulbæk* og *Niels Møller Nielsen*: Pragmatik, *Mie Femø Nielsen*, *Jakob Steensig* og *Johannes Wagner*: Konversationsanalyse i Danmark, og *Tore Kristiansen* og *Inge Lise Pedersen*: Sociolingvistik.

Nysprog nu. Modersmål-Selskabets årbog 2006. C.A. Reitzels Forlag, København 2006. 136 s.

Temaet for Modersmål-Selskabets årbog 2006 er *Nysprog nu*. Begrebet nysprog er brugt i Orwelsk forstand om et sprog der forhindrer, indskrænker eller kun muliggør en bestemt form for tankevirksomhed. I en række essay diskuterer bogen om vi i 2006 på forskellige områder ser tendenser i retning af nysprog. Af bogens artikler kan nævnes *Christian Kock*: Newspeak – toppen af isbjerget, *Pernille Frost*: "Det hedder det ikke!", *Helle Bønløkke*: Vend sproget på hovedet, *Steen Ankerdal*: I sport er nysprog blevet fælleseje, og *Margrethe Heidemann Andersen*: Engelsk – et spørgsmål om magt?

Nyt fra Sprognævnet 2006 nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16. s. + 16. s. Dansk Sprognævn.

Hvert nummer indeholder et udvalg af sproglige spørgsmål til Dansk Sprognævn, bogomtaler og artikler om sproglige forhold. Årgangens artikler er: *Henrik Andersson*: Om supplementet til Ordbog over det danske Sprog, *Vibeke Sandersen*: Om konkurrencen mellem i og på (nr. 1), *Niels Davidsen-Nielsen*: Direktør for sproget, *Pia Jarvad*: Vibeke Sandersen 70 år, *Henrik Lorentzen* og *Lars Trap-Jensen*: Den Danske Ordbog - set i bakspejlet (nr. 2), *Vibeke Sandersen*: Når trykket afgør betydningen (nr. 3), *Jørgen Nørby Jensen*: Noget om pendulord og andre irriterende sprogforandringer, *Ole Ravnholt*: Gorgonzola – en "beskyttet oprindelsesbetegnelse" med gammel hævde i dansk (nr. 4).

Ordet fanger. Festskrift til Pia Jarvad i anledning af 60-års-dagen. Redigeret af Jørgen Nørby Jensen, Ole Ravnholt og Jørgen Schack. Dansk Sprognævns skrifter 37. Dansk Sprognævn 2006. 203 s.

Ordet fanger er et festskrift til Pia Jarvad, seniorforsker i Dansk Sprognævn. Det er udsendt i anledning af hendes 60-års fødselsdag. Festskriftet er skrevet af nuværende og tidligere kollegaer og andre med tilknytning til Sprognævnet, og det indeholder i alt 12 kortere og længere artikler om forskellige sproglige emner: *Niels Davidsen-Nielsen*: Hvad betyder *benholdsvis*?, *Henrik Galberg Jacobsen*: Gamle ord i nye klæder. Lille ortografisk ændringsordbog 1775-2001, *Asgerd Gudiksen*: Om *halv-* og *hel-* og halvaffikser, *Arne Hamburger*: Stumt *b* foran *v* i starten af et ord eller en stavelse, *Erik Hansen*: **Kylling** *sb.* (ny brug), *Tore Kristiansen* og *Jacob Thøgersen*: Rigtige mænd er ikke bange for engelsk - om konstruktion af sprogholdninger og kønsidentitet, *Jørn Lund*: Nye ord. Gennemtræk og tilvækst, *Ida Elisabeth Mørch*: Bestemthed og nøgen form, *Jørgen Nørby Jensen*: 60 ord på 60-års-dagen, *Marianne Rathje*: Hvordan udtales *weekend* i dag?, *Ole Ravnholt*: Passivens subjekter, *Jørgen Schack*: Pseudohomonymer.

Politikens Skoleretskrivningsordbog. Af Ordbogsredaktionen. 1. udg. Politikens Forlag, København 2006. 408 s.

Politikens Synonymordbog. Redigeret af Jørgen Nørby Jensen. 14. udg. Politikens Forlag, København 2006. 330 s.

Psykologisk-pædagogisk Ordbog. Af Mogens Hansen, Poul Thomsen og Ole Varming. 15. udg. Hans Reitzels Forlag, København 2006. 520 s., illustreret.

Rask, Kirsten: 505 sprogøvelser i dansk stavning, grammatik og komma. Grafisk Litteratur, København 2006. 72 s.

Med denne bog kan man teste sin kunnen inden for dansk stavning, grammatik og kommasætning. Hedder det for eksempel: Har du *nogen* eller *nogle* indvendinger? *System tekniker* eller *systemtekniker*? Hun gik *udenfor et øjeblik* eller *uden for et øjeblik*. Vinden bliver *relativ varm* eller *relativt varm*? Øvelserne i bogens første kapitel handler om retstavning og er inddelt efter særlige emner, fx *ad* eller *af*, et eller to ord, *højest* eller *højst*, *ligge* eller *lægge*. Andet kapitel er meget kort og gælder specielt forkortelser. Tredje kapitel om tegnsætning er delt op efter fem hovedgrupper for kommatering. Fjerde kapitel om grammatik indeholder øvelser om ordklasser, analyse af sætningers led og skelnen mellem hel-sætninger og ledsætninger. Femte kapitel indeholder tre hele tekster: én tekst med forskellige fejltypen og to tekster hvor det drejer sig om hensigtsmæssigt formidlingsprog. Sidste del af bogen er en facitliste til de 505 øvelser.

Rask, Kirsten: Skrivekultur i mailen. Grafisk Litteratur, København 2006. 40 s.

Skrivekultur i mailen giver gode råd om hensigtsmæssig sproglig adfærd i mailkommunikation, bl.a. ved at beskrive den hensynsfulde afsender og den modne modtager. Bogen behandler desuden emner som indlednings- og afslutningshilsner, den interne mail, tekstens rammer og det interaktive sprog. Bagest i bogen sammenfattes det hele i 8 råd.

Skøtt Andersen, Erik: Sprogets redskabsskur. Dansklærerforeningen 2006. 126 s.

Med hovedvægt på dansk sprog beskrives, foruden grammatik, forskellen på tale og skrift, sprogets udvikling, dialekter, slang og ironi m.m. Bogen er beregnet til folkeskolens ældste klasser.

Sprogforum tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik. Årgang 12, 2006, nr. 36 (tema: sociolingvistik), nr. 37 (tema: almen sprogforståelse) og nr. 38 (tema: e-læring og m-læring). Redigeret af Karen Lund, Karen Risager og Michael Svendsen Pedersen. 66 s. + 64 s. + 67 s.

Der er i 2006 udkommet 3 numre af dette tidsskrift. Nr. 36 er et temanummer om *sociolingvistik* med artikler af bl.a. *Bent Preisler*: Sprogpolitik er ”det muliges kunst?”, *Peter Harder*: Sprog til hjemme- og udebane, *Anne Holmer*: Tosprogede elevers engelskkundskaber, og *Frans Gregersen*: Om sprogforandring i virkelig tid. I nr. 37 sættes der fokus på det nye gymnasiefag *almen sprogforståelse*. Af artiklerne kan nævnes *Anne Jensen*: Almen Sprogforståelse: hvad er det?, *Pia Quist*: Etnografi i sprogundervisningen - et blik på sproglig variation, *Maarja Siner*: Sproglæreren som (ubevidst) sprogpolitisk aktør. Temaet i nr. 38 er *e-læring og m-læring*, og det indeholder artikler af bl.a. *Jens Johannesen*: Mingoville.dk - et eksempel på sproglige muligheder inden for it, *Lene Rybner* og *Mads Bo-Kristensen*: Dansk på mobilen, *Iben Schelde Thomsen* og *Jette Blåstedt*: Sproglæring uden for klasseværelset - en fantastisk måde at lære sprog på.

Retskrivningsordbogen, cd-rom. Af Dansk Sprognævn. 3. udg., version 2 med ændrede kommaregler. Alinea, København 2006.

Skoleordbog - tysk. Redigeret af Carsten Hansen og Katrine Wohllebe. 1. udg. Alinea, København 2006. 1056 s.

Sprog og Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 24. årgang, 2006, nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 16 s. Redigeret af Michael Blædel.

Foruden omtaler og anmeldelser af sproglig litteratur indeholder numrene kortere artikler om forskellige sproglige forhold. Af særlig interesse er *Kjeld Kristensen*: Den Danske Ordbog - en ordbog med fejl (nr. 1), *Jens Møller Nielsen*: Systemtilhænger (interview med Sabine Kirchmeier-Andersen i anledning af hendes udnævnelse til direktør for Dansk Sprognævn) (nr. 2), *Rasmus Rune Axelsen*: Om retskrivningsreformen i Tyskland, *Georg Søndergaard*: Det ældste dansk (nr. 3), *Margrethe Vestager*: Om engelsk som 2. sprog - hvorfor? (nr. 4).

Sprogteknologi i dansk perspektiv: en samling artikler om sprogforskning og automatisk sprogbehandling. Redigeret af Anna Braasch m.fl. C.A. Reitzels Forlag, København 2006. 434 s.

Sprogteknologi i dansk perspektiv handler om hvordan man kan sætte computere i stand til at behandle sprog. Bogen giver en introduktion til fagområdet som

sådan og fokuserer på en lang række emner inden for sprogforskning. Af artiklerne kan nævnes *Bente Maegaard*: Sprogteknologi for dansk, *Ebbe Spang-Hansen*: Sprogteknologi og humaniora, *Peter Juel-Henrichsen*: Det talte sprog – det tålte sprog?, *Viggo Hansen*: Maskinoversættelse fra en brugers perspektiv, og *Dorthe Haltrup Hansen*: Sprogteknologiske værktøjer til tekst-og informationshåndtering.

Studier i Nordisk 2004-2005. Selskab for Nordisk Filologi. Foredrag og årsberetning. Redigeret og grafisk tilrettelagt af Dorthe Duncker. København 2006. 220 s.

19. februar 2004 var der i Selskab for Nordisk Filologi indkaldt til en dyst på ord. Anledningen var udgivelsen af Den Danske Ordbogs første bind i november 2003 (omtalt i Sprog i Norden 2004, s. 206). Rollerne som udfordrere var tildelt *Frans Gregersen* og *Niels Davidsen-Nielsen*, mens *Lars Trap-Jensen* og *Henrik Lorentzen* stillede op for at forsvare ordbogen. De tre indlæg indleder den foreliggende beretning under overskriften *Den Danske Ordbog i krydsild*. Det drejer sig om: *Frans Gregersen*: Pygmalion og DDO, *Niels Davidsen-Nielsen*: En ordbog der åbner op, og *Lars Trap-Jensen* og *Henrik Lorentzen*: Episode 3: Ordbogen slår igen. I beretningens anden del skriver *Anne Duekilde* og *Henrik Andersson* i to artikler om færdiggørelsen af Supplementet til Ordbog over det danske Sprog (ODS-S) i anledningen af udgivelsen af femte og sidste bind den 20. oktober 2005. Af publikationens øvrige 12 artikler kan nævnes: *Lars Brink*: Det flade a vil dø, *Pia Quist*: Sproglig variation i storbyen – tre senmoderne udfordringer, og *Vibeke Sandersen*: "Skriv at De har Helsen og Helbred".

Sundhedsfaglig ordbog. Af Lissi Hansen. 1. udg. Munksgaard Danmark, København 2006. 132 s.

Tyrkisk-Dansk Ordbog. Af Lars Hansen under medvirken af Murat Alpar. 3. reviderede udg. Special-pædagogisk Forlag, Herning 2006. 587 s.

Tysk-Dansk Juridisk Ordbog. Af W. Gubba. 4. udg. Gyldendal, København 2006. 723 s.

Uri, Helene: Hvad er sprog? Oversat af Ole Thornye. Dansk bearbejdning: Jens Normann Jørgensen og Tore Kristiansen. Akademisk Forlag, København 2006. 198 s.

Hvad er sprog?, der er oversat fra norsk, er et essay om hvordan sprog er bygget op, bruges og udvikles. Der lægges særlig vægt på sprogtilegnelse: Hvordan

lærer børn deres modersmål, og hvordan lærer man et nyt sprog? Bogen munder ud i en diskussion om fremtidens dansk. Jens Normann Jørgensen og Tore Kristiansen har varetaget den danske bearbejdning, som især for den sidste dels vedkommende har karakter af selvstændige bidrag.

Vi skriver dig til. Festskrift til Vibeke Sandersen i anledning af 70-årsdagen. Redigeret af Anita Ågerup Jervelund, Marianne Rathje og Jørgen Schack. Dansk Sprognævnets skrifter 36. Dansk Sprognævn 2006. 189 s.

Vi skriver dig til er et festskrift til seniorforsker, dr.phil. *Vibeke Sandersen*. Den 5. maj 2006 fyldte hun 70 år, og med udgangen af måneden gik hun på pension. Vibeke Sandersen blev ansat i Dansk Sprognævn 1.4.1992 efter en ansættelse som lektor ved Danmarks Lærerhøjskole (det nuværende Danmarks Pædagogiske Universitet). I 2003 forsvarede hun sin store disputats *"Jeg skriver dig til for at lade dig vide"*. *Skrivefærdighed og skriftsprog hos menige danske soldater i treårskrigen 1848-50*, og dermed blev Vibeke Sandersen den første der erhvervede en doktorgrad i Sprognævnets tjeneste.

Festskriftet er skrevet af nuværende og tidligere kollegaer, og det indeholder i alt 14 kortere og længere artikler om forskellige sproglige emner: *Else Bojsen*: Skrivefærdighed og daglig tale i København ca. 1785, *Niels Davidsen-Nielsen*: Hvor skal startkommaet stå?, *Henrik Galberg Jacobsen*: RO 1777. Om retskrivningen i *Ove Mallings Store og gode Handlinger* - den første danske retskrivningsordbog, *Arne Hamburger*: En minister forud for sin tid, *Erik Hansen*: Er der en forklaring?, *Pia Jarvad*: Funktion og roller for fagsprog, videnskabsprog og almensprog, *Bent Jørgensen*: Den danske retskrivnings kilder og Retskrivningsordbogen, *Jørn Lund*: Brudstykker af den store nordiske krønike om sprogpolitik, *Ida Elisabeth Mørch*: Semantiske nuancer i brugen af hyppige andetled, *Jørgen Nørby Jensen*: Bindestrøg eller ej? Om skrivemåden af nogle engelske låneord, *Marianne Rathje*: *Og sådan noget* - et ungdomssprogligt fyldudtryk?, *Jørgen Schack*: Frekvens og proveniens. Om nyere fremmedord i det centrale danske ordforråd, *Jacob Thøgersen*: Vi vil undersøge hvad gør denne spørgekonstruktion, *Anita Ågerup Jervelund*: *Meningsfuld, prestigefyldt* og andre ord på *-fuld* og *-fyldt*.

Wagn, Hélène: Bal-løver og bænkevarmere samt 78 andre sjove, gamle ord, der ikke må gå i glemmebogen. Politikens Forlag, København 2006. 93 s.

I bogen forklares en række gamle ord der ifølge forfatteren er truet på livet fordi ingen længere gider bruge dem. Hvem var fx Per Nittengryn, hvornår kan man være en klamphugger, hvad er en diskenspringer, hvornår har man galgen-

humor, og hvad vil det sige at græde krokodilletårer? Det er blot nogle af de ord som Hélène Wagn skriver om i bogen, der primært henvender sig til børn.

Widell, Peter og Mette Kunøe (red.): 10. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog. Aarhus Universitet 7.-8. oktober 2004. Århus 2005. 394 s.

Siden 1986 har sprogforskere fra ind- og udland hvert andet år mødtes i Århus for at sætte fokus på udforskningen af det danske sprog. På det 10. møde, der fandt sted i oktober 2004, deltog 71 sprogforskere med i alt 38 foredrag. De 33 er trykt i den foreliggende rapport. Af rapportens artikler kan nævnes: *Else Bojsen* og *Lars Trap-Jensen*: ODS, ODS-S og fremtiden, *Lars Brink*: Etnonymer - det danske sprogs bersærker gang, *Ditte Laursen*: Svar udbedes! Besvarelsesnormen i unges sms-kommunikation, *Torben Thrane*: Grammatisk kontrol og kontrolmarkører i dansk, og *Ole Togeby*: Dette er (ikke) en pibe - billedtekster og tekstbilleder.

Ømålsordbogen. En sproglig-saglig ordbog over dialekterne på Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og omliggende øer. Bind 8 (hundepisk-istrør). Udgivet af Afdeling for Dialektforskning. Nordisk Forskningsinstitut. Københavns Universitet. Universitets-Jubilæets danske Samfunds skrifter nr. 565. C.A. Reitzels Forlag, København 2006. 473 s.

Finland

Charlotta af Hällström-Reijonen, Anna-Liisa Kristiansson-Seppälä, Aino Piehl, Klaas Ruppel

Arkkitehtuuri- ja rakennussanasto suomi-englanti-suomi. Architectural and building glossary Finnish-English-Finnish. Suomen arkkitehtiiliitto SAFA. Helsinki: Rakennustieto, 2006. 172 s.

Automaatio, Automation. Del 1: Sanasto, dokumentointi ja toiminnallinen turvallisuus Vocabulary, documentation and functional safety. Helsinki: Suomen standardisoimisliitto, 2006. 468 s.

Autotekniikan ammattisanasto (bilteknisk terminologi), Ahti Vänttinen (red.). Robert Bosch GmbH. Helsinki: Autoalan koulutuskeskus, 2006. 722 s.

Bisnes- ja it-sanasto suomi-englanti-suomi (finsk-engelsk-finsk affärs- och it-ordlista) Ahti Hytönen (red.) Helsinki: WSOY, 2006. 744 s.

Blomqvist, Marianne: Vad heter finlandssvenskarna? Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner, volym 177. Helsingfors 2006. 157 s.

Blomqvists bok är en populärt hållen framställning som ger information om finlandssvenskarnas förnamn, smeknamn, öknamn och släktnamn från medeltiden till våra dagar. Boken lämpar sig väl för grundkurser i namnkunskap, men är intressant läsning även för den namnintresserade allmänheten. Den ger också blivande föräldrar mångahanda uppslag till namn.

Englannin idiomisanakirja (engelsk idiomordbok) Anna Mauranen & Seppo Raudaskoski. Helsinki: Otava, 2006. 434 s.

Englanti-suomi-idiomisanakirja (engelsk-finsk idiomordbok) Helsinki: Gummerus, Kielikone, 2006. 621, [4] s.

Hakulinen, Kerkko: Paikannimet (Ortnamn). WSOY. Juva 2006. 612 s.

Boken omfattar 6 200 alfabetiserade ordartiklar med ortnamn från hela världen, t.ex. namn på världsdelar, namn, huvudstäder och stora länders förvaltningsområden samt naturnamn. Dessutom ges förklaringar av olika ord och termer som kan ingå i namn. Uppslagsorden är på finska, engelska samt ifrågavarande lands officiella språk. Artiklarna ger också uppgifter om namnens etymologi och betydelse.

Harling-Kranck, Gunilla & Hanna Lehti-Eklund, 2005: Folkmålsstudier 44. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi, Helsingfors.

Folkmålsstudier 44 består av artiklar om textanalys ur olika synvinklar. Anna-Malin Karlsson diskuterar i en artikel kring skärningspunkten mellan pragmatik och grammatik i olika grammatiska traditioner. Marianne Nordman skriver om hur nordister avslutar sina doktorsavhandlingar. Charlotta af Hällström-Reijonen behandlar språkvårdens roll vid utgivningen av Karl A. Tavaststjernas *Samlade skrifter* (1924).

Heikkilä, Elina: Kuvan ja tekstin välissä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1065. SKS. Vantaa 2006. 286 s.

I denna doktorsavhandling granskar Elina Heikkilä bildtexter ur tre synvinklar: bildtextens betydelse för hur man tolkar en bild, bildtextens förhållande till ru-

briken och brödtexten samt typiska språkliga drag i bildtexter. Avhandlingen har också en översikt över hurdana anvisningar för att skriva bildtexter man ger i läroböcker i redigering samt deras syn på bildtextens ställning i redigeringsprocessen. Bilderna är en integrerad del av texten, och avhandlingen ger upphov till många reflexioner för textforskare, journalistikforskare, journalister och redaktörer samt lärare i mediekunskap.

Hoyer, Karin, Monica Londen & Jan-Ola Östman, red.: Teckenspråk: Sociala och historiska perspektiv (nr 6 i serien Nordica Helsingensia; Teckenspråksstudier nr 2). Serien ges ut av Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, 2006. 172 sidor. ISBN 952-10-3547-1.

Boken består av nio artiklar om teckenspråk behandlat ur olika synvinklar med bidrag av teckenspråksforskare i Sverige och Finland. En av artiklarna behandlar den undervisning och forskning om svenska som andraspråk för döva som bedrivs på Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. Boken ingår i serien Teckenspråksstudier som ges ut av Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet och är en uppföljning till skriften FinSSL – Finlandssvenskt teckenspråk (2005).

Iisa, Katariina, Hannu Oittinen, Aino Piehl: Kielenhuollon käsikirja (språkvårdshandbok). 6., laajennettu ja päivitetty painos. Yrityskirjat. Jyväskylä 2006. 421 s.

I *Kielenhuollon käsikirja* får man råd i rättskrivnings- och språkriktighetsfrågor. I den sjätte upplagan har råden och exemplen moderniserats och utökats. Dessutom har den nya upplagan ett rätt omfattande avsnitt om genrer, med presentationer av de vanligaste genrerna inom arbetslivet, såsom kommunikéer, protokoll och kundbrev samt anvisningar för hur dessa kan skrivas begripligt och ändamålsenligt.

Ivars, Ann-Marie, Mikael Reuter, Pia Westerberg & Ulla Ådahl Sundgren (red.): Vårt bästa arv. Festskrift till Marika Tandefelt den 21 december 2006. Ekonomi och samhälle. Skrifter utgivna av Svenska handelshögskolan 165, Helsingfors 2006.

Boken innehåller 23 uppsatser om språkkontakt, språkvård, språkhistoria och svenskan i Finland i vid bemärkelse. Särskilt kan nämnas Ann-Marie Ivars och Mikael Reuters artiklar Svenskan i Finland på 1800-talet respektive Svenskan i Finland på 1900-talet, som ursprungligen är skrivna för en internationell publik i

samlingsverket HSK The Nordic Languages II (2004). De samlar basfakta om utvecklingen av svenskan i Finland och dess ställning under två sekel.

Jarva, Vesa & Nurmi, Timo: Oikeeta suomee. Suomen puhekielen sanakirja (finsk talspråksordbok). Helsinki: Gummerus 2006.

I denna ordbok har man samlat ord och uttryck som används i talspråk och övrig vardaglig kommunikation som t.ex. e-post och sms-meddelanden. Ordboken omfattar närmare 7 000 uppslagsord som representerar en vardaglig stil som inte i lika hög grad kan återfinnas i allmänspråkliga ordböcker. Boken hjälper icke-finnspråkiga att förstå ords och uttrycks betydelse och hjälper finnspråkiga att bedöma stilnivån på olika uttryck. Ordartiklarna har användningsexempel och kortfattade definitioner även på engelska.

Junno, Liisa: Kirjastosanasto 1: Suomi-englanti-suomi -sanakirja ja lyhennehakemisto. (finsk-engelsk-finsk biblioteksordbok). Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 2006. 270 s.

Jäntti, Heikki: Ranskan perussanasto esimerkein (fransk basordlista med exempel) Helsinki: Otava, 2006. 264 s.

Kankaanpää, Salli: Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli . Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1086. SKS. Vantaa 2006. 224 s.

I sin avhandling analyserar Salli Kankaanpää pressmeddelanden från Helsingfors stads byggnadsverk, med vilka språkliga medel man försöker styra stadsbornas beteende, hur detaljerat framställningssättet är samt poetiska drag. Hon utredde också hur pressmeddelandena har ändrats från slutet av 1970-talet till slutet av 1990-talet. Som bakgrund till analyserna beskriver Kankaanpää hur pressmeddelanden brukar komma till och hur de brukar tas emot på medierna. Undersökningens resultat kan tillämpas av informatörer och språkvårdare.

Kardiologian sanasto (ordlista i kardiologi) Klaukkala: Recallmed, 2006. 191, [1] s.

Kielikello, kielenhuollon tiedotuslehti (finska språkbyråns informationsskrift) Forskningscentralen för de inhemska språken.

Kielikello har som vanligt utkommit med fyra nummer under år 2006. Här presenteras ett urval av innehållet.

Årets första nummer uppmärksammar Forskningscentralens (Focis) 30-årsjubileum. Direktör Pirkko Nuolijärvi diskuterar vilka Focis uppgifter är. De fem

språknämnderna inom Focis presenteras. Pirjo Mikkonen redogör för finska språknämndens principer för hur namn för sammanslagna kommuner bildas. Inkaliisa Vihonen skriver om hur Finlands EU-medlemskap har påverkat språket. Aino Piehl diskuterar om de finska strävandena att skapa ett enklare lagspråk har hämmats av EU-medlemskapet. Kirsti och Kaisu Aapala skriver om finsk myrterminologi i vetenskapen, allmänspråket och dialekterna.

Nummer 2/2006 är ett extratjockt nummer med finska skrivregler för skiljetecken och sifferuttryck. Dessutom presenteras skillnader i användningen av skiljetecken i finskan och svenskan.

I det tredje numret skriver Pirjo Hiidenmaa om språkvårdens förändrade roll i samhället. Tarja Riitta Heinonen skriver om ordklasserna så som de indelas i Iso suomen kielioppi (den stora finska grammatiken). Jaakko Yli-Paavola skriver om författaren Aleksis Kivis språk. Pauliina Peltokorpi skriver om ordet potilas 'patient' som inom hälsovården i allt högre grad har ersatts av asiakas 'kund'. Elina Wihuri skriver om transkribering av kinesiska.

I nummer fyra presenteras Focis projekt (*Kaino*) att lägga ut elektroniskt material på webben till allmänhetens förfogande. Vesa Heikkinen skriver om det visuella som en del av språket. Jaana Leinonen presenterar en undersökning hon gjort om attityder till språkvården bland 30 studenter och lika många kontorsarbetare.

Förutom detta innehåller varje nummer av Kielikello en ledare skriven av tidskriftens chefredaktör Riitta Eronen och svar på språkfrågor. Även recensioner, notiser och debattartiklar ingår i Kielikello.

Kielitoimiston sanakirja, osat 1–3. (Finska språkbyråns ordbok, del 1-3) Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 140. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2006.

Finska språkbyråns ordbok ger information om ords betydelser, användning, stilnivå och rättskrivning. Ordboken omfattar nästan 100 000 uppslagsord. Den baserar sig på den elektroniska versionen av Finska språkbyråns ordbok (2004) men saknar förteckningen över bebyggelsenamn som finns i den elektroniska versionen. Däremot är den tryckta upplagan omarbetad och utvidgad: den omfattar drygt 300 nya ordartiklar, och 2 500 ordartiklar har redigerats på nytt.

Kuutti, Heikki: Uusi mediasanasto (ny medieordlista) Jyväskylä: Atena, 2006. 285 s.

Laurén, Christer: Tidig inlärnin g av flera språk. Teori och praktik. Vaasan yliopiston julkaisuja. Vasa, 2006. 143 s.

Christer Laurén, professor vid institutionen för nordiska språk vid Vasa universitet visar i sin bok att vem som helst av oss kan lära sig flera språk med framgång, om bara möjligheten ges på rätt sätt.

Lehtinen, Esa & Nina Niemelä (red.): Fackspråk och översättningsteori.

Vakki-symposium XXVI. Publikationer av Forskargruppen för översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet vid Vasa universitet nr 33. Vasa 2006. ISBN 952-476-156-4. ISSN 1235-5992.

Vakki-symposiet 2006 hade som tema Normer och normlöshet. I denna rapport publiceras 29 artiklar på svenska, finska, engelska och tyska. Symposiet hade två plenarföredrag: Maurizio Gotti från universitetet i Bergamo talade om normer inom lagtexter och Mikael Reuter från Forskningscentralen för de inhemska språken ställde frågan om det finns en särskild finlandssvensk språknorm. Tyvärr finns bara det förstnämnda föredraget publicerat i rapporten. I flera av de övriga föredragen behandlades normer och normlöshet ur olika synvinklar, men också andra teman inom översättningsteori, fackspråksforskning och flerspråkighet behandlades.

Leino, Pirkko: Pilkulleen! Opas välimerkkien käyttöön. Otava. Keuruu 2006. 192 s.

Detta är en handbok för användningen av skiljetecken. Som bakgrund behandlas även de inbördes relationerna mellan meningar och satser. Handboken innehåller rikligt med både exempel och övningar.

Liebkind, Karmela och Tom Sandlund (red.): Räcker det med svenskan? Om finlandssvenskarnas anknytning till sina organisationer.

Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 684, Helsingfors 2006. 332 sidor. ISBN 951-583-128-8.

Hur förhåller sig finlandssvenskarna till sina föreningar? Är föreningarna viktiga för finlandssvenskarnas identitet? Har språket någon betydelse? Finlandssvenska organisationer kämpar med rekryteringsproblem och har svårt att få folk att ställa upp. Samtidigt konkurrerar föreningarna i allt högre grad om samma medlemmar som de finskspråkiga föreningarna. I boken granskas de finlandssvenska föreningarnas och organisationernas problem och möjligheter av samhällsvetare.

Luukkonen, Marsa: Hauskaa kielenhuolto! Kielenhuollon opas. WSOY. Helsinki 2006. 416 s.

Denna språkvårdshandbok ger råd i språkriktighets- och rättskrivningsfrågor samt bakgrundsinformation om det finska språkets och den finska språkvårdens utveckling och attityder hos språkanvändarna. I boken presenteras de viktigaste enspråkiga finska ordböckerna. I handboken ingår också en ordlista med grammatiska termer, centrala begrepp och de vanligaste skrivtecknen.

Lyyra, Toivo: Tolkku : karjalaista murre-sanastoa, Ylä-Vuoksen alueella puhuttua (karelsk dialektordlista över dialekten talad i området kring övre Vuoksen) Lappeenranta: Karjala, 2006. 70 s.

Lääkärikielen sanakirja (ordbok över läkarspråk) Pentti Huovinen (red.). Helsinki: Duodecim, 2006. 240 s.

Markianova, L'udmila & Aaro Mensonen: Opastummo karjalakse. Lugemistu aiguzile. (karelsk lärobok för vuxna) Karjalan Kielen Seuran julkaisuja 2, 2006.

Boken består av en grammatikdel, en läsdel och en liten karelsk-finsk ordlista. Boken är avsedd för vuxna som vill förbättra sin kunskap om och i modersmålet, samt vill förmedla språket vidare till kommande generationer. På detta sätt stödjer boken revitaliseringen av karelskan såväl i Karelen som i Finland.

Mauno, Esko: Tekniikan sanasto: saksa-suomi-saksa (tysk-finsk-tysk teknikorrdlista). Helsinki: Alfamer, 2006. 176 s.

Muittari, Veikko och Matti Rahkonen (red.): Svenskan i Finland 9. Meddelanden från institutionen för språk vid Jyväskylä universitet, Jyväskylä 2006.

Nionde sammankomsten för Svenskan i Finland ägde rum i Jyväskylä 31.3–1.4.2005. För arrangemangen stod ämnet svenska språket vid Institutionen för språk vid Jyväskylä universitet. I denna konferensvolym finns 27 av föredragen i artikelform. Ämnena representerar ett vitt spektrum. I detta sammanhang kan nämnas professor Mirja Saaris plenarföredrag ”Möten mellan finskt och svenskt under autonomitiden i Finland”.

Nevanlinna, Tuomas & Jukka Relander: Työn sanat (yrkesord). Helsinki: Teos, 2006. 198 s.

Palo- ja pelastussanasto. Brand- och räddningsordlista. TSK 33. Terminological centralen TSK 2006. 350 sidor. ISBN 952-9794-20-7.

Ordlistan innehåller cirka 700 termposter med termer, definitioner och begreppsdiagram på finska samt motsvarigheter på svenskar, engelska, ryska och tyska. Den ersätter Brandvärnsordlista (TSK, 1984).

Parkkinen, Kirsti & Kaija Rautavirta: Aspartaamista öljyhappoon: elintarvike- ja ravitsemustiedon sanasto (ordlista i livsmedelsvetenskap och näringsfysiologi) Helsinki: Restamark, 2006. 179 s.

Pekkanen, Tuomo & Reijo Pitkäranta: Nykylatinan sanakirja: suomi-latina-suomi. Lexicon hodiernae latinitatis: finno-latino-finnicum (Nylatinsk ordbok, latin-finska-latin). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2006. x, 395 s.

Peltomaa, Marianne: Vår lärobok. Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner, volym 176. Helsingfors 2006.

Vår lärobok är både en faktabok och en debattbok om läromedel. Peltomaa redogör för olika aspekter på läroboksproduktionen och beskriver alla arenor och aktörer som berörs av läroboken och som styr dess innehåll och användning. Boken sammanfattar olika krav och önskemål som riktas mot läromedlen.

Penttonen, Matti: Karjal - suomi - karjal sanakniigu (14000 sanua livvispäi suomeh, 12000 sanua suomespäi livvih) (karelsk-finsk-karelsk ordbok). Karjalan Kielen Seura 2006.

Ordbokens karelsk-finska del omfattar 14000 ord och den finsk-karelska 12000 ord. Ordboken är en del av de karelska revitaliseringssträvandena och koncentrerar sig på det moderna ordförrådet.

Pesonen, Pentti & Pirkko Pesonen: Uusi ranskalais-suomalainen sanakirja (ny fransk-finsk ordbok). Helsinki: Finn lectura, 2006. 764 s.

Piehl, Aino – Vihonen, Inkaliisa: Käännetäänkö tekstisi, tulkataanko puheenvuorosi? Selvää suomea kansainvälisesti. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 139. 3., laajennettu painos. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki 2006. 48 s.

Denna handbok har som syfte att uppmuntra till att använda finska i EU-sammanhang och hjälpa skribenter och talare att ta hänsyn till översättare och tolkar

för ett så gott slutresultat som möjligt. Texten uppdaterades i juni 2006 för att fylla de behov som uppstod vid Finlands EU-ordförändeskap. Den kan ändå likaväl användas av vem som helst, vars tal tolkas och vars texter översätts.

Potilas- ja lääkehoidon turvallisuussanasto. (ordlista för patientsäkerhet och patientsäkerhet vid läkemedelsanvändning) Helsinki: Stakes, Lääkehoidon kehittämiskeskus Rohto, 2006. 10 s. Finns även tillgänglig på <http://www.rohto.fi/doc/T28-2006-VERKKO.pdf>

Sillä tavalla! Toim. Pirkko Muikku-Werner. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Keuruu 2006. 234 s.

I boken beskrivs olika talsituationer, allt från läkarmottagningen till cocktailpartyn och behandlas även språkets förändring, artighet och försäkringar. Vid sidan av beskrivningen och analysen ges också råd om hur man kan bära sig åt i olika situationer, hur man kan lära sig analysera situationer och lära sig metoder för lyckad social interaktion.

Sipola, Sirpa: Vuxenspråkbud i svenska. Ur den autonoma inläringens synvinkel. Acta wasaensia 155. Språkvetenskap 30. Universitas Wasaensis 2006.

I sin doktorsavhandling granskar Sipola vuxenspråkbud som ett exempel på autonom inläring. Hon undersöker hurdana mål som ställs upp i vuxenspråkbud – främst av studerandena, men också av lärarna – och hur målen uppfylls. Dessutom granskar Sipola den återkoppling studerandena får på det talade och skrivna språket. Hon undersöker också hur ordförrådet i skrift utvecklas i vuxenspråkbud. Den lexikala analysen omfattar studier i variabler som antalet löpord, fördelning på ordklasserna substantiv, adjektiv och verb, ordlängd, lexikal täthet samt lexikal variation.

Snellman, Susanne, Thomas Lindberg, Lotta Eklundh: Lunttikirja – en handbok i finsk grammatik. Painorauma 2005. 307 sidor. ISBN 951-96404-6-0.

Lunttikirja tar upp den finska grammatik som man lär sig i grundskolan och gymnasiet. Boken är ett komplement till de ordinarie skolböckerna. Den beskriver skillnader i tänkesättet mellan svenskan och finskan och hjälper läsaren att undgå typiska fallgropar. Boken kan användas som ett uppslagsverk och är tänkt för alla som vill förkovra sig i finsk grammatik.

Spiliopoulou Åkermark, Sia, Leena Huss, Stefan Oeter, Alastair Walker: International Obligations and National Debates: Minorities around the Baltic

Sea. The Åland Islands Peace Institute (Ålands fredsinstitut), Mariehamn 2006. ISBN 952-5265-18-8

Boken analyserar minoritetsfrågornas ställning och utveckling under de senaste tio åren i Danmark, Estland, Finland, Tyskland, Lettland, Litauen, Polen och Norge i fråga om minoritetslagstiftning och språkpolitik. Artikelförfattarna representerar olika områden, bl.a. juridik, statsvetenskap, språkvetenskap, historia, sociologi. Avsnittet om den tyska minoriteten i Danmark är skrivet av Jørgen Kühl och Karen Margrete Pedersen. Kristian Myntti och Pirkko Nuolijärvi har skrivit om finlandssvenskarna, samerna, romerna, judarna, tatarerna och den gamla ryska minoriteten i Finland. Einar Niemi har skrivit om nationella minoriteter (skogsfinnar, romer, judar, kväner och resandefolket) och minoritetspolitik i Norge.

Språkbruk, tidskrift utgiven av Svenska språkbyrån (Forskningscentralen för de inhemska språken) har utkommit med fyra nummer under år 2006. I det följande ges några plock ur årgången.

I årets första nummer skriver Jannika Lassus, doktoranden vid institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, om hur Folkpensionsanstalten har gått till väga för att göra sina broschyrer mer läsarvänliga. Åsa Nordqvist Palviainen skriver om det överraskande stora intresset att läsa svenska bland internationella utbytesstudenter vid Jyväskylä universitet. Hon har tagit reda på deras motiv för att läsa svenska, vad de vet om språket och vad de känner till om språksituationen i Finland. Malin Borgström skriver om tecken och förkortningar i finlandssvenska ungdomars sms-meddelanden. Kim Lindroos skriver om finska elevers kunskaper är till hjälp när de lär sig svenska. Översättaren vid Finlands Kommunförbund, Kesia Sjövall ger handfasta tips på hur en översättare hittar information på Internet.

I det andra numret får vi läsa om förståelsen av talad danska och norska bland ungdomar i Sverige och Svenskfinland. Artikeln är skriven av Wendy Prins från universitetet i Groningen. Antti Yliselä å sin sida skriver om svenskars attityder till och kännedom om finsk brytning och finlandssvenska.

I nummer 3/2006 skriver Leila Mattfolk om projektet Moderna importord i språken i Norden ur finlandssvenskt perspektiv. Birgitta Lindgren presenterar Språkrådet, den nya språkmyndigheten i Sverige. Daniela Floman intervjuar i artikeln Likbjudare och alabasterskallar Björn Wahlberg, översättare av Tintin till svenska.

I årets sista nummer presenterar Gun Oker-Blom projektet Språkrum, vars mål är att utveckla språkpedagogiska arbetssätt för att underlätta och utveckla barns språkutveckling oberoende av språkbakgrund och skolspråkfärdighet. Minna Le-

välähti reder ut begrepp som har med kompetensutveckling att göra. Modersmåslärarna Susann Ezzell och Pia Raunio skriver om hur språket ser ut i Netlibris, ett litterärt diskussionsforum för skolelever. Leila Mattfolk redogör för principerna för hur man ska bilda namn för sammanslagna kommuner. Mats-Peter Sundström, översättare vid Europaparlamentet skriver om det finlandssvenska översättningslånet anbudstävlan/anbudstävling (fi. tarjouskilpailu). Informatikern på Statsrådets translatorsbyrå skriver om sitt arbete i artikeln Vad är järkiruoka på svenska? Sonja Vidjeskog, vice ordförande i Svenska språknämnden i Finland, skriver om det 53:e nordiska språkmötet, som hölls i Selfoss på Island.

Förutom detta innehåller varje nummer en ledare, svar på språkfrågor, recensioner och kortare litteraturanmälningar samt notiser och annat redaktionellt material.

Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen. Justitieministeriet, Helsingfors 2006.

I publikationen behandlas tillämpningen av språklagstiftningen, förverkligandet av de språkliga rättigheterna och språkförhållandena i Finland. Syftet är att öka beslutsfattarnas, myndigheternas och medborgarnas kunskaper om förhållandena för olika språkgrupper, om språkets roll och om modersmålets ställning i dagens Finland. Detta är den första berättelsen om tillämpningen av språklagstiftningen och i fortsättningen kommer en sådan i enlighet med 37 § i språklagen att lämnas till riksdagen varje valperiod. Publikationen är tillgänglig på www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Muutjulkaisut på finska, svenska och engelska.

Svenblad, Ralf: Stormskärsåländska om folkmålet i Anni Blomqvists Stormskärsromaner Ålands Kulturstiftelse r.s. Mariehamn Skrifter utgivna av Ålands kulturstiftelse XVII 952-9848-14-5

Boken ger en lättillgänglig inblick i språket i Anni Blomqvists romaner om Stormskärs-Maja. Förutom en djupare kunskap om det åländska språket får läsaren en bild av det skärgårdsliv som Stormskärsromanerna berättar om. Boken omfattar en ordlista med förklaringar till omkring 850 ord och uttryck samt en förteckning över ett hundratal ordspråk och andra talesätt som förekommer i de fem romanerna.

Svensk-finsk-svensk idrottsordbok. Forskningscentralen för de inhemska språken och Sverigefinska språknämnden. Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner, volym 175. 125 sidor. ISBN 951-9087-69-9.

Idrottsordboken omfattar över 8000 uppslagsord och riktar sig till såväl specialister som amatörer. I boken tas benämningar på grenar, tekniker och redskap upp, dessutom har terminologi som används i samband med tävlingar och administration av tävlingar, såsom benämningar på funktionärer och bestraffningar, tagits med. Till ordboken hör bilagor innehållande namnen på registrerade specialidrottsförbund i Sverige och Finland. Boken har kommit till i samarbete mellan svenska avdelningen vid Forskningscentralen för de inhemska språken och Sverigefinska språknämnden. Ordboken finns även tillgänglig på www.kotus.fi/svenska/ordlistor/idrottsordlista_05.shtml

Tuhat tärkeää termiä: metsäsanasto (skogsordlista). Helsinki: Metsäkustannus, 2006. 128 s.

Työsuojelusanasto Arbetarskyddsordlista TSK 35 Helsinki Työterveyslaitos Sanastokeskus TSK 2006

Ordlistan är systematiskt uppställd, indelad ämnesvis. Den omfattar 465 termposter med finska termer och svenska, engelska, tyska och franska ekvivalenter. Definitionerna finns på finska och svenska. Arbetarskyddsordlistan är ett hjälpmedel för fackfolk inom arbetarskyddet samt personer som använder arbetarskyddsterminologi. Den ersätter Arbetarskyddsordlista (TSK, 1985).

Venäjäns federaation paikannimiä. Oikeinkirjoitus- ja painotusopas. (Handbok för rättskrivning och betoning av ortnamn i Ryska federationen) Toim. Pirjo Mikkonen, Martti Kahla, Ida Kempinen ja Anna Charnaya. Kielenkäytön oppaita 6. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 138. Helsinki 2006. 361 s.

Handboken omfattar 8 057 ortnamn i Ryssland, allt från namn på de stora städerna till lokala centralorter. Dessutom innehåller boken de viktigaste geografiska namnen och en bilaga med vitryska och ukrainska ortnamn. Namnen har skrivits såväl med latinska som kyrilliska bokstäver, i finsk alfabetisk ordning. Finska namn har också angivits i de fall sådana finns. Man har följt finsk translittereringspraxis som ger ett ungefärligt uttal. Betoningen i namnen har också markerats.

Vik-Tuovinen, Gun-Viol: Tolkning på olika nivåer av professionalitet. Acta Wasaensia 153. Språkvetenskap 29. Universitas Wasaensis 2006.

Syftet med Vik-Tuovinions doktorsavhandling är att med utgångspunkt i tolkningsstrategier undersöka tolkningsprocessen hos personer på olika nivåer av professionalitet. Avhandlingen ger en insikt i hur det strategiska tänkandet och agerandet påverkas av utbildning och erfarenhet av tolkning. Vik-Tuovinen kon-

staterar att en tolk i sin utveckling från nybörjare till professionell tolk går från att vara fixerad vid källtexten och det språkliga uttrycket till att producera en tolkning som beaktar de sociala aspekterna och fungerar som service för de kommunicerande parterna. Professionell tolkning utförs utgående från de situationella faktorerna, baserar sig på tolkens egenskaper och kunskaper samt beaktar de normer som gäller för tolkning.

Vuosikymmen EU-suomea. (Ett decennium av EU-finska) Toim. Aino Piehl ja Inkaliisa Vihonen. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 142. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki 2006. 88 s.

Rapporten ger en översikt över i vilken riktning det finska språket har utvecklats under de tio år som Finland varit EU-medlem. Det finska språket och dess ställning i unionen samt språkbruket i EU granskas ur många synvinklar, t.ex. hur översättningen och tolkningen av finska har utvecklats, hur man vill att språket och informationen i EU ska utvecklas, hur EU:s regelverk skiljer sig från finska författningar och hur de påverkar dem. Alla skribenter diskuterar vilka slutsatser man kan dra av deras iakttagelser. Alla artiklar har en sammanfattning på engelska.

Island

Ari Páll Kristinsson

Handbók um ritun og frágang. [Håndbok om skrivning] 9. utg. 2006. Av Ingibjörg Axelsdóttir og Þórunn Blöndal. 127 s. ISBN 9979-2-2748-0. Mál og menning.

Hrafnáping. Ár 3, 2006. [Hrafnáping er ársskriftet til islandsklærerne i Islands Pedagogisk Universitet] 214 s. ISSN 1670-5319-65. Red. Anna Þorbjörg Ingólfssdóttir, Kristján Jóhann Jónsson, Veturlíði G. Óskarsson. Rannsóknarstofnun Kennaraháskóla Íslands.

Dette nummer inneholder 14 artikler om islandsk språk og litteratur og om islandskundervisningen.

Íslensk-dönsk, dönsk-íslensk vasaorðabók. [Islandsk-dansk, dansk-islandsk lommeordbok] Red. Halldóra Jónsdóttir. Ca 39.000 lemmaer. 2. utg. 2006. 806 s. ISBN 9979-3-2774-X. Mál og menning.

Íslensk-pólsk, pólsk-íslensk skólaorðabók. [Islandsk-polsk, polsk-islandsk skoleordbok] 2006. Red. Stanislaw J. Bartoszek, Marta Ewa Bartoszek, Paweł Bartoszek. Ca 25.000 ord. 464 s. ISBN 9979-70-219-2. Forlag: sjb ehf., Reykjavík.

Det finnes uten tvil et stort behov for denne ordbok ettersom polakker har i flere år på rad vært den største enkelte gruppe innvandrere på Island.

Íslensk-pólsk, pólsk-íslensk vasaorðabók. [Islandsk-polsk, polsk-islandsk lommeordbok] Red. Stanislaw J. Bartoszek. Ca 18.000 ord. 2. utg. 2006. 393 s. ISBN 9979-70-178-1.

Íslenska eitt. Kennslubók í íslensku fyrir framhaldsskóla. [Lærebok i islandsk for første termin i videregående skole] 2006. Av Ragnhildur Richter, Sigríður Stefánsdóttir og Steingrímur Þórðarson. 268 s. ISBN 9979327723. Mál og menning.

Íslenska – málið þitt. [Islandsk – språket ditt] Manus Ari Páll Kristinsson, redaksjon Ingólfur Steinsson, layout Jóhann Heiðar Jónsson, vev Hildigunnur Halldórsdóttir. Námsgagnastofnun 2006. <http://www1.nams.is/islenska/index.php>.

I dette skriftet, på internett, finnes det informasjon og oppgaver om islandsk språk og språkbruk i synkronisk og diakronisk perspektiv, om nylaging av ord, om forholdet mellom islandsk og andre språk og om begrepene lite og stort språk, om navn på personer og firmaer, om islandsk som andrespråk, og om skriveregler m.m.

Málfregnir. Nr. 24. Íslensk málnefnds tidsskrift. 32 s. ISSN 1011-5889. Red. Ari Páll Kristinsson.

I dette nummeret, som ble utgitt i 2006 som “år 15, 2005”, finnes det disse artiklene: Guðrún Kvaran: Hvar stöndum við – hvert stefnum við? [Hvor står vi – i hvilken retning går vi?]; Kolbrún Friðriksdóttir: Gerum kröfur! [La oss stille krav!]; Jóhann G. Jóhannsson: Það er málið! [Det er språket/saken!]; Örnólfur Thorsson: Dómsdagur eða blómaskeið [Domedag eller gullalder]; Kristín Ingólfssdóttir: Málstefna Háskóla Íslands [Islands Universitets språkpolitikk]; Ari Páll Kristinsson: Einfalt mál, gott mál, skýrt mál [Enkelt språk, godt språk, klart språk]; Ágústa Þorbergsdóttir: Nýyrði undanfarins áratugar [Nyord fra det siste årtiet].

Mergur málsins. Av Jón G. Friðjónsson. 2006. ISBN 9979-3-2806-1. 1207 s. Edda útgáfa, Mál og menning.

Dette er en ny og revidert utgave av handboka Mergur málsins (første utgave i 1993). Forfatteren behandler og forklarer litt over 9.000 faste ordforbindelser, deres betydning og opprinnelse i det islandske språket, delvis med bilder, og viser eksempler på bruk av ordforbindelserne i forskjellige tidsperioder i islandsk språk.

Ord og termer. Proceedings fra Nordterm 2005. Reykjavík, den 9.-11. juni 2005. Nordterm 14. Reykjavík 2006. Red. Ágústa Þorbergsdóttir. 367 s. ISSN 1100-9659. ISBN 9979-842-85-7. Udgivet for Nordterm av Íslensk málstöð. Med støtte fra NordplusSpråk.

I dette konferanseskiftet finnes det følgende artikler, foruten innledning, deltakerliste, rapporter osv: Dieter Rummel: An Apology for Terminology; Johan Myking: 'Ord vs. term' – ein terminologisk ambivalens?; Jakob Halskov: Nettet som spesialisert korpus; Eli Johanne Ellingsve: Fagord i Norsk Ordbok – i rett mon eller ute av fokus?; Anita Nuopponen: Samuraj, sumo, sushi, tsunami och chasen – om japanska lånstermer; Lotte Weilgaard Christensen: Hvordan ord sporer termer og andre terminologiske opplysninger; Dino Ferrari: Words vs. terms in financial texts; Niina Nissilä: Begreppssystem i balansr kning; Helena Palm: Ord, termer och definitioner i lagtext; Øivin Andersen: Kan grammatiske termer motiveres spr kspesifikt?; Nathalie Arlin, Amelie Depierre, Pascaline Dury, Claire Rougemont, Amelie Josselin, Susanne Lervad: The CIBLSP Project; Sigr n Þorgeirsd ttir: Islands Udenrigsministeriums Overs ttelsescenter: Ny termdatabase og nye metoder ved indsamling af termer; Sissel Rike: Ord vs. termer i oversettelser. Problemer og strategier; Torbj rg Breivik: IKT-ordboka for skolenettet. En ressurs for elever, lærere og foreldre; Inkeri Vehmas-Lehto: Ordbokredigering – nytta på tv  nivåer; Gisle Andersen, Torbj rg Breivik: Språkteknologisk terminologiarbeid i et nordisk og europeisk perspektiv; Henrik Nilsson: TISS & IATE. Svensk terminologisk infrastruktur och svensk rikstermbank; Stefano Testi: Ett gemensamt/f elles fackspr k f r v rd/pleie/pleje och omsorg; Hanne Erdman Thomsen: Om at komme fra ord-arbejde til terminologiarbejde: procesmodenhed på terminologiomr det; Knut Jonassen: Norske terminologifaglige milj er. Holdninger til og infrastruktur for utvikling av norsk terminologi; Katri Seppälä: Ord och termer i den allmänna finska ontologin; Marita Kristiansen: Korleis handtere interdisiplinære domene i ein begrepsorientert kunnskapsbase?; Bodil Nistrup Madsen, Hanne Erdman Thomsen, Carl Vikner: Repr sentation af inddelingskriterier i CAOS 2; Gert Engel, Lotte Weilgaard Christensen: NorNa – Begrebsindeks og s gegr nsseflade; Steffen Leo Hansen: Kan man sætte ord på klassisk musikk? Om nogle problemer knyttet til bruger-centrert informationss gning.

Orð og tunga. Nr. 8. [Tidsskrift utgitt av Leksikografisk institutt ved Islands Universitet] 2006 Red. Guðrún Kvaran. 162 s. ISBN 9979-54-707-3. Orðabók Háskólans, Reykjavík.

Tre artikler i dette heftet, av Birna Arnbjörnsdóttir, Kristín Bjarnadóttir og Matthew Whelpton, behandler temaet grammatikk og ordbøker. Dessuten finnes det fire artikler om ord og leksikografi, av Haraldur Bernharðsson, Katrín Axelsdóttir, Margrét Jónsdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir.

Skíma. Mál gagn móðurmálskennara. [Morsmáls lærernes tidsskrift] Skíma kom i to numre i 2006.

Stafsetningarorðabókin. [Rettskrivningsordboka] Red. Dóra Hafsteinsdóttir. 736 s. ISBN 9979-791-72-1. Íslensk málnefnd og JPV ÚTGÁFA.

Dette er den offisielle islandske rettskrivningsordboken. Inntil denne utgave hadde islendingene bare den mye mindre Rétritunarorðabók handa grunnskólum, red. Baldur Jónsson, 1989, 14.700 ord. I denne nye Stafsetningarorðabókin finnes det 65.000 lemmaer pluss ca 8.000 sammensatte ord som blir gitt som eksempler i diverse andre lemmaer, dvs. i alt ca 73.000 ord. Dessuten finnes det i boka et kapittel med de mest nøyaktige skriverreglene som man har utgitt om islandsk skriftspråk.

Þjóð og tunga. [Nasjon og språk] Red. Baldur Jónsson. 2006. 325 s. ISBN 9979-66-187-9. Hið íslenska bókmenntafélag, Reykjavík.

Dette er en samling med 18 artikler, av 16 forfattere, som har å gjøre med islandsk språkpolitikk historisk: artiklene er fra tidsperioden 1840-1940. Forholdet mellom islandsk og dansk setter sitt preg på artiklene ettersom de ble skrevet i den perioden da islendingene kjempet for selvstendighet fra Danmark. Dessuten finnes det her en innledning av Baldur Jónsson og opplysninger om forfatternes liv, tekstforklaringer m.m.

Norge

Svein Nestor

Almenningen, Olaf: Innføring i nynorsk for høgare utdanning. Det Norske Samlaget, Oslo 2006, 224 sider

I *Innføring i nynorsk for høgare utdanning* finner leseren en oversiktlig innføring i bøyning av ordklassene, advarsler mot de vanligste språkfellene og oppgaver som hjelper brukerne til å bli støe i det de har lært. Boken gir også et kort riss av språkhistorien og er dessuten krydret med godbiter fra nynorsk skjønnlitteratur.

Barnas store blå ordbok – Norsk. Kunnskapsforlaget, Oslo 2006, 220 sider

Bevingede ord, 4. utg., Kunnskapsforlaget, Oslo 2006, 565 sider

Breivik, Leiv Erik og Orm Øverland (red.): The Power of Language. A Collection of Essays. Novus forlag, Oslo 2006, 164 sider

Denne artikkelsamlingen er resultatet av det akademisk samarbeidsprosjektet *A Foreign Language that Unites*, som ble satt i gang av engelskinstitusjoner ved universitetene i Bergen, Sarajevo og Zagreb, og som ble avsluttet med konferansen *The Power of Language* i mai 2005. Samarbeidsprosjektet vokste frem til å omfatte akademiske institusjoner i Sydøst-Europa.

Bidragene i *The Power of Language* bygger på konferanseinnlegg som på ulike måte tok opp temaet for konferansen. Av de tolv bidragene er hele 10 skrevet av kvinner, og av dem igjen var det ikke mindre enn tre litauiske damer, og etter navnene å dømme var fem damer fra det som tidligere var Jugoslavia. En viktig grunn til det er at konferansen *The Power of Language* ble mulig gjennom et norsk program for samarbeid med Sørøst-Europa.

At språk og politikk var et viktig tema på konferansen, fremgår av f.eks. artikler som *Gender, Power and Intertextuality in Parliamentary Discourse* av Vilma Bijeikiene, *Linguistic and Pragmatic Properties of the Discourse of the High Representative in the Republic of Bosnia and Herzegovina* av Snezana Bilbija og *The Power of Vague Language: Persuasive Use of Quantifiers in British Spoken Academic Discourse* av Jurate Ruzaitė.

Bækken, Bjørg: English Grammar. An Introduction for students of English as a foreign language. Fagbokforlaget, Oslo 2006, 422 sider

Bjørge Bækkens *English Grammar* er en innføringsbok i engelsk grammatikk for universitets- og høyskolestudenter på grunnfagsnivå. Det legges vekt på å formidle forståelse av sentrale grammatiske begreper og samtidig hjelpe studentene med å forbedre sine praktiske ferdigheter i engelsk. Boken går grundig igjennom sentrale emner i engelsk grammatikk og legger stor vekt på emner som ofte byr på problemer for norske studenter. Dessuten gir boken en kort innføring i grammatisk analyse. Studentene finner også praktiske regler om tegnsetting, rettskriving og bruk av stor forbokstav samt oversikter over uregelmessige verb og en del vanlige nasjonalitetsord.

Engelsk–norsk teknisk ordbok. 2. utg., Kunnskapsforlaget, Oslo 2006, 1176 sider

Escribiendo en espanol. Norsk-spansk emneordliste, Kunnskapsforlaget, Oslo 2006, 140 sider

Finsk lommeordbok, Kunnskapsforlaget, Oslo 2006, 830 sider

Fransk skoleordbok, 4. utg., Kunnskapsforlaget, Oslo 2006, 470 sider

Grepstad, Ottar: Den språkdelte kulturens lov. Årstale nr. 6 om tilstanden for nynorsk skriftkultur. Ivar Aasen-tunet, Ørsta, 27. september 2006. Nynorsk kultursentrum, Ørsta 2006, 67 sider

Publikasjonen *Den språkdelte kulturens lov* inneholder følgende kapitler: Ei mållov for diskriminering?, Vedtaket som står – enno, Ei mållov for det eittspråklege samfunnet?, Ei mållov for språkfredens tid? Ei mållov for regionalisering?, Kommunal språkbruk i praksis, Den språkdelte kulturens lov.

I et omfangsrikt tillegg er det en rekke tabeller med statistiske data om språkbruk og tekster til mange føresegner, forskrifter og lover som har med språk og juss å gjøre.

Grepstad, Ottar: Viljen til språk. Ei nynorsk kulturhistorie. Det Norske Samlaget, Oslo 2006, 317 sider

Forfatterens tese er at nynorsk er mer enn et språk: "Nynorsk er både ein skriftkode og ein variant av norsk, og ein heil skriftkultur som har fått sitt kulturelle særpreg gjennom 150 års bruk og utvikling. Nynorsk og bokmål kan best forståast som to ulike skriftkulturar innanfor den språkdelte norske kulturen. Dette er ein kulturell allmenning, eit felleseige."

Boken er veldig rik på interessant stoff (også i illustrasjonene) som kan hende ikke er så kjent for mange, og det er fortjenstfullt at dette bringes ut til flere.

Helland, Hans Petter: Ny fransk grammatikk. Morfologi, syntaks og semantikk. Universitetsforlaget, Oslo 2006, 489 sider

Boken retter seg i første rekke mot bachelornivå ved universiteter og høyskoler og har både et vitenskapelig og et pedagogisk grunnlag. Den behandler alle kjerneemner i fransk grammatikk og bygger på progresjon fra det enkle til det stadig mer kompliserte. Det gjør at boken også kan brukes av studenter på masternivå eller som oppslagsverk for dem som allerede har grunnleggende kunnskaper i fransk.

Jahr, Ernst Håkon: Clara Holst – en kvinnelig pioner i akademia i Norge. Novus forlag, Oslo 2006, 240 sider

Språkforskeren Clara Holst (1868–1935) var den fremste kvinnelige pioneren i det akademiske livet i Norge ved forrige århundreskifte. Hun var den første kvinnen i Norge som studerte filologi. Hun var også den første kvinnen som tok doktorgraden i Norge (1903), etter studier i Kristiania, i Cambridge, ved Sorbonne i Paris, i Leipzig, i København og i Berlin.

Hun ble kalt til å undervise ved collegier og universiteter i USA, men etter to år der vendte hun tilbake til Kristiania. Der fikk hun ingen stilling ved universitetet, men i 1910 ble hun i statsråd utnevnt til et skoleembete på Hamar. Det embetet tiltrådte hun aldri, fordi hun som kvinne ble henvist til begynnerundervisningen i det faget som hun hadde doktorgraden i, mens den mer avanserte undervisningen skulle være forbeholdt skolens mannlige lærere. Hennes innsats og virke er blitt nesten totalt glemt av ettertiden.

Johnsen, Egil Børre: Unorsk og norsk. Knud Knudsen. En beretning om bokmålets far. Bokbyen forlag, Tvedestrand 2006, 430 sider

Overlærer Knud Knudsen (1812–1895) har til denne prisbelønte biografien kom ut, ikke hatt noen biografi. Det er bemerkelsesverdig, for Knudsen var den som på slutten av 1800-tallet la grunnlaget for to av de betydeligste kulturreformene som er blitt gjennomført i Norge. Han trakk opp retningslinjene for et nytt norsk skriftspråk, vel og merke ikke nynorsk, som var hans samtidige Ivar Aasens livsverk, og var en fanebærer for innføringen av et moderne skoleverk.

Knud Knudsen er med rette kalt bokmålets far, og i dagens Norge er det bokmålet som er den dominerende språkformen. Grunnlaget for Knudsens språknorm var den dannede, ukunstlede dagligtale. Det innebar at utpregede danske

skrivemåter, unorsk, i mange ord skulle vike plassen for skrivemåter i samsvar med norsk uttale, altså norsk.

Unorsk og Norsk er dessuten tittelen på Knud Knudsens største enkeltverk, et stort ordbokarbeid fra 1881 på nesten 1000 sider. Det har undertittelen *Fremmedords avløsning*. Verket har knapt satt spor etter seg i norsk språkvirkelighet.

Kristiansen, Tore, Vikør Lars S. (red.): Nordiske språkhaldningar. Ei meningsmåling. Novus forlag, Oslo 2006, 248 sider

Boka *Nordiske språkhaldningar. Ei meningsmåling* inneholder analyser av holdninger som folk i Norden har til bruk av engelsk i sitt eget land. Grunnlaget for analysene er en kvantitativ meningsmåling som er utført i de sju språksamfunnene i Norden. Hvert språksamfunn har sitt eget kapittel i boken, og i sluttkapittelet er det foretatt en sammenligning mellom språksamfunnene. Boken er en rapport i prosjektet *Moderne importord i språkene i Norden*.

Kristiansen, Tore: Nordiske sprogholdninger. En masketest. Novus forlag, Oslo 2006, 183 sider

Undersøkelser av holdninger i de nordiske språksamfunnene har vist at når det gjelder hvor puristiske, henholdsvis liberalistiske, de er overfor språklig innflytelse utenfra, ser resultatet slik ut: Island, Færøyene, Norge, Finskfinland, Svenskfinland, Sverige, Danmark. Undersøkelsen er basert på bortimot 6 000 informanter.

Når vi ber store og bredt sammensatte utvalg av mennesker (ca. 4 000) fra de samme nordiske språksamfunnene vurdere en person som snakker deres språk iført to forskjellige masker, en ren og en engelskfarget, kan vi igjen rangordne etter engelsknegativitet respektive engelskpositivitet. Når det lykkes å gjennomføre dette uten at informantene blir klar over at det er engelskfargingen av språkb Bruken det dreier seg om, får vi langt på vei den motsatte rangordenen av den en fant ved den første undersøkelsen.

Danskene fremstår altså som den mest engelsknegative befolkningen i Norden, finlandssvenskene og nordmennene som de mest engelskpositive. Det fins altså et annet og underbevisst språkideologisk nivå, der det snus opp ned på mange av våre bevisste forestillinger og forventninger om hvordan den språklige virkeligheten henger sammen.

Det bevisste holdningsnivået er beskrevet i Kristiansen og Vikør (red.) *Nordiske språkhaldningar. Ei meningsmåling* (Novus forlag 2006). Beskrivelsen av det underbevisste holdningsnivået og sammenligningen av de to språkideologiske nivåene fins i den boken som vi omtaler her.

Leira, Vagleik: Geografiske navn i flere språk, Novus forlag, Oslo 2006, 425 sider

I avisene kan en av og til finne stedsnavn som *Styria*, *Silesia*, *Cornouailles* og *Danube*. Disse navnene er ukjente for de fleste, men stedene er kjente, for på norsk heter de *Steiermark* (i Østerrike), *Schlesien* (i Polen), *Cornwall* (i England) og *Donau* (i flere land). En del journalister vet ikke at stedsnavn ikke alltid er de same som de som brukes på norsk. Nå kan journalster og andre få god hjelp i *Geografiske navn på flere språk*.

De viktigste delene av boka er listene *Fra norsk til andre språk*, *Fra andre språk til norsk*, *Fra gresk til norsk* og *Fra kyrillisk til norsk*, i alt 380 sider. *Kyrillisk* er navnet på et alfabet, ikke på noe språk, og russisk og flere andre språk, f.eks. bulgarsk, ukrainsk og serbisk bruker det kyrilliske alfabetet.

En liste over viktige topografiske betegnelser, med oversettelser til en rekke språk, finner vi også. Eksempler på ord som betyr *elv*, er: bahr (arabisk), fiume (italiensk), fleuve (fransk), fljót (islandsk), flod (dansk, svensk), Fluss (tysk), folyó (ungarsk), gol (mongolsk), he (kinesisk), irmek (tyrkisk), jogi (estisk), johka (samisk), joki (finsk.), potamós (gresk), reka (russisk), rio (portugisisk), río (spansk), river (engelsk), rivier (nederlandsk), stroom (afrikaans.), upe (latvisk, litauisk.), älv (svensk). Altså spesielt mye for de spesielt interesserte.

LexicoNordica 13. Tidsskrift om leksikografi i Norden, Nordisk forening for leksikografi., Oslo 2006, 361 sider

Innholdet i denne mangesidige publikasjonen er delt i fire hoveddeler. Den hoveddelen som kalles 'Tematiska bidrag', strekker seg fra og med side 7 til og med side 168, og inneholder 10 artikler. Spesielt kan nevnes "Ordbog over det norrøne prosasprog som en historisk ordbog" av Christopher Sanders og "Gammeldansk Ordbog – fortid og fremtid" av Merete K. Jørgensen.

Den hoveddelen som kalles "Icke-tematiska bidrag", er en artikkel på 9 sider av Satu Tanner som heter "En dokumentation av det karelska språket". Den dokumentasjonen det dreier seg om, er *Karjalan kielen sanakirja* (Ordbok over det karelske språket) på mer enn 3 700 sider, som endelig foreligger komplett i 6 bind.

De fleste av leserne av LexicoNordica har sikkert ikke store kunnskaper om karelsk, så Satu Tanners artikkel representerer et viktig innblikk i både ordboken, det karelske språket og den karelske kulturen. Selv et kort avsnitt på første side i artikkelen gir mange interessante opplysninger:

"Kulturellt har finnarna mycket mer gemensamt med svenskarna än med karelerna, trots att dessa talar ett mycket närbesläktat språk. Insamlingsresorna till den

främmande kulturen har varit en upplevelse för insamlarna oavsett om de vistats i Karelen några korta sommarveckor eller en stor del av sitt liv. Ordbokens finska läsare kommer att hitta nya betydelser av välkända ord.”

Under overskriften ”Recensioner”, side 185 til 349, er det hele 13 bidrag om viktige ordbøker både enspråklige og flerspråklig.

”En efterlängtat och angelägen ordbok” handler om Rootsii-eesti sõnaraamat, dvs. Svensk-estnisk ordbok, som har hele 100 000 oppslagsord. Også for den som ikke kan estisk, er det veldig mye interessant å finne der, både om lånord i estisk fra tysk, svensk og russisk, om moderne lånord fra engelsk og om det ordforrådet som stammer fra gresk og latin.

Norsk Ordbok, Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet. Bd. 6 K – kåva, Det Norske Samlaget, Oslo 2006, 1602 spalter, 801 sider

Norsk årbok 2006. Høgnorskringen, Oslo 2006, 184 sider

Forordet til *Norsk årbok 2006* har overskriften ”Eit nytt år med høgnorsk”. Høgnorsk er den sterkt konservative varianten av nynorsk som ligger nærmest det landsmålet som Ivar Aasen skapte rundt midten av 1800-tallet. I det ligger det at det er en liten flokk, men med stor entusiasme, som står bak publikasjonen.

”Noreg-namnet hev lenge stade som eit av dei gjævaste merki i atterreisingi av det norske målet, som den rette norske formi av landsnamnet, samformi for og morformi åt alle målføreformene det skifter i. Tvo stykke i boki tek her fyre seg opphavet til og striden kring namnet på landet vårt.”

De to artiklene det er snakk om, er *Norge eller Noreg* av Thoralf Bergwitz og *Om landsnamnet vårt i eit nytt tusenår* av Kjell Venås. Den første artikkelen er på 18 sider, den andre på 19.

Stoffet i artiklene er i seg selv interessant, men også den ideologien som ligger bak, for høgnorskfolk ser fremdeles på kampen for navneformen *Noreg* som en stor nasjonal sak. *Noreg* er den eneste tillatte skrivemåten på nynorsk, men det er et faktum at også en god del kjente nynorskbrukere foretrekker å skrive *Norge*. Grunnen er trolig at de oppfatter *Noreg* for å være en for konservativ form i moderne nynorsk.

Men det ville være uriktig å gi inntrykk av at høgnorskfolket bare er opptatt av det norske, for en av artiklene i boken er om den persiske dikteren Hafez, og en annen er om J. J. Tolkien.

Nygaard, Ole (red): Aftenpostens rettskrivningsordliste, Kunnskapsforlaget, Oslo 2006, 201 sider

Nynorskordboka, definisjons- og rettskrivningsordbok, 4.utg., Hovdenak, Marit, Killingbergtrø, Laurits, Lauvhjell, Arne, Oslo, Samlaget 2006. 1478 sider

Sandøy, Helge og Kari Tenfjord (red.) Den nye norsken? Nokre peilepunkt under globaliseringa. Novus forlag, Oslo 2006, 316 sider

Det norske språksamfunnet har kommet i stadig nærmere kontakt med andre språk på grunn av større innvandring, ved at nordmenn reiser mer utenlands, og ved at handel og kulturkontakter over grensene øker. Dette mangfoldet gir forskningsfaget og undervisningsfaget norsk nye utfordringer. Dessuten gir det nye muligheter til innsikt i språk og refleksjon over språkkultur.

De 15 artiklene i boka drøfter språklige sider ved globaliseringen, og kobler den nye situasjonen til læreplaner og skoleverk. I flere artikler studerer forfatteren hvordan samfunnsmedlemmene opplever språkpresset, og hvilke holdninger de har til kulturimpulsene utenfra.

Den nye språksituasjonen representerer et stort kulturmøte mellom den tradisjonelle norske kulturen og ei ny gruppe på ca. 300 000 som snakker norsk med aksent og har andre religioner og navn. Emnet *innvandrerorsk* blir ført videre i studier av språklige særpreg som er resultat av ulike språkbakgrunner.

Say What, 2. utg., Kunnskapsforlaget, Oslo 2006, 626 sider.

Slang, Kunnskapsforlaget, Oslo 2006, 109 sider.

Slangordboka 2006, 2. utg., Kunnskapsforlaget, Oslo 2006, 254 sider.

Språk i Norden. Årsskrift for språknemndene i Norden. Nordens språkråd. Språkportalen, Oslo 2006, 198 sider.

Denne årgangen av Språk i Norden er sterkt preget av språkpolitikk. Typiske artikler er *Ny nordisk språkpolitikk* av Birgitta Lindgren, *Språkpolitikk genom lagstiftning – exemplet Finland* av Marika Tandefeldt, *Norsk i hundre! En ny norsk språkpolitikk* av Gjert Kristoffersen, *Den islandske sprogpolitikk i fortid og nutid* av Guðrún Kvaran, *Språkpolitikk i Norden med filosofens briller* av Sigurd Skirbekk.

Rundt 50 sider av publikasjonen står under overskriften *Ny språklitteratur 2005*. Den første delen bringer nytt om publikasjoner fra språknemndene, den andre delen om publikasjoner for øvrig, den tredje delen om ordbøker.

Språknytt, tidsskriftet til Språkrådet i Norge, kom i 2006 ut med 4 nummer på til sammen 140 sider. Språknytt har et opplag på 25 000. Språknytt er også tilgjengelig på Språkrådets nettsted www.sprakradet.no.

Av artiklene i nummer 1 kan vi nevne Tre år med ny personnamnlov av *Ivar Utne*, Universitetenes diskriminering av norsk som fagspråk av *Birgit Brock-Utne*, Fonetisk perspektiv på sammenfallet av sj-lyden og kj-lyden i norsk av *Hanne Gram Simonsen* og *Inger Moen*, Metaforer og metaforiske uttrykk i norsk av *Anne Golden* og Religiøs banning og nestenbanning av *Ingrid Kristine Hasund*.

Nummer 2 av Språknytt for 2006 var et teamnummer om terminologi. Av artiklene kan nevnes: Finn du ikkje ordet, er det ikkje sikkert at språket har skulda! Språkrådet og arbeidet med terminologi og fagspråk – status og planer av *Jan Hoel*, Fag, fagmenneske og fagspråk av *Torodd Kinn*, Hva er terminologi? av *Håvard Hjulstad*, Skjær i sjøen under oversettelse av romanen "Trawler" av *Ellinor Kolstad* og Brannfaglig terminologi av *Guttorm Liebe*.

I nummer 3 av Språknytt for 2006 legger vi merke til disse artiklene: Knud Knudsen, bokmålet og Språkrådet. Noen spekulasjoner av *Egil Børre Johnsen*, Kvinner i det sentrale målmiljøet før 1906 av *Eli Bjørhusdal*, Den endelause reforma (artikkelen handler om den tyske rettskrivningsreformen) av *Astrid Sverresdotter Dypvik*, Noregs Mållag – nye hundre år? av *Knut Kjeldstadli*.

I nummer 4 av Språknytt for 2006 nevner vi disse sentrale artiklene: Den store, ukjende språkpolitikaren av *Sylfest Lomheim* (Artikkelen er om Jørgen Løvland (1848–1922), som var både en helt sentral politiker i en hel mannsalder, og som stod bak stortingsvedtaket om å innføre sidemålsstilen i 1907.), Det nye testamentet 2005 av *Hans Johan Sagrusten*, Åtte potter rømme, fire merker smør. Om gammalt mål og gammel vekt. av *Velle Espeland*, *Altona* og andre importerte stadnamn av *Botolv Helleland* og murer murer murer (om ordstilling i norsk) av Svein Nestor.

Statsspråk – bladet for godt språk i staten er et veiledningsblad som Språkrådet i Norge gir ut. Bladet er på fire A4-sider og gir korte råd om god og korrekt språkbruk for både bokmålsbrukere og nynorskbrukere i statsadministrasjonen. Leserne kan sende inn spørsmål til redaksjonene. I 2006 kom det på grunn av kapasitetsproblemer ut bare ett nummer av bladet.

Hovedtemaet i dette nummeret var den nye språktjenesten for statsorgan, som begynte sitt virke i september 2006, foreløpig med tre fulltidsansatte.

Viktigere på det praktiske plan var artikkelen *Hva er godt språk i staten?* Følgende råd derfra kan det være verdt å sitere: "Legg merke til at de omstendelige formuleringene klinger svært dårlig hvis du oversetter dem ord for ord til nynorsk. Med andre ord kan nynorsk brukes som diagnoseverktøy. Når du bruker begge målformene og ser dem i sammenheng, får du et mer fleksibelt arbeidsredskap."

Svenkerud, Herbert, Helge Parnemann og Erik Hansen: Tysk skoleordbok, Tysk-norsk/norsk-tysk ordbok, Cappelen forlag, Oslo 2006, 720 sider

Svenkerud, Herbert, Anne Lerø, Eva Clara Haugum og Solveig Karin Landron, Fransk skoleordbok, Fransk-norsk/norsk-fransk, Cappelen forlag, Oslo 2006, 720 sider

Tysk skoleordbok, 4. utg., Kunnskapsforlaget, Oslo 2006, 436 sider

Sverige

Birgitta Lindgren

Andersson, Lars-Gunnar och Anna-Lena Ringarp: Språket. Norstedts Akademiska förlag 2006. 297 s.

Till det populära radioprogrammet *Språket* i Sveriges Radion Program 1 strömmar det in mängder med brev med språkfrågor och synpunkter. Programmets producent och programledare Anna-Lena Ringarp och ständiga bisittaren professor i svenska Lars-Gunnar Andersson har gjort ett urval av dessa lyssnarreaktioner.

Arkhammar, Britt-Marie: Svenskläroeri. Åsikter – avsikter – insikter samt penséer. Ekelunds 2006. 394 s.

Författaren har lång erfarenhet som lärare, lärarutbildare och läromedelsförfattare. Boken är avsedd både som inspiration till lärare. Här får man allmänna praktiska tips om hur man kommer gång, hur man håller intresset vid liv o.s.v. Men också konkreta lektionsupplägg. Dessutom får man författarens tankar om lärarrollen, lärarens ansvar för språket, skrivandet, lärandet m.m.

Att återta mitt språk. Åtgärder för att stärka det samiska språket. Slutbetänkande från utredningen om finska och sydsamiska språken Statens offentliga utredningar SOU 2006:19. 566 s.

I detta slutbetänkande föreslås bl.a. att förvaltningsområdet för samiska utvidgas.

Bengtsson, Staffan & Göran Willis: K-märkta ord. Från kalasbyxor till fluortant. En kul samling glosor och deras historia. Semic 2006. 127 s.

Underhållande men inte alltid helt tillförlitlig bok om ord som förknippas med 1950-, 1960- och 1970-talet.

Bland gussar och gossar. Om språksituationen i Sverige. Svenska Institutet 2006. 63 s.

Här porträtteras fjorton personer, infödda och inflyttade svenskar. Vi får ta del av deras tankar om språket och inblick i deras språkliga vardag.

Bonniers korsordslexikon. Red. Göran Walter. Albert Bonniers Förlag 2006. 1230 s.

Här finns 34 000 ordartiklar med över 250 000 synonymer. Här kan man hitta vilket ord på 6 bokstäver som kan passa till *gems*, nämligen *alppet*, och om det är *alppet* som är nyckelord, så kan man hitta *gems* om man vill ha ett ord på 4 bokstäver, vill man ha ett på 7 bokstäver blir det *stenget*. Alla ord är ordnade i en enda lista i alfabetisk följd. Vissa uppslagsord har mängder med synonymer, ordnade efter antal bokstäver. Det gäller exempelvis *ond* med 83 förslag, alltifrån *öm* på 2 bokstäver till *olycksbådande* på 13 bokstäver.

Bonniers svenska ordbok. 9 upplagan. 2006.

Förutom en mängd nyord och nya fraser har redaktörerna lagt till vissa prefix och suffix som egna uppslagsord, t.ex. *ex-* och *-logi*.

Boström, Lena och Gunlög Josefson: Vägar till grammatik. Studentlitteratur 2006. 213 s.

Den här boken vänder sig främst till lärare och lärarstuderande som behöver stöd i sin undervisning av grammatik. Den går igenom pedagogiska teorier i sitt ämne. Författarna har gedigen erfarenhet av detta ämnesområde. Båda är erfarna pedagoger och har ägnat sig åt forskning inom områdena lärstilsmetodik respektive grammatik.

Borgström, Håkan: Den hemliga koden. Aktuell forskning om läsning. Pocketerad populärvetenskap. Vetenskapsrådet 2006. 139 s.

I denna lilla skrift får vi en överblick över var forskningen står när det gäller läsning. Författaren låter läsforskare komma till tals genom intervjuer.

Dom – och vi. Populärvetenskapliga föreläsningar hållna under Humanistdagarna den 28–29 oktober 2006. Humanistdagboken nr 19. Göteborgs universitet.

Bland språkartiklarna kan nämnas **Staffan Larsson**: Om maskiner kunde tala. **Mats André och Katharina Vajta**: Hur vi blir dom. Om flerspråkighet och nationell identitet i Luxemburg. **Dimitrios Kokkinakis, Maria Toporowska-Gronostaj och Sofi Jobansson Kokkinakis**: Att bygga en språkbro mellan allmänhet och vårdpersonal – språket i texter om hjärt-kärlsjukdomar.

Ernerot, Daniel & Emil Holmström: Om ett ord. Bokförlaget DN 2006. 304 s.

De två författarna, som är reklamskribenter, har under några år skrivit ihop lättäm information om ord och sänt ut det via e-post. Här har de samlat ihop sådana texter om drygt 500 ord. Under temat *Från akademi till skol* får man veta något om dessa båda ord och också t.ex. ordkunskap om *gymnasium* och *lärospån*.

Erson, Eva: "Skärp dig!" Språk och kön i utbildningsmiljö. Norstedts Akademiska förlag 2006. 248 S.

Ett avsnitt i boken handlar om hur olika kvinnor och män upplever sin datautbildning. Ett annat utgörs av en retorisk analys av en nätdiskussion om könsförändrande festseder bland datavetare på universitet.

Gröning, Inger: Språk, interaktion och lärande i mångfaldens skola. Digitala skrifter från nordiska språk 1, Uppsala universitet. 2006. Ak. avh. 111, 54 + 89 s.

Författaren har i denna sammanläggningsavhandling undersökt hur flerspråkiga elever samagerar och hur deras lärande och språkutveckling går till.

Gunnarsson, S. Olof: Lärda ord för alla. Allmänvetenskaplig ordbok. Norstedts Akademiska förlag 2006. 344 s.

I denna ordbok förklaras ett antal ord som man hittar i olika vetenskapliga texter. Förklaringarna är såväl lexikala som encyklopediska.

Hagberg-Persson, Barbro: Barns mångfaldiga språkresurser i mötet med skolan. Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 70. Uppsala 2006. 203 s. Ak.avh.

Författaren har studerat språkutvecklingen hos enspråkiga och flerspråkiga barn i åldern 6–8 år. Undersökningen visar det något överraskande resultatet att barnens muntliga svenska språkbehärskning varierar oberoende av enspråkig eller tvåspråkig bakgrund. Vidare att det bara är ett av studiens tvåspråkiga barn som uppnått en muntlig åldersadekvat nivå i sitt modersmål/förstaspråk.

Johansson, Annika: Nederländskans *komen* och svenskans *komma*. En kontrastiv undersökning Acta universitatis stockholmiensis. Stockholm studies in Scandinavian philology. New series 40. 2006. Ak.avh. 189 s.

Författaren har jämfört nederländskans *komen* och svenskans *komma*. Bland skillnader kan nämnas att det är bara i svenskan som verbet kan ingå i s.k. pseudosamordning som i *kom och hjälp mig*. Och det är bara i nederländskan som verbet kan användas som ett kopulaverb med betydelsen 'bli'.

Karlsson, Anna-Malin: En arbetsdag i skriftsamhället – ett etnografiskt perspektiv på skriftanvändning i vanliga yrken. Småskrift utgiven av Språkrådet 2. Norstedts Akademiska förlag 2006. 175 s.

I dag skriver och läser allt flera i sitt arbete. Utifrån sju fallstudier om skrivande i olika yrken, bl.a. i sjukvården, på bygget, i butiken, har författaren studerat hur skrivandet i arbetet ser ut. Ibland är det bara fråga om att läsa igenom en lista och sätta sin signatur, ibland är det krävande journalskrivning. Boken är ett pionjärarbete när det gäller etnografiskt inriktade skriftkulturundersökningar i den svenska vardagen. Det finns också ett inledande kapitel med en översikt över vad läs- och skrivkunnighet är. Den innehåller också avsnitt om hur man kan lägga upp sådana här etnografiska studier.

Karlsson, Susanna: Positioneringsfraser i interaktion. Syntax, prosodi och funktion. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 5. 2006. Ak.avh. 250 s.

Författaren har undersökt några språkliga medel för hur man positionerar sig i ett samtal, d.v.s. hur man förhåller sig till det man säger. Fokus ligger på vissa verb som är vanliga i positioneringsuttryck, bl.a. *veta* och *tycka*. Placeringen av sådana positioneringsuttryck visar sig vara viktiga.

Killander, Ylva: Tappa hakan och andra talesätt om kroppen. Bild Erika Eklund Wilson LL-förlaget 2006. 119 s.

Talesätt om kroppen, som *tappa hakan* och *tala ur skägget*, förklaras med korta berättelser och ordboksförklaringar samt illustrationer.

Klarspråk lönar sig. Klarspråksarbete i kommuner, landsting och statliga myndigheter. Regeringskansliet. Justitiedepartementet DS 2006:10. Fritzes 200. 72 s.

År 2004 vann Norrköpings kommun priset *Lilla klarspråkskristallen*. Anneli Hedlund, som arbetar i kommunen, har författat denna handbok som hjälp åt andra som vill arbeta för ett bra och enkelt språkbruk.

Lekt och lärt. Vänskrift till Jan Einarsson 2006. Rapporter från Växjö universitet. Humaniora. Nr 16. 2006. 295 s.

Bland artiklarna i denna vänskrift kan nämnas: *Jan Anward*: Assonans i samtal. *Torlaug Løkenngaard*: Læring i kontekst. *Mirja Saari*: Språkval och språkbyte under autonomtiden i Finland.

Lilja, Eva: Svensk metrik. Utgiven av Svenska Akademien. Norstedts akademiska förlag 2006. 654 s.

Det här är en grundläggande bok om versteori, och det är den mest omfattande bok som kommit ut i i Sverige på detta område. Här får man versteori, vershistoria och verslära samt bilagor med bl.a. ett ingående avsnitt om språkljud och prosodi. I det historiska avsnittet kan man följa hur den medeltida knitteln lever kvar i folkpoesin och dyker upp då och då, senast i rappens form.

Ljung, Magnus: Svordomsboken. Om svärande och svordomar på svenska, engelska och 23 andra språk. Norstedts Akademiska förlag 2006. 224 s.

Författaren berättar om och jämför svordomar och svärjande i svenskan och många andra språk.

Lorentzon, Thorwald: Mellan frihet och jämlikhet. Jämförande studier av lexikala förändringar i moderaternas och vänsterpartiets valmanifest 1948–2002. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 6. 2006. 345 s. Ak.avh.

Författaren har gått igenom ordvalet i de två riksdagspartier som befinner sig längst ut på höger- respektive vänsterflanken.

Melin, Lars & Martin Melin: Språket – så funkar det. Om bokstäver, ord, grammatik och språkfel. Norstedts Akademiska förlag 2006. 198 s.

Underhållande om än inte alltid helt vetenskapligt korrekt få vi veta hur språket fungerar.

Mins. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet.

Under 2006 utkom följande skrift i denna serie: Nr 56 *Mona Blåsjö*: Skrivteori och skrivforskning. En forskningsöversikt.

Miss. Meddelanden från institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet.

Under 2006 utkom följande skrifter i denna serie: Nr 53 *Kerstin Norén*: Semantisk variation – lexikalisk eller kontextuell? Nr 54 *Kerstin Norén, Per Linell*: Meningspotentialer i den språkliga praktiken. Nr 55 *Kristian Blensenius*: Particip med andra ord. En korpusstudie av svenska motsvarigheter till engelska ing-satser. Nr 56 Från urindoeuropeiska till ndengereko. Nio uppsatser om fonologi och morfologi utgivna av *Åsa Abelin och Roger Källström*. Nr 57 *Håkan Jansson*: Har du ölat dig odödlig? En undersökning av resultativkonstruktioner i svenskan. Nr 58 *Inga-Lill Grabn*: Vem är den? En enkätstudie om känslan för pronomenet *den* med animat generisk syftning.

Målföret. Medlemsblad för Nya Tungomålgillet.

Detta medlemsblad har under året utkommit med 4 nummer. Förutom artiklar om det nutida språket finns även artiklar med textprov från äldre tider, väl värda omläsning, t.ex. *Robert Geete*: Språkstudier i en matsedel. Vidare artiklar och textprov på dialekt, allt för att visa den rikedom som finns i svenskan.

Mälardalssvenska. Rapporter från svenska Institutionen för humaniora, Mälardalens högskola.

Under 2006 utkom följande: skrifter i denna serie: Nr 4. *Karin Senter*: Vacker kvinna, stark man, lång människa. En associationsundersökning ur genusperspektiv. Nr 5 *Gunilla Karlsson*: Nordisk grannspråksförståelse i arbetslivet – sett ur ett perspektiv med exemplet Nordea.

Natur och Kulturs Stora svenska ordbok. 2 upplagan 2006.

I denna nya upplaga har redaktörerna lagt till etymologiska uppgifter för drygt 1 200 ord.

Norstedts baltiska ordbok. Svenska, estniska, lettiska, litauiska. Norstedts Akademiska förlag 2006. 512 s.

Ordboken består av fyra separata listor med ett av språken som källspråk och de övriga som målspråk. Den uppläggningsen ger inte utrymme för mer ingående översättningar, men räcker gott som första hjälp för den som vill veta vad något heter på något av språken eller vad något ord betyder.

Norstedts ryska ordbok. Rysk-svensk/svensk-rysk. Norstedts Akademiska förlag 2006. 809 + 928 s.

Ordboken omfattar cirka 141 000 uppslagsord och fraser. Den riktar sig både till svenska och ryska användare och innehåller därför uttals- och böjningsuppgifter m.m. både om de ryska och de svenska uppslagsorden.

Ottesjö, Cajsa: Att fortsätta och återgå. Studier i koherensskapande praktiker i vardagliga flerpersonsamtal. Institutionen för lingvistik, Göteborgs universitet 2005. 132 s. + 4 artiklar, 30 + 29 + 43 + 37 s., övriga onummerade. Ak.avh.

Författaren har studerat hur uttryck som *men/jo i alla fall* och *så* fungerar som diskursmarkörer i samtal. Det första kan signalera att man återgår till en tidigare tankegång efter ett avbrott. Det andra har flera funktioner, bl.a. vidareförande och kontrollerande.

Palm, Tage En ändelses uppgång och fall. Svensk pluralbildning med -er hos neutrala substantiv med final konsonant. Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk i Uppsala 69. 2006. 240 s. Ak.avh.

Författaren har undersökt hur pluralformen *-er* hos neutrer på konsonant (*instrumenter, kalaser*), som uppstod i svenskan på 1500-talet, plötsligt kunde bli utdömda som ogrammatikaliska mot slutet av 1800-talet.

Parkvall, Mikael: Vad är språk? Natur och Kultur 2006. 151 s.

På ett personligt och engagerat sätt berättar författaren om språkliga frågor som om svenskan är exotiskt, om man få prata hur som helst och mycket annat.

Renberg, Bo: Språkets mirakel. Om tänkande, tal och skrift. Liber 2006.

Författaren, som undervisar i kommunikation vid Luleå tekniska universitet, har sammanställt både nyttig och underhållande bok om det som kan kallas "språkets mirakel och mysterium". Det finns avsnitt om tänkande och språk, om talekonsten, där vi bl.a. får en historisk rundtur från Caesar till Latin Kings via president Bush och Skandia. Det senare exemplet tar upp pudlandets konst. d.v.s. hur man gör offentlig avbön.

ROSA. Rapporter om svenska som andraspråk. Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet.

Under 2006 utkom följande: skrifter i denna serie: Nr 7 *Språket och kunskapen – att lära på sitt andraspråk i skola och högskola.* Rapport från nordisk konferens den 7–8 oktober 2005 i Göteborg.

Sjöström, Sören: Språkets struktur, betydelse och användning. Norstedts Akademiska förlag 2006. 140 s.

Boken är avsedd som introduktion i allmän språkvetenskap på akademisk nivå. Den vill visa hur de olika delområdena inom språkvetenskapen hänger ihop, alltifrån fonologi till pragmatik.

SLÅ (Svenskläraryöningens årsskrift). Svenskläraryerien.

SLÅ 2006 har titeln "Ord och bild ger mening. Om literacy i förskolan". Bland artiklarna kan nämnas *Monica Axelsson*: Litteraricitetspraxis i förskolor med tvåspråkiga. *Anna Lyngfelt*: Skönlitterära texter som pedagogisk fostran.

Solid. Sociolingvistiska dokument. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.

Under 2006 utkom följande: skrifter i denna serie: Nr 17 (FUMS-rapport nr 216) *Theres Bellander*: Ringa ett telefonsamtal eller logga in på chatten?. Ungdomars kommunikation i tal och skrift via nya och traditionella medier – Nr18 (FUMS-rapport nr 217) *Sara Larsson*: Sexistiska strukturer och kvinnliga språkbrukares skilda strategier. En diskussion med utgångspunkt i tre empiriska studier.

Språk och stil. Tidskrift för svensk språkforskning. Ny följd 15, 2005. 227 s.

Bland artiklarna kan nämnas *Ulf Teleman*: Bakre r i svenskan. *Cajsa Ottesjö och Jan Lindström*: Så som diskursmarkör. *Gunilla Jansson*: Labbrapportskrivandet som språkutvecklande språkmiljö. Årsskriften innehåller också som vanligt recensioner.

Språkvård. Svenska språknämndens, fr.o.m. nr 3 Språkrådets, tidskrift, har som vanligt utkommit med fyra nummer.

I nummer 1 beskriver *Anna Gunnarsdotter Grönberg* hur ungdomars livsstil hänger ihop med deras val av dialekt och standardspråk. *Kerstin Norén* inleder en debatt om språkstrategi i valet mellan svenska och engelska på universitet och högskolor. *Catrin Johansson* rapporterar från sin undersökning om engelska som concernspråk. *Håkan Hanson* tar upp fenomenet klaff-fel, alltså när det inte klaffar i nyhetsinslag i radio eller tv mellan en påannons och efterföljande inslag. Numret innehåller också den årliga nyordslistan sammanställd av *Birgitta Lindgren*. I nr 2 redovisar *Rickard Domeij och Olle Josephson* en undersökning som gjorts av Skatteverket om hur folk förstår vissa centrala ord i verkets texter. *Orla Vigsø* har undersökt vem valaffischerna talar till. *Staffan Hellberg* undrar med anledning av det gått 100 år sedan vi hade en stavningsreform om det blivit lät-

tare att stava. Och i en liten enkät får några personer uttala sig om samma sak. *Martin Gellerstam* har gått igenom hur man hanterat stavning av lånord i olika upplagor av Svenska Akademiens ordlista. *Birgitta Lindgren* framför förslaget att man skall tillåta tre likadana konsonanter i följd, t.ex. *tilllåta*. *Karin Carlsson och Sven Hedin* fortsätter debatten om svenska och engelska på universitet och högskolor, och detsamma gör *Björn Melander och Mats Thelander*. *Mats Eeg-Olofsson* konstaterar att tillkrånglade uttryck som "den enskilt vanligaste" blir vanligare. I nr 3, som är det första numret som utkommer sedan omvandlingen av Svenska språknämnden till Språkrådet (se mer om detta i Olle Josephsons artikel), reder *Ellen Bijvoet och Kari Fraurud* ut begreppen med den svenska som talas i flerspråkiga miljöer. *Lilian Nygren-Junkin* vederlägger den vanliga föreställningen att det skulle vara skadligt för personer med annat modersmål än svenska att lägga tid på att ägna sig åt sitt modersmål. *Leif Nilsson* och *Eva Brylla* skriver varsin artikel om behovet av ortnamnsvård respektive personnamnsvård. *Kerstin Norén* svarar på tidigare debattinlägg om svenska och engelska på universitet och högskolor. *Birgitta Hene* recenserar den nya upplagan av Svenska Akademiens ordlista. *Mikael Parkvall* inleder en serie med korta betraktelser ur eget perspektiv. Här gäller det den svenska normalmeningen. I nr 4 har *Lars Melin* undersökt hur stavfel påverkar läsningen. *Johan Hofvendahl* har studerat hur utvecklingssamtal i skolan går till. *Rickard Domeij* ger råd om hur man gör med styckeindelning. *John Airey* redovisar en undersökning om undervisningen på engelska av svenska fysikstudenter. *Birgitta Lindgren* presenterar den nordiska språkdeklarationen. *Karin Taube* berättar om hur man mäter läsförståelse i det internationella PISA-projektet. *Östen Dahl och Sally Boyd* tar med anledning av debatten om svenska och engelska på universitet och högskolor upp frågan om domämförlust och språkdöd. Svar kommer från *Björn Melander och Mats Thelander*. I serien Parkvalls perspektiv behandlas språkreformer.

Varje nummer innehåller också en ledare, kortare anmälningar av nyutkommen litteratur, notiser om språkliga aktualiteter och en avdelning frågor och svar.

Strömquist, Siv: Inte bara repliker. Scenanvisningar och annan metatext i svensk dramatik under tre sekler. Hallgren & Fallgren 2006. 135 s.

Författaren har undersökt metatexten, som t.ex. scenanvisningar, i ett antal skådespel från 1700-talet och framåt. Intressant är att se hur uppgifter om miljö och tid var obefintliga under 1700-talet, men blir vanliga under 1800-talet för att sedan minska och nästan försvinna under 1900-talet.

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket. 13 upplagan. 2006. 1 130 s.

Förändringarna i denna upplaga är enligt förordet de största sedan den 9 upplagan (1950). Cirka 10 500 nya uppslagsord har införts och cirka 5 500 har strukits. I sin recension i Språkvård 2006/3 konstaterar Birgitta Hene att den nya upplagan ger bättre vägledning än tidigare dels genom sitt urval bland olika alternativ, dels genom direkta rekommendationer. En iögonenfallande nyhet är att bokstaven w ges en egen plats, vilket innebär att t.ex. *swabili* kommer efter *svävtåg*.

Svenska i utveckling. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.

Under 2006 utkom följande: skrifter i denna serie: Nr 22 (Fums 218) *Inger Gröning*: Interaktion och lärande i flerspråkiga klasser. Nr 23 (Fums 219) *Eva Östlund-Stjärnegårdh*: Att förmedla egna och andras tankar. Om gymnasisters källhantering i det nationella provets skrivuppgift.

Svenskt-kurdiskt lexikon (nordkurdiska). Lexin. Språklexikon för invandrare. Myndigheten för skolutveckling 2006. 1 007 s. + bildtema 66 s.

Detta lexikon ingår i Lexinseriens stora ordböcker med cirka 28 500 uppslagsord.

Svenskt-somaliskt lexikon. Lexin. Språklexikon för invandrare. Myndigheten för skolutveckling 2006. 1 140 s. + bildtema 66 s.

Detta lexikon ingår i Lexinseriens stora ordböcker med cirka 28 500 uppslagsord.

Teckenspråk och teckenspråkiga. Kunskaps- och forskningöversikt. Delbetänkande av utredningen Översyn av teckenspråkets ställning SOU 2006:29. 209 s. – **Teckenspråk och teckenspråkiga. Översyn av teckenspråkets ställning.** Slutbetänkande av utredningen Översyn av teckenspråkets ställning. SOU 2006:54. 490 s.

Utredningen ger en god översikt över det svenska teckenspråket. Den utmynnar i ett förslag att teckenspråket skall få en ställning som motsvarar den ställning som de nationella minoritetsspråken har.

Thurén, Torsten: Författarens verktygslåda. Att läsa och skriva sakprosa. Liber 2006. 166 s.

Här får journalister och andra skribenter tips om hur man skall fånga läsaren intresse genom att använda de ”verktyg” som finns i form av skriva konkret, att

berätta, att visa fram, att jämföra m.m. Detta illustreras med hjälp av exempel hämtade från professionella skribenter.

Tykesson-Bergman, Ingela: Samtal i butik. Språklig interaktion mellan biträden och kunder. Acta universitatis stockholmiensis. Stockholm studies in Scandinavian philology. New series 41. 2006. Ak.avh. 302 s.

Författaren har undersökt vad kund och biträde säger till varandra i tre olika butiksmiljöer: en konsumkassa, en delikatessdisk och en informationsdisk i en bokhandel. Vi får också en belysning hur butikssamtalet förändrats från 1940-talet och framåt.

Wikander, Ola: I döda språks sällskap. Wahlström & Widstrand 2006. 263 s.

Författaren, född 1981, uppvisar en imponerande kunskap i en mängd utdöda språk, som sumeriska, oskiska och gotiska. Han har därtill förmågan att kunna berätta om dem på ett fängslande sätt. Man får bl.a. veta hur man säger 'lotusögd' på sanskrit på 64 olika sätt.

Om författarna

Ari Páll Kristinsson er forskningsdosent og daglig leder i språkrøktsavdelingen i Árni Magnússon instituttet for islandske studier, Island.

Robert Zola Christensen er ph.d. i nordisk filologi og gæstelærer i dansk på Lunds Universitet.

Ruth Vatvedt Fjeld er professor i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Oslo og språkkonsulent for bokmål i NRK siden 2000.

Catharina Grünbaum är språkvårdare åt Dagens Nyheter (Sverige).

Eva Harrie är nordisk koordinator samt redaktör för publikationsserien Nordic Media Trends på Nordicom.

Rikke E. Hauge er rådgiver i Språkrådet i Norge.

Stig Hjarvard er professor, ph.d., ved Institut for Medier, Erkendelse og Formidling, Københavns Universitet.

Charlotta af Hällström-Reijonen är språkvårdare vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Jørgen Nørby Jensen er videnskabelig medarbejder ved Dansk Sprognævn.

Olle Josephson är chef för Språkrådet, som är språkvårdsavdelningen inom Institutet för språk och folkminnen, Sverige.

Anne Kjærgaard er videnskabelig medarbejder ved Dansk Sprognævn.

Anna-Liisa Kristiansson-Seppälä är forskare vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Birgitta Lindgren är språkvårdare vid Språkrådet, som är språkvårdsavdelningen inom Institutet för språk och folkminnen, Sverige.

Katarina Lundin Åkesson är fil. dr i nordiska språk och universitetslektor i svenska språket på Lärarutbildningen, Malmö högskola, avdelningen för kultur, språk och medier.

Ida Elisabeth Mørch er videnskabelig medarbejder ved Dansk Sprognævn.

Svein Nestor er rådgiver i Språkrådet i Norge.

Aino Piehl är EU-språkvårdare vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Mikael Reuter är föreståndare för svenska avdelningen vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Klaas Ruppel är föreståndare för avdelningen för minoritetsspråk vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Jan Svensson är professor i svenska språket vid Lunds universitet.

Instruktioner till författarna

Språk i Norden är en årsskrift utgiven av språknämnderna i Norden. I skriften trycks föredrag som hållits på de nordiska språkmötena samt artiklar som diskuterar de nordiska språken och forskning kring dem.

Manuskript till artiklar och andra bidrag sänds till:

Språk i Norden

Forskningscentralen för de inhemska språken

Sörnäs strandväg 25

FIN-00500 Helsingfors, Finland.

norden@focis.fi

Bidragen ska vara skrivna på svenska, danska eller norska (bokmål eller nynorska) och levereras i elektronisk form (Word) samt helst också som pappersutskrift. Manuskriptet inleds med författarnamn och rubrik på artikeln. Till artikeln bifogas

1. en ingress som kort tar upp det väsentligaste i artikeln,
2. en engelsk sammanfattning (abstract) på cirka 10 rader samt
3. en kort presentation av artikelförfattaren.

Längre artiklar förses med mellanrubriker. Rubriker och mellanrubriker markeras med fetstil och större typsnitt. Litteraturhänvisningar ska inlemmas i texten enligt Harvardsystemet (författare-årtal-systemet). Hänvisningen ska bestå av författarens efternamn (vid behov följt av initial), publiceringsår för det refererade verket samt, om det är relevant, sida. Arbeten publicerade samma år av samma författare åtskiljs genom tillägg av a, b, c etc. efter året. Några exempel: (Dyvik 2003, s. 30), (Milroy, L 1993a).

Litteraturförteckningen ordnas i alfabetisk ordning efter författarens eller redaktörens efternamn eller vid anonyma efter arbetets titel. Ingår verket i en serie, anges denna. Följande exempel torde ge tillräcklig vägledning:

Dyvik, Helge, 2003: Offisiell og ikke-offisiell språknormering – nyttig eller skadelig motsetning? I: Helge Omdal & Rune Røsstad (red.): *Krefter of motkrefter i språknormeringa. Om språknormer i teori og praksis*, s. 25–40. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Haugen, Einar, 1966: *Riksspråk og folkemål. Norsk språkpolitikk i det 20. århundre*. Oslo: Universitetsforlaget.

Nationalencyklopedins ordbok, 1995. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker.

Sandøy, Helge & Jan-Ola Östman (red.), 2004: *”Det främmande” i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord*. Moderne importord i språka i Norden II. Oslo: Novus forlag.

Numrera eventuella fotnoter löpande och markera dem i texten med upphöjd sifra. Följ allmänt vedertagna skrivregler (för t.ex. förkortningar) för respektive språk. Avstava inte. Utforma längre citat och exempel som blockcitat med indragen vänstermarginal, med blankrad både före och efter och utan citattecken.

Årsskrift för de nordiska språknämnderna

Nordiska språkfrågor 1955. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 16, 1956.
Nordiska språkfrågor 1956. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 20, 1957.
Nordiska språkfrågor 1957 och 1958. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden
21, 1959.

Nordiska språkfrågor 1959 och 1960. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden
24, 1961.

Nordiska språkfrågor 1961 och 1962. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden
28, 1963.

Nordiska språkfrågor 1963–1965. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 33,
1966.

Nordiska språkfrågor 1966 och 1967. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden
35, 1968.

Språk i Norden 1970. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 43, 1970.

Språk i Norden 1971. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 45, 1971.

Språk i Norden 1972. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 47, 1972.

Språk i Norden 1973. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 49, 1973.

Språk i Norden 1974. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 52, 1974.

Språk i Norden 1975. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 56, 1975.

Språk i Norden 1976. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 58, 1976.

Språk i Norden 1977. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 62, 1977.

Språk i Norden 1978. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 65, 1978.

Språk i Norden 1979. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 66, 1979.

Språk i Norden 1980. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 68, 1980.

Språk i Norden 1981. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 69, 1981.

Språk i Norden 1982. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 71, 1982.

Språk i Norden 1983. Nordisk språksekretariats skrifter 2, 1983.

Språk i Norden 1984. Nordisk språksekretariats skrifter 3, 1984.

Språk i Norden 1985. Nordisk språksekretariats skrifter 4, 1985.

- Språk i Norden 1986. Nordisk språksekretariats skrifter 5, 1986.
- Språk i Norden 1987. Nordisk språksekretariats skrifter 8, 1987.
- Språk i Norden 1988. Nordisk språksekretariats skrifter 9, 1988.
- Språk i Norden 1989. Nordisk språksekretariats skrifter 10, 1989.
- Språk i Norden 1990. Nordisk språksekretariats skrifter 11, 1990.
- Språk i Norden 1991. Nordisk språksekretariats skrifter 12, 1991.
- Språk i Norden 1992. Nordisk språksekretariats skrifter 13, 1992.
- Språk i Norden 1993. Nordisk språksekretariats skrifter 15, 1993.
- Språk i Norden 1994. Nordisk språksekretariats skrifter 17, 1994.
- Språk i Norden 1995. Nordisk språksekretariats skrifter 19, 1995.
- Språk i Norden 1996. Nordisk språksekretariats skrifter 20, 1996.
- Språk i Norden 1997. Nordisk språkråd, 1997.
- Språk i Norden 1998. Nordisk språkråd, 1998.
- Språk i Norden 1999. Nordisk språkråd, 1999.
- Språk i Norden 2000. Nordisk språkråd, 2000.
- Språk i Norden 2001. Nordisk språkråd, 2001.
- Språk i Norden 2002. Nordisk språkråd, 2002.
- Språk i Norden 2003. Nordisk språkråds skrifter, 2003.
- Språk i Norden 2004. Nordisk språkråds skrifter, 2004.
- Språk i Norden 2005. Skrifter fra språknemndene i Norden, 2005.
- Språk i Norden 2006. Språknemndene i Norden, 2006.
- Språk i Norden 2007. Språknämnderna i Norden, 2007.

Adresser til språknemndene i Norden

Dansk Sprognævn
Njalsgade 136
DK-2300 KØBENHAVN S

Telefon +45-35 32 89 82 og +45-35 32 89 83
Telefaks +45-35 32 89 95
E-post adm@dsn.dk
Internett www.dsn.dk

Forskningscentralen
för de inhemska språken
Sörnäs strandväg 25
FI-00500 HELSINGFORS

Telefon +358-9-731 51 (växel)
Telefaks +358-9-731 53 55
E-post aino.piehl@kotus.fi
Telefon +358-9-731 52 43 (svenska)
Telefaks +358-9-731 52 97 (svenska)
E-post norden@kotus.fi (svenska)
Internett www.kotus.fi

Føroyska málnevndin
Málstovan
V.U. Hammershaimbs gøtu 16
FO-100 TÓRSHAVN

Telefon +298-31 23 97
Telefaks +298-31 84 48
E-post mariuss@setur.fo
Internett www.fmn.fo

Íslensk málnefnd
Stofnun Árna Magnússonar í
íslenskum fræðum
Málstöð
Neshaga 16
IS-107 REYKJAVÍK

Telefon +354-552 85 30
Telefaks +354-562 26 99
E-post aripk@hi.is
Internett www.islenskan.is

Språkrådet
Postboks 8107 Dep
NO-0032 OSLO

Telefon +47-22 54 19 50
Telefaks +47-22 54 19 51
E-post post@sprakradet.no
Internett www.sprakradet.no

Oqaasileriffik/Sprogsekretariatet
Postboks 980
DK-3900 NUUK

Telefon +299-34 58 33
Telefaks +299-32 73 42
E-post oqaasileriffik@gh.gl
Internett www.oqaasileriffik.gl

Sámi giellalávdegoddi
Samisk språknemnd
Saamen kielilautakunta
Bredbuktnesveien 50B
N-9520
Guovdageaidnu/Kautokeino

Telefon +47-78 48 42 59
Telefaks +47-78 48 42 42
E-post sgl@samediggi.no
Internett www.samediggi.no

Språkrådet
Box 20057
SE-104 60 STOCKHOLM

Telefon +46-8-442 42 00 (svenska)
Telefon +46-8-455 42 20 (finska)
Telefaks +46-8-442 42 15
E-post sprakradet@sprakradet.se (svenska)
E-post neuvonta@kielineuvosto.se (finska)
Internett www.sprakradet.se (svenska)
Internett www.sprakradet.se/suomi (finska)

Skrifter

- Grundordlister mellom de skandinaviske språkene. 6 stk. (1988–89) ca. 45 s.
- Ord for tal (1990) 15 s.
- Språk og litteratur i Norden 1980–1990 (1990) 172 s.
- Grannespråk. Bibliografi for grunnskolen (1991) 82 s.
- Dansk i EF – en situationsrapport om sproget (1993) 96 s.
- Statsnavne og nationalitetsord (1994) 39 s.
- Íslendskur-føroyskur orðalisti (1995) 74 s.
- Svenska ortnamn i Finland (1996) Informationsark, gratis
- Att förstå varandra i Norden (1997) 56 s.
- Íslandsk navneskikk og alfabet. Informationsark
- Nordisk leksikografisk ordbok (1997) 348 s.
- Nordens språk (1997) 215 s.
- japansk utgave (2001) 278 s.
- Normer og regler. Festskrift til Dag Gundersen (1998) 366 s.
- Utanlandske namn i Norden (1999) 263 s.
- The Nordic Languages – Their Status and Interrelations (2001) 254 s.
- Moderne lingvistiske teorier og færøsk (2001) 249 s.
- Skandinavisk ordbok (2002) 379 s.
- Nordisk mötesordlista (2003) 87 s.
- Med 'bil' i Norden i 100 år. Om ordlaging og tilpassing av utenlandske ord (2003) 152 s.
- "Det främmande" i nordisk språkpolitikk. Om normering av utländska ord (2004) 275 s.
- Nordiske språkhaldningar. Delrapport fra prosjektet: Moderne importord i språka i Norden (2006) 248 s.
- Nordiske studier i leksikografi 1–8 (1992–2006) ca. 400 s.
- LexicoNordica (årsskrift) 250–350 s.
- Språk i Norden (årsskrift) ca. 200 s.

Rapporter

- Nordisk språkplanlegging (1981) 153 s.
Språk og samfunn i Norden etter 1945 (1985) 205 s.
De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet. 1–3. (1984–86) ca. 250 s.
Undervisning i skandinaviske språk på Island, Færøyene og Grønland (1988) 194 s.
Språknemndenes telefonrådgivning (1988) 270 s.
Ny giv i grannespråksundervisningen (1988) 116 s.
Brevveksling mellom skoleklasser i Norden (1989) 76 s.
Nordisk tv-teksting. Konferanserapport (1989) 148 s.
De ikke-skandinaviske språkene i Norden (1989) 96 s.
Lexikonord. Leksikografi i Norden (1991) 88 s.
Norden framfor 90-tallet. Pohjoismaat 90-luvun alussa (1991) 192 s.
Språkmöten och mötesspråk i Norden (1991) 128 s.
Minority Languages. The Scandinavian Experience (1992) 186 s.
Nordens språk i Baltikum. Pohjoismaiden kielet Baltiassa (1992) 140 s.
Fagspråk i Norden (1993) 240 s.
Nye statsnavn (1993) 38 s.
Nordvisioner. Språklige effekter av nordiska tevekanaler (1993) 69 s.
Nabosprogsundervisningens metodik (1993) 44 s.
Nordens språk i EUs Europa (1996) 157 s
Nordens språk i EU (1997) 72 s.
Terminologi och språkvård (1999) 75 s.
Nordiskt klarspråksseminarium (1999) 65 s.
Bättre språk i EU (2000) 89 s.
Nordisk språkförståelse – att ha och mista (2001) 41 s.
Klarspråk. Konferanserapport (2003). 78 s.
Forståeleg språk for alle. Rapport frå ein nordisk konferanse om klarspråk (2005) 120 s.

Språkrådet

Postboks 8107 Dep

NO-0032 OSLO

Telefon: +47-22 54 19 73

Telefaks: +47-22 54 19 51

E-post: rikke.hauge@sprakradet.no